

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

BALIKESİR'DE SAĞALTICI OCAKLAR VE HALK HEKİMLİĞİ
UYGULAMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Halimenur KOÇ

BALIKESİR 2019

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

BALIKESİR'DE SAĞALTICI OCAKLAR VE HALK HEKİMLİĞİ
UYGULAMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Halimenur KOÇ

Danışman

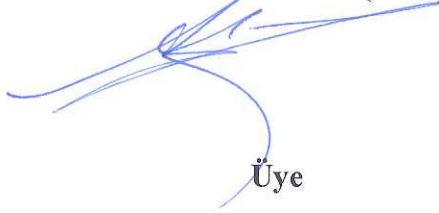
Prof. Dr. Ali DUYMAZ

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 201512511004 numaralı Halimenur Koç'un hazırladığı "Balıkesir'de Sağaltıcı Ocaklar ve Halk Hekimliği Uygulamaları" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 11.06.2019 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/~~OY ÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Ali DUYMAZ (Danışman)

Üye

Doç. Dr. Satı KUMARTAŞLIOĞLU

Üye

Dr. Öğr. Üy. Gürol PEHLİVAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım.

09.07/2019

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ
Müdür

ÖNSÖZ

Balıkesir Türklerin Anadolu'ya girişinden itibaren yüz yıl içinde Türkmen akınlarının merkezlerinden olmuştur, bu sebeple eski Türk kültürünün geleneklerini bünyesinde yoğun bir şekilde barındırmaktadır. Bu çalışmada en eski kültürel ve geleneksel unsurlardan pek çoğunu bünyesinde barındıran ocaklık kurumu ve bu kurum çevresinde gelişen kültürel yapı incelenmiştir. Ocakların eskisi kadar olmasa da sıklıkla hastalık tedavilerinde başvuru kurumlardan olması, gelenekte önemli bir yerinin bulunması dolayısıyla bu geleneğin ortaya konulmasını sağlamaktır. Bu konu ile ilgili bir çalışması olmaması tezin belirlenmesinde etkili olmuştur.

Çalışmamızda halk hekimliği, Balıkesir ocak ve halk hekimliğine dair bilgiler ile sağaltma yöntem ve teknikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Tez süresince, değerli vaktini ayırarak her türlü desteği sağlayan tez danışmanım Prof. Dr. Ali Duymaz'a teşekkür ediyorum.

Tez çalışmamda alan araştırması konusunda beni asla yalnız bırakmayan ve her aşamada destekçim olan babam İsmail Koç ve annem Havva Koç'a ve derleme yaptığım ocaklılara ulaşmamda, yeterli iletişimi kurmamda bana hep yardımcı olan anneannem Canfide Kutluer'e emeklerinden ve desteklerinden dolayı şükranlarımı sunuyorum.

Halimenur KOÇ

Balıkesir 2019

ÖZET

BALIKESİR'DE SAĞALTICI OCAKLAR VE HALK HEKİMLİĞİ UYGULAMALARI

KOÇ, Halimenur

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı,

Danışman: Prof. Dr. Ali Duymaz,

2019, 189+ VIII Sayfa

Bu çalışma Balıkesir ve çevresinde halk hekimliği ve ocak uygulamaları konusunu içermektedir. Çalışma sahası Balıkesir merkez ve dört ilçesini bu ilçelerin de altı köyünü kapsamaktadır.

Üç bölümden oluşan tezin giriş bölümünde Halk Hekimliği ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Ardından diğer medeniyetlerde Halk Hekimliği ve Türk Halk Hekimliğinin tarihsel süreci hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin birinci bölümünde Balıkesir'deki ocakların yapısal özellikleri ve sağaltma yöntem ve teknikleri ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde Balıkesir'de yapılan derlemeler sonucunda görüşülen yirmi yedi ocaklıdan ve dört Halk Hekiminden elde edilmiş sağaltma yöntemleri, Balıkesir Ocaklarında ve Halk Hekimliğinde tedavi edilen hastalıklar ve tedavi yöntemleri ana başlığı altında iki alt başlıkta verilmiştir. Bu alt başlıklardan birincisi hastalık adına göre, ikincisi ise tedavi yöntemine göre adlandırılan Ocaklarda ve Halk Hekimliğinde tedavi yöntemleridir.

Anahtar kelimeler: Halk hekimliği, Ocak, Hasta, Hastalık, Sağaltım, Balıkesir

ABSTRACT

FOLK MEDICINE AND THE HEARTH CURE IN BALIKESİR AND SURROUNDING AREA

KOÇ, Halimenur

**Master, Department of Turkish Language and Literature, Turkish Folk
Literature**

Supervisor: Prof. Dr. Ali Duymaz

2019, 189+ VIII Pages

This study, contains folk medicine and hearth cult applications in Balıkesir and its environment. The study area covers Balıkesir city center, four districts and six villages of these district.

Thesis consist of three parts, in the entry part giving information about the general concepts of folk medicine and then the historical process of Turkish folk medicine and other civilizations were discussed.

The first part provides information about the structural features and the technical methods, treatments of the hearths in Balıkesir.

In the second part, according to interview from twenty seven hearths and four folk medicine treatment and methods were discussed under the heading “cured this cases and treatment methods in the Balıkesir”. The others sub-headings are the practices carried out before treatment and the second one is treatment methods in hearths which called treatments.

Keywords: Folk Medicine, Hearth, Patient, Disease, Treatment, Balıkesir

İçindekiler

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ	1
1. ÇALIŞMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....	1
1.1. Amaç	1
1.2. Yöntem.....	2
1.3 Kapsam ve Sınırlılıklar	3
2. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ BİLGİLER.....	3
2.1. Araştırma Alanının Tarihi	3
2.2 Araştırma Alanının Coğrafyası.....	5
2.3. Araştırma Alanının Nüfus ve Ekonomik Yapısı	7
3. HALK HEKİMİLİĞİ VE OCAKLAR İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	9
3.1 Kitaplar	9
3.2. Makale ve Bildiriler	11
3.3 Tezler.....	14
4. HALK HEKİMLİĞİ KAVRAMI TARİHÇESİ.....	17
4.1 Diğer Kültürlerde Halk Hekimliği.....	18
5. KÜLTLER.....	23
5.1 Kült	23
6. ŞAMANİZM VE OCAKLAR.....	27
7. HALK HEKİMLİĞİNDE OCAKLAR	30
BİRİNCİ BÖLÜM	32
1.1 BALIKESİR OCAKLARININ YAPISAL ÖZELLİKLERİ.....	32
1.1.1 Ocaklı Olmanın Yolları	32
1.1.2. Ocak Soyundan Gelme	32
1.1.3. Sadece Soy Yoluyla Ocaklı Olma	33
1.1.4. El Alarak Ocaklı olma.....	33
1.1.5. Rüya Yoluyla Ocaklı Olma.....	34
1.1.6. Hastalık Geçirme Suretiyle Ocaklı Olma.....	34

1.1.7. El Alma/Verme Biçimleri	34
1.2. OCAKLARDA YAŞ DAĞILIMI	37
1.3. OCAKLARDA KADIN-ERKEK ORANI.....	37
1.4. OCAKLARDA EĞİTİM DURUMU	38
1.5. OCAKLARDA MESLEK GRUPLARI.....	38
1.6. OCAKLARDA TEDAVİ	39
1.6.1. Ocaklarda Uygulanan Tedavi Yöntemleri.....	39
1.6.2 Tedavi Öncesi Uygulamalar	49
1.6.3. Tedavide En Çok Kullanılan Nesnelere ve Renkler	51
1.6.4. Tedavide Okunan Dualar	57
1.6.5.Tedavi Sonrası Alınan Hediyeler	59
1.6.6. Ara Kesme/El Yeniliği	59
2.6.7.Tedavinin yinelenmesi	61
2.6.8. Tedavi Sonrası Uyulması Gereken Kurallar	62
İKİNCİ BÖLÜM.....	64
2.BALIKESİR OCAKLARINDA VE HALK HEKİMLİĞİNDE TEDAVİ EDİLEN HASTALIKLAR VE TEDAVİ YÖNTEMLERİ	64
2.1. HASTALIK ADINA GÖRE OCAKLAR VE HALK HEKİMLİĞİ	64
2.1.1. Bezeme Ocağı.....	64
2.1.2. Çalma Hastalığı.....	65
3.1.3. Gece Yanığı.....	65
2.1.4. Gelincik Ocağı.....	66
2.1.5. Göbek Düşmesi	66
2.1.6. Göbek Fıtığı	67
3.1.7. İncileme Ocağı.....	67
2.1.7. Kekemelik Ocağı.....	67
2.1.8. Kırık Çıkık ve Bere Ocağı.....	68
2.1.9. Köstebek Ocağı.....	68
2.1.10. Nazar	69
2.1.11. Sarılık Ocağı.....	71
2.1.12. Siğil Ocağı	72
2.1.13. Temre Ocağı.....	73
2.1.14. Yara Tedavisi	74
2.1.15. Yarımılık Ocağı.....	74

2.1.16. Yılcık Ocağı	75
2.2. BALIKESİR HALK HEKİMLİĞİNDE KIRIK-ÇIKIK, GÖBEK DÜŞÜĞÜ VESOĞUKLAMA TEDAVİSİ.....	78
2.2.3. Balıkesir Halk Hekimlerinin Yapısal Özellikleri	79
2.3. Kırık- Çıkık tedavisi	79
2.4. Göbek Düşüğü ve Soğuklama Tedavisi.....	80
2.3. TEDAVİ YÖNTEMİNE GÖRE OCAKLAR	81
2.3.1 Aydaş Pişirme/Çocuk Kavurma	82
2.3.2 Bel Sarma/Bele bakma	83
2.3.3. Büyü Bozma	83
2.3.4. Çevirme	85
2.3.5. Dalak Kesme	85
2.3.6. Kurşun Dökme.....	86
2.3.7. Mercimek Püskürtmesi	86
3.2.8. Ovma	87
2.3.8. Siyahlama	88
2.3.9. Tuz Çatlatma	89
SONUÇ	90
SÖZLÜK.....	94
KAYNAKLAR	95
EKLER.....	100
EK 1: KAYNAK KİŞİ BİLGİLERİ	100
EK 2: DERLEME METİNLERİ	102
EK 3: DERLEME GÖRÜNTÜLERİ	177

KISALTMALAR

DTCF :Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi

C. : Cilt

H.z. : Hazret

KK. : Kaynak Kişi

M.Ö : Milattan Önce

M.S : Milattan Sonra

S. : Sayı

Vb. : Ve Benzeri

Yay. : Yayın

GİRİŞ

1. ÇALIŞMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Amaç

Yaşam var olduğundan beri insanoğlu onu elinde tutma arzusu ile yaşamış, yaşamın kıymetini sağlığını kaybettiğinde anlayıp tekrar onu elde edebilmek amacıyla pek çok çare ve yöntem geliştirmiştir. Bu çerçevede çeşitli inanışlar ritüeller meydana getirmiş ve bir kültür oluşturmuştur. Bu kültürlerden biri de en ilkel çağlardan günümüze kadar ulaşmış olan Halk Hekimliği ve Ocak kültürüdür. Türk halk hekimliği Orta Asya'nın bozkır, atlı göçebe kültürü ve Şamanizm ile birleştirmiş çeşitli kültürlerle biçimlenmiş ve bu gün bile bu formunu korumaya direnç gösteren sağlam bir alt yapı ile günümüze kadar gelmiştir.

Anadolu'ya yapılan Türkmen akınlarının merkezlerinden biri haline gelmiş olan Balıkesir, Türk kültür ve medeniyetinin önemli noktalarından biri sayılabilir. Bu kültürün taşıyıcıları olan Balıkesir halkı da halk hekimliği ve ocak kültürünün önemli aktarıcılarındandır.

Hazırladığımız bu çalışma Balıkesir ve çevresindeki halk hekimliği uygulamalarını ocaklar kapsamında incelemektedir. Yoğun bir geleneksel kültür birikimine sahip olan Balıkesir, halk hekimliği ve ocaklar kapsamında bir incelemeye konu olmamıştır.

Tezin amacı; Balıkesir ve çevresinde bulunan ocakların derleme yoluyla tespit edilip yazılı hale getirilmesi, bu kültürün temelini oluşturan değerleri bir olabildiğine tespit edilip ortaya koyulmasıdır. Elimizdeki verilerle bu alandaki inanış ve uygulamalar, sağaltıcı kimlikteki kişiler ve kullandıkları yöntemler tespit edilmiştir.

1.2. Yöntem

Çalışmamızda kullanılan yöntem saha araştırması yöntemidir. Sahada yaptığımız derlemeler sonucunda elde ettiğimiz bilgiler tezin ana bölümünü meydana getirmektedir. Tezin ilk bölümü halk hekimliği ve ocaklar ile ilgili yazılı kaynaklar doğrultusunda edindiğimiz bilgilerden oluşmaktadır. Asıl konuya girilmeden önce bu alanda daha önce yapılmış çalışmalar gözden geçirilmiş ve kısaca bu çalışmalardan bahsedilmiştir.

İncelenen yazılı kaynaklar doğrultusunda edinilen bilgiler ile oluşturulan bir saha çalışması programı ile işe başlanmış sahaya çıkılacağı zaman, kaynak kişilere en kolay ulaşabileceğimiz yerler tespit edilmiştir. Yine çeşitli kaynaklar doğrultusunda oluşturulan, sahada kaynak şahıslara yöneltilecek sorular hazırlanmıştır.

Saha çalışması sırasında “karşılıklı görüşme ve gözlem yöntemi” kullanılmıştır. Önceden hazırlanmış olan derleme soruları kaynak şahıslara yöneltilmiş, ihtiyaç halinde ilave sorularla doğru bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

Kaynak şahıslar genellikle sağaltım yaptıkları mekânlarda ziyaret edilmiş, izin verildiği takdirde bu mekânlardan çeşitli görseller alınmıştır. Gidilen yerlerde karşılaşılan bazı hastalardan izinler alınarak sağaltma işlemi görselleştirilmiştir. Bazı zamanlarda ise gidilen yerlerde yapay ortamlar oluşturularak sağaltma işlemi bu şekilde canlandırılmış ve bu gözlemlerden de çeşitli görseller alınmıştır.

Derleme esnasında ses kayıt cihazı, kamera ve fotoğraf makinesi kullanılmıştır. Her zaman hazır bulundurulan bu tertibat, kaynak şahsın izin vermesi durumunda kullanılmış, kaynak şahsın izni olmaksızın hiçbir şekilde ses kaydı ya da görüntü alınmamıştır. Ses kayıt cihazına izin verilmediği takdirde alınan bilgiler el ile yazılarak, derlemenin hemen ardından düzenlenmiş ve yazıya geçirilmiştir. Ses kayıt cihazı ya da kamera kaydı ile elde edilen bilgiler sonrasında dinlemek veya izlemek suretiyle yazı olarak aktarılmıştır. Bu aktarma işleminde yöresel ağız kullanılmamış, yöre ağzında kullanılan bazı kelimeler için ise ufak bir sözlük oluşturulmuştur.

1.3 Kapsam ve Sınırlılıklar

Tez çalışmasının sınırı Balıkesir il merkezi, ilçeler ve mahallelerden oluşmaktadır. Saha çalışması esnasında 27 Ocaklı 4 halk hekimi ile görüşülmüş, 31 hastalığa dair sağaltma yöntemi tespit edilmiştir. Balıkesir il merkezinde 2 Ocaklı, Balya ilçe merkezi ve ilçe merkezine bağlı mahallelerde 2 Ocaklı, Bigadiç ilçe merkezine bağlı mahallelerde 1 halk hekimi, Dursunbey ilçe merkezi ve ilçe merkezine bağlı mahallerde 17 Ocaklı 3 halk hekimi, Kepsut ilçe merkezine bağlı mahallerde 5 Ocaklı ile görüşülmüştür.

Derlemelerin Dursunbey yoğunluklu olması bu yörenin tarafımdan iyi bilinmesi ve Dursunbey'in kapalı bir toplum yapısına sahip olması dolayısıyla geleneğe daha bağlı kalması sebebiyledir.

Ayrıca tespit ettiğimiz halde görüşmek istemedikleri için görüşemediğimiz pek çok ocaklı vardır. Bunun sebebi insanların bu tip işlerden tedirgin olmalarıdır. Genelde insanlar tanımadıkları kimsenin yanında bu tip şeyleri konuşmaya çekinmektedirler. Bu sebeple pek çok ocaklı ile görüşülemedi, bilgi toplama konusunda sıkıntı çekilmiştir.

2. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ BİLGİLER

2.1. Araştırma Alanının Tarihi

2.1.1. Türk Hâkimiyetinden Önce Balıkesir

Anadolu'nun kuzeybatısında yer alan ve Balıkesir ve çevresi antikçağda Mysia bölgesi olarak anılmaktaydı. Antikçağın Mysia bölgesi, bugünkü Bursa ve Kütahya'nın batısını, Manisa ve İzmir'in kuzeyini, Çanakkale'nin doğusunu ve Balıkesir'in tamamını kapsamakla birlikte bölge, fiziki ve kültürel açıdan kuzeyi ile güneyi arasında tarih boyunca neredeyse hiçbir zaman tam bir bütünlük gösterememiştir (Akşar, 2013: 77).

MÖ VI. yüzyılın ortalarında Lydia devletlerinin yıkılışına neden olan Persler, Mysia Bölgesi'ni de ele geçirerek üçüncü satrap hükümetine bağlamışlardır. Asya kralları zamanında Mysia'nın Hellespont kısmı, Suriye İmparatorluğuna katılmıştır.

Bergama ve Bithynia krallarının savaşından sonra, Romalılar Mysia'nın batı kısmını Bergama hükümdarlığına vermişlerdir. Roma İmparatorluğu döneminde Prokonsül Asyası'nın idari bölümlerinden sayılan Mysia, Heraclius döneminde Optimatum Dairesi'nin bir birimi olarak Kyzikos metropolitliğine bağlı tutulmuştur (Hüryılmaz, 2003: 17).

M.S 395'te Roma İmparatorluğunun Doğu ve Batı diye ikiye ayrılmasıyla Balıkesir, Doğu Roma İmparatorluğu'nun (Bizans) sınırları içinde kalmıştır (şimşir 2013: 9). Son olarak Doğu Roma imparatorluğu sınırlarında kalan Mysia, Türklerin batıya göçleri sonucunda zamanla Türk hâkimiyetine girmiştir.

2.1.2 Balıkesir'in Türk Hâkimiyetine Girişi

Antik çağda Mysia olarak anılan Balıkesir ve çevresi, Selçuklular zamanında Türklerin eline geçmiştir. Selçuklular, Kutalmış oğlu I. Rükneddin Süleyman şah'ın ağabeyi Mansur'u Sultan Melik şah'ın yardımıyla öldürtmesinden sonra ailenin en güçlü lideri olmuşlar, 1074 yılında Anadolu'nun batı sahillerine ulaşmışlar ve 1075 yılında İznik'i başkent yaparak Selçuklu devletini kurmuşlardır (Durukan, 2003: 51).

I. Kılıç Arslan'ın vefatından sonra Selçuklular Batı Anadolu'dan çekilmek zorunda kalmışlar böylece Misya bölgesi Bizanslıların eline geçmiştir. Moğol istilasından kaçan Türk kabileleri Batı Anadolu ve Marmara bölgesine yerleşmeye başlamışlardır (şimşir, 2013: 9).

1175'den başlayarak Türkmenler başta Denizli, Bergama ve Edremit olmak üzere, Karia ve Mysia bölgelerine dağılmışlar, akınlarını Edremit'e kadar genişletmişlerdi. 1206'dan itibaren Türkmen savaşçıları, uçlardan hareketle Edremit ve Mysia'daki Bizans kentlerine sürekli akınlara başladılar. Balıkesir ve çevresi XI. yüzyıl sonlarında Selçuklu topraklarına katılmış olmakla birlikte, egemenliğin sürekli gidip gelmesi nedeniyle Türk-İslam kültürünün bu çevrede yayılması için Karesi Beyliği dönemini beklemek gerekmiştir (Durukan, 2003: 53).

Karası Beyliğini kurup şehre adını veren Karası Bey, Mysia sınırında Selçuklu egemenliği altında uç beyliği yapmaktaydı. Tarihlerde Selçuklu hükümdarı Gıyaseddin Mesud'un nüfuslu ümerasından olan Karası Bey'in adı hususunda da çeşitli ihtilaflar mevcuttur. Bazıları isminin Kara İsa olarak kabul ederken tarihlerde Karası olarak yazılıdır (Uzunçarşılı, 1991: 71-72).

Balıkesir ve havalisinde bir beylik kurarak ismini beyliğine veren Karası Bey, Danişmend hükümdarı Melik Ahmet Gazi'nin neslindedir. Bunun yanında Mysia'yı Karası'dan evvel fetheden Türk ordusunun ilk beyi Kalem Bey'dir. Karası Bey'in babasının Kalem Bey olduğu Tokattaki kitabelerde sabittir (Uzunçarşılı, 1937: 33).

Karası Beyden sonra Demirhan isminde bir oğlunu Balıkesir Beyi ve diğer oğlu Şücaüddin Yahşi Han'ı Bergama Göl Marmara kısmına hükmetmiştir. Dursun Bey isminde üçüncü oğlu ise Osmanlıların yanına gitmiştir (Uzunçarşılı, 1937: 33).

Karası Beyliğinin tamamıyla Osmanlı idaresine geçmesi 1345'ten sonra olmuştur. Karası Bey öldükten sonra Karası idaresi üçe ayrılmıştır. Osmanlı tarihlerinden rivayetle Aclan Bey oğlu Dursun, babasının vefatından sonra Orhan Bey'in yanına gitmiştir. Karesi'yi kardeşinden alması koşuluyla arazilerinden bir kısmını Orhan Bey'e bırakacağına sözünü vererek Osmanlı ordusunu Karesi üzerine gönderdi. Karesi oğlunun Dursun Bey'i öldürmesiyle Orhan Bey Karesi'yi tamamen aldı (Uzunçarşılı, 1937: 34-35)

Önceleri Balıkesir ve çevresi, bölgede kurulmuş olan Karası beyliğine izafeten XIV. Yüzyılın ikinci yarısında sanacak bölgesi sayılmış ve Karesi Sancağı olarak isimlendirilmiştir. I. Murat (1359-1389) Balıkesir'i merkez kabul ederek oluşturulan sanacağa küçük oğlu Yakup Bey'i sancak beyi olarak görevlendirmiştir. I. Beyazıt döneminde (1389-1402) Saruhan ve Karesi Sancağı birleştirilip, başına oğlu Ertuğrul sancak beyi atanmıştır. Kısa bir süre sonra bu iki bölge birbirinden ayrılmıştır. II. Murat (1421-1451) devrinde Kızılca Tuzla ve Bergama bölgelerini Karesi Sancağı idare alanındayken, daha sonra Hüdavendigâr Sancağına bağlanması ile ayrılmıştır. Günümüzde Balıkesir ili XVI. yüzyıldaki Boğazhisar, Haydarlar, Temrezler, Başgerdek nahiyelerini dışarıda bırakırken, Gönen, Balya, Kepsut, Dursunbey, Edincik, Erdek ve Bandırma ilçelerini içine almaktadır (Sevim, 1999: 510'den Şimşir 2013: 14).

2.2 Araştırma Alanının Coğrafyası

Yüz ölçümü 14.583 km² olan Balıkesir ilinin toprakları 39,20°- 40.30° Kuzey paralelleri ve 26,30°- 28.30° Doğu meridyenleri arasında yer alır. Kuzeybatı Anadolu'da bulunan il, doğu Bursa ve Kütahya illeri, güneyde Manisa ve İzmir illeri ve batıda Çanakkale iliyle komşudur. İlin kuzey yönündeki en uç noktası

güneyinkine 175 kilometre, doğu yöndeki en uç noktası batısındakine 210 kilometre uzaklıktadır.

Balıkesir ili sınırları içinde farklı yaş ve litolojilerde kayaçlar bulunmaktadır. Ayrıca saha tektonik açıdan oldukça etkindir. Balıkesir ili sınırları içinde dağ, plato ve ova olmak üzere üç ana jeomorfolojik birime ait örnekler vardır (Soykan, Cürebal, 2013: 13)

Balıkesir ili yükselti şartları açısından Türkiye'nin en düşük değerlerine sahip Marmara Bölgesinde yer almaktadır. Balıkesir ilinin topografik görünümünü şekillendiren dağlar; genellikle sıralar halinde belli bir doğrultuda uzanmaktadır. İlin güneydoğusunda yer alan ve yaklaşık kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan silsile Akdağ, Ulus Dağı, Alaçam Dağları, Civana ve Palamut Dağı'ndan oluşmaktadır. İlin güneyinde ise ikinci sıradağ grubu yer almaktadır. Sındırgı yerleşim biriminin güneybatısında Koçu Dağı, ile başlayan bu sıra, kuzeybatı yönünde Gölcük beldesinin batısında Kazan Dağı ve Mancınık Dağı ile devam eder. Savaştepe ve İvrindi arasında yer alan Türkali Dağı bu kütlede devam eder. Üçüncü sıradağ grubunu meydana getiren dağlar ilin güneybatısından kuzeydoğuya doğru Madra Dağı, Şapla Dağı, Belen Dağı, Şap Dağı, Baklaçal Dağı olarak devam eder. Dördüncü sıradağ grubunun batıda Kaz dağı ve Eybek Dağı'dır. İl dahilindeki beşinci sıradağ grubu ise Balıkesir ve Manyas havzalarını birbirinden ayıran eşikte bulunan silsiledir. Doğu- batı doğrultusunda uzanan bu dağ grubu, Çatal Dağı ile başlar ve batıya doğru Gelçal Dağı, Sularya Dağı, ve Hodul Dağı ile devam eder. Bu beş dağ grubunun dışında ilimizin kuzeyinde yarımada ve adalardan oluşan kısmında Kapıdağı ve İlyas Dağı bulunmaktadır (Soykan, Cürebal, 2013: 16).

Balıkesir ilinin platoları; Çanakçı Platosu, Göğü Platosu, Kurtlar Platosu, Mezitler Platosu, Kocabey Platosu, Sındırgı Platosu, Soğucak Platosu, İvrindi Platosu, Yeniköy Platosu, Balya Platosu, Şamlı Platosu, Sultançayır Platosu, Dereli Platosu, Yıldızköy Platosu ve Sarıköy Platosudur (Soykan, Cürebal, 2013: 17).

Balıkesir ilinin ovaları; Balıkesir Ovası, Edremit Ovası, Gönen Ovası, Manyas Ovası, Bigadiç Ovası, Sındırgı Ovası, Altınova, Gömeç Ovası, Tahirova, Kepsut Ovası, İvrindi Ovası, Gökçeyazı Ovası, Pamukçu, Kocaova, Savaştepe ovası, Küçükbüyük ve Değirmenli'dir (Soykan, Cürebal, 2013: 18).

Ormanlar ilin topraklarının %31'ini kaplamaktadır. Bu değerler il arazisinin %45'ine tekabül etmektedir. İlin arazisinin %32'si kültür arazisi, %8'i çayır ile mera ve %15'i kullanılmayan arazidir. Genel olarak ormanda karaçam, kızılçam, kayın, gürgen, meşe, söğüt, ılgın, çınar ve zeytin ağaçları vardır. Kuşçenneti Milli Parkı'nda çeşitli kuş türleri vardır. İlin iki denize kıyısı bulunduğundan balık türlerinde çeşitlilik görülür.

Balıkesir ilinde uzun yıllık ortalama sıcaklık değerleri, sırasıyla 16.8°C(Ayvalık) ve 12.2°C (Dursunbey) arasında değişmektedir. Bu kapsamda deniz kıyısında iç kesimlere geçildikçe de ortalama sıcaklıklar düşmektedir. Yörede Dursunbey meteoroloji istasyonunun yıllık ortalama sıcaklığı denizden iç kesimde ve yüksekte yer aldığı için en düşüktür (Tağıl, 2013: 21).

2.3. Araştırma Alanının Nüfus ve Ekonomik Yapısı

Balıkesir ili, Marmara Bölgesi'nin Güney Marmara Bölümünde olup, topraklarının bir kısmı Ege Bölgesi'nde yer almakta, böylece hem Marmara hem de Ege Denizi'nde kıyısı bulunmaktadır. Yüzölçümü 14.299 km² olan Balıkesir ili Türkiye'de şehirselleşimin, sanayinin, ticaretin, ulaşımın en yoğun olduğu ve tüm bunlara bağlı olarak da şehir nüfusunun en fazla olduğu Marmara Bölgesi'nde yer almaktadır. Balıkesir, yüz ölçümü bakımından Türkiye'nin en büyük on ikinci ili olup 2009 nüfus sayımına göre 1.140.085 kişiyle ülkemizin en kalabalık ilidir (Köse, 2013: 65).

Balıkesir ilinde ekonomi büyük ölçüde tarıma, hayvancılığa, turizme, ormancılığa ve sanayi üretimine dayanır. Çeşitlilik açısından zengin olan bu tabloyu ortaya çıkaran faktörlerden en önemlileri, tarımsal üretimin çeşitli ve önemli bir miktarda olması; bazıları dünya ölçeğinde de önemli olan yer altı kaynaklarının varlığı; nispeten iyi ulaşım yolları ile Bursa, İzmir ve İstanbul gibi önemli sanayi üretim alanlarına ve pazarlara sahip olması; Ayvalık, Burhaniye, Akçay ve Altınoluk gibi önemli turizm destinasyonlarına sahip olması; Bandırma limanı gibi Marmara Denizinde İstanbul'dan sonraki en modern tesise sahip bir limana sahip olması ve bu olanakları kullanacak kültürel çeşitliliğin varlığıdır. Ekonomik faaliyetler içinde tarımın payı yaklaşık %49, sanayi ve hizmet sektörünün payı ise %51 civarındadır (Arı, 2013: 59).

Balıkesir kırmızı et, deniz ürünleri, sebze meyve üretimi özellikle de zeytinyağı alanında önemli potansiyel barındırmaktadır. İlin sahil kısmında zeytincilik, bağcılık ve balıkçılık ön planda iken, iç kısımlarda her türlü toprak mahsulü ürün yetiştiriciliği, ormancılık ve hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır. Arazi kullanım durumu incelendiğinde tarım alanlarının %35, çayır ve meraların %14 ve orman alanlarının da %46 gibi geniş bir alanı kapsadığı görülmektedir (Arı, 2013: 62).

Balıkesir’de tarıma dayalı sanayi kolları gelişmiştir. Un, yem, zeytinyağı, pirina ve konserve üreten üniteler il düzeyinde yayılmıştır. Bunlardan başka kereste, çimento, deri, kösele, tuğla, kiremit, makine ve teçhizat sanayi kollarında yatırımlar yapılmakta, tarım için gerekli her türlü alet üretilmektedir. Bunların yurt içi ve yurt dışı satımı yapılmaktadır. Merkezde tarım üretimi, Bandırma’da beyaz et, gübre ve kimyevi madenler üretimi, Manyas, Gönen, Susurluk ve merkez ilçede süt ve süt ürünleri, Gönen’de dericilik, Dursunbey’de orman ürünleri sanayi, Bigadiç ve Sındırgıda madencilik yaygınlaşmıştır (Arı, 2013: 61).

Balıkesir ilinde madenler ve jeotermal kaynaklar ilin en önemli doğal kaynakları arsındadır. Çeşitli jeolojik dönemlerde oluşmuş karmaşık bir jeolojik yapıya sahip olan il, yer altı kaynakları bakımından oldukça zengindir. Başlıca çıkartılan madenlerimizden en önemli kaynaklarını ülkemizde Balıkesir’de bulunduran bor madeni yurt dışına ihraç edilmektedir. Ayrıca kömür, demir başta olmak üzere krom, mermer, bakır, dolomit, antimuan, kaolin gibi zengin maden yatakları rezerve sahip olan ilde kurşun, çinko, kaya tuzu, manganez, talk, volfram ve molitden çıkarılmaktadır. Havran, Küçükdere’de altın madeni çıkarılmaktadır ve Edremit Körfezi’nin değişik kesimlerinde de altın rezervleri tespit edilmiştir. Marmara Bölgesi’nin İstanbul’dan sonra en büyük ve en modern tesislerine sahip olan Bandırma Limanı’ndan başta madenler olmak üzere, çok çeşitli ürün ve malzeme ihracat ve ithalatı yapılmaktadır. İhraç edilen maddelerin başında Boraks gelmektedir. Bunun yanı sıra mermer, çimento, bitkisel yağlar, salça, meyve, sebze ve sentetik ihracatı yapılmaktadır (Arı, 2013: 62).

3. HALK HEKİMİLİĞİ VE OCAKLAR İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

3.1 Kitaplar

Ali Berat Alptekin (2011). **Halk Bilimi Araştırmaları**, Ankara: Akçağ Yayınları. Kitapta halk bilimi kapsamında Halk hekimliği anlatıldıktan sonra el verme geleneğine de değinilmiştir.

Ali Haydar Bayat (2016). **Tıp Tarihi**, İstanbul: Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği Yayını.

Geçmişten günümüze tıp tarihini anlatan kitapta geleneksel halk hekimliğinin başlangıcı ve diğer medeniyetlerde halk hekimliği ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Erman Artun (2010), **Türk Halk Bilimi**, İstanbul: Kitapevi Yayını.

Çalışmasında Erman Artun, halk hekimliğini alt başlık olarak almış, ocaklardan ve halk hekimliğinden bahsetmiştir.

H. Hüseyin Polat (1995), **Sivas Ulaş'ta Halk Hekimliği Uygulamaları**, Ankara: Ürün Yayınları.

Halk hekimliği uygulamalarından, nazar, yılancık, dolama gibi hastalıklar, tedavileri ve bu hastalıkların sağaltıldıkları ocaklar hakkında bilgiler verilmiştir.

Mustafa SEVER (2016), **Mersin ve Yakın Çevresinde Halk İnançları ve Halk Hekimliği**, Ankara: Barış Yayınları.

Mersin merkez köyleri ve bu köylerin yakın çevresinde, geçiş dönemleriyle ilgili çeşitli inanç ve pratikler, doğum öncesinden doğuma ve doğum sonrasına, evlenmeye ve ölüme dair çeşitli inançlarla birtakım pratikler çerçevesinde bu inanç ve pratiklerle yakın ilgisi olan halk tıbbı uygulamaları hakkında bilgi verilmiştir.

Nagihan BAYSAL (2014), **Gelenek ve Değişim Ekseninde Trabzon Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma** Ankara: Gece Kitaplığı.

Trabzon'da yer alan halk hekimliği uygulamaları derlenmiş, Anadolu illeri ve Orta Asya'da yer alan Türk halklarının uygulamalarıyla kıyaslayarak bir çalışma yapılmıştır.

Orhan Acıpayamalı (1961), **Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanışların Etnolojik Etüdü**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, No. 15 Fen Edebiyat Fakültesi- Araştırmalar Serisi No.8.

Bu çalışmasında Orhan Acıpayamalı Türkiye’de doğum etrafında oluşan inanışların tahlilini yapmıştır. Bu tahliller arasında kısırlığı gidermeye yönelik Halk Hekimliği uygulamalarından, lohusaya yönelik sağaltım ocaklarına kadar pek çok alanda incelemeler yapmıştır.

Pertev Naili Boratav (2015), **100 Soruda Türk Folkloru**, Ankara: Bilge Su Yayınları.

Eserde Boratav, 44. Soruda “Halk Hekimliği” deyiminden ne anlıyoruz? Sorusunda Halk Hekimliğinin tanımını yapmış, ardından bu hususla ilgili başka sorular doğrultusunda konuya açıklamalar getirmiştir.

Pervin Ergun, (2004), **Türk Kültüründe Ağaç Kültü**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Eserde ağacın sağaltıcı gücü üzerinde durulmuş, bu bağlamda kısırlığın tedavisinde kullanımdan bahsedilmiştir.

Rıfat ARAZ (1991) **Harput’ta Eski Türk İnançlarının İzleri**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Eserde Harput’un fiziki ve tarihi yapısı, beşeri ve nüfus yapısı, ekonomik yapı ve Kültürel yapısı hakkında bilgiler verilmiştir.

Sedat Veyis Örnek (2014), **Türk Halkbilimi**, Ankara: Bilge Su Yayınları,.

Sedat Veyis Örnek, eserin üçüncü bölümü olan “Geçiş Dönemleri” kısmında doğumu ele almış, doğum öncesi dönem içinde Halk Hekimliğinde kısırlığı giderme yöntemlerinden bahsetmiştir.

Sedat Veyis Örnek(1966), **Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki**, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, S.174, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Eserin, Halk Hekimliği ile ilgili olan bölümünde: Dabaz (Kurdeşen) tedavisi, Siğil'in tedavisi, Dalak tedavisi, Sarılığın tedavisi, Sıtmanın tedavisi, Yılcancığın tedavisi üzerine incelemeler yapılmıştır.

Satı KUMARTAŞLIOĞLU (2016), **Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü**, Konya: Kömen Yayınları.

Kitabın 5. Bölümünde Halk hekimliğinde ocaklar hakkında bilgiler verilmiş, Ocak/Ocaklı Olmanın Yolları, Ocak Soyundan Gelme El Alma/El Verme Yolu ile Ocaklı Olma, Değişik Şekillerde Ocaklı Olma, Anadolu'da Bulunan Ocaklar ve İsimleri ve Ocakların Hastalık Tedavisinde Uyguladıkları Yöntem ve Teknikler hakkında bilgiler çeşitli örneklerle birlik verilmiştir.

Selçuk Aytar (1980), **İstanbul Tıbbi Folkloru**, İstanbul: Bozok Matbaası, İstanbul Üniversitesi.

Eserin ilk bölümünde ocaklardan ve uyguladıkları tedavilerden bahsedilmektedir.

Zeki Tez (2010), **Tıbbın Gizemli Tarihi, Semboller, Büyüler ve Ritüeller Eşliğinde Şifa**, İstanbul: Hayy Kitap.

Kitapta Türk ve dünya tıp tarihi hakkında bilgiler yanı sıra halk hekimliği ve büyüsel işlemlerden bahsedilmektedir.

3.2. Makale ve Bildiriler

Halk hekimliği ve Ocaklar ile ilgili pek çok makale ve bildiri mevcuttur. Bu makale ve bildirilerden bazıları;

Âdem ÖGER (2010), "Tarsus ve Çevresinde Sağaltma Ocakları ve Bunlara Bağlı Uygulamalar", **Turkish Studies**, V5/1 s. 1232-1246.

Âdem KOÇ (2016). "Şifa Ocaklarında Kozmogoninin Kültürel Sürekliliği" **Milli Folklor Dergisi**, S. 109, s.173

Ali Berat ALPTEKİN (2010). "Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği", **Milli Folklor Dergisi**, S. 86, s.86.

Ali Haydar BAYAT (1988). “Türk Dünyasında Özellikle Anadolu Tıbbi Folklorunda Akıl Hastalıklarının Tedavi Yolları ve Kaynakları” , **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, MİFAD Yayınları, s.65,

Aydın AYHAN(1995), “Balıkesir Halk Hekimliğinde Sağaltma Ocakları ve Usulleri” **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Konya, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.247-264.

Ayşe DUVARCI(1990), “Halk Hekimliğinde Ocaklar”, **Milli Folklor Dergisi**, S. 7, s. 34-39

Ayşegül DEMİRHAN ERDEMİR(1988), “17. , 18. Ve 19. Yüz Yıllara Ait Bazı Reçete Örnekleri ve Halk Hekimliğimizdeki Yeri”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, MİFAD Yayınları, s. 139-144.

Eren AKÇİÇEK(1988), “Türk Halk Hekimliğinde Sarımsak”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, MİFAD Yayınları, s. 9-32.

Eriş ASİL, Osman SONER (1988), “Mut Gülnar Ermenek Yöresi Halk İlaçları Üzerine Bir İnceleme”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, MİFAD Yayınları, s. 39-49.

Fatma Ateş (2015), “Anadolu Halk Hekimliği Uygulamalarında Demir Unsurunun Kullanımı” **Turkish Studies**, V10/12, s. 69-84.

Gülay YILDIRIM, Türkan IŞIK (2014), “Kayseri İlinde Bir Halk Şifacısı”, **Cyprus International University Folklor/Edebiyat**, C.20, S. 78.

H.Volkan Acar (2017), “Türk Halk Hekimliğinde Ocak Çeşitleri”, **Lokman Hekim Dergisi**, S. 7, s. 54-72.

Melike KAPLAN (2011), “Halk Tıbbının Kökenleri: Teşhisten Tedaviye Din Büyü İlişkisi”, **Milli Folklor Dergisi**, S.91 s. 150-156.

Melike KAPLAN (2015), “Geleneksel Tedavi Pratikleri ve Uygulamaları, Kadın Şifacılar”, **Milli Folklor Dergisi**, S. 108, s.189.

Mustafa SEVER (2015), “Halk Tıbbı, Halk Hekimliği”, **Gazi Akademik Bakış**, cilt 9, S.17,s. 182.

Münire BAYSAN (2014), “Kütahya ve Çevresinde Sağaltama Ocakları ve Yapılan Tedaviler”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Kütahya, Özel Sayısı Kasım, s.77-84.

Orhan ACIPAYAMLI (1988), “Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, s. 1-9.

Orhan ACIPAYAMLI (1968), “Türkiye Folklorunda Halk Hekimliği ve Özellikleri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Ankara, Ocak-Haziran XXVI. s. 1-9.

Orhan ACIPAYAMLI (1978), “Acıpayam’da Halk Hekimliği”, **Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi**, S. 11, s. 11.

Özlem DEMREN (2008), “Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Şamanizm”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, S. 56, s.185-210.

Selma SOL (2007), “Edirne Halk Hekimliği”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.9/1.

Sami KILIÇ Abdullah ALTIUNCU, (2015), “Cilt Hastalıklarına Yönelik Bir Halk Hekimliği Uygulaması: Gelincik Ocağı”, **Turkish Studies**, V10/10, s. 627-638.

Sevgi ŞAR (1988), “Halk Hekimliğinin Dünü ve Bugünü”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, MİFAD Yayınları, s.221-231,.

Sevgi ŞAR (2008) Anadolu’da Rastlanan Halk Hekimliği Uygulamalarına Genel Bir Bakış”, **ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi**, Ankara, s.1163-1178.

Şaban DOĞAN (2011), “XIV.-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinde Halk Hekimliği İzleri”, **Milli Folklor**, S.89, s.120.

Tuba Saltık ÖZKAN (2013), “Folklorun Yüz Yılında Halk Hekimliği Çalışmalarına Bir Bakış” **Milli Folklor Dergisi** S. 99, s. 137-144.

3.3 Tezler

3.3.1. Doktora Tezleri

Fatma ATEŞ (2015) “**Adana Halk Hekimliğine Bağlı Ocak Kültü**” Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Doktora Tezi.

Melike KAPLAN (2008), “**Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın –Ankara Kentsel Örneğinde Kuşaklar Arası Çalışma**”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim (Etnoloji) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.

Tuba ÖZKAN (2012), “**Geleneksel Tıptan Modern Tıba Ocaklık Kurumu: Ankara İli Çubuk İlçesi Örneği**”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Doktora Tezi.

1.3.3.2. Yüksek Lisans Tezleri

Akın UYAR (2013), “**Halk Hekimliği Kapsamında Yozgat Ocakları**”, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Ali BULUT (2018), “**Kilis Halk Hekimliği**” Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Alparslan GÖNENÇ (2011), “**Antalya İli Korkuteli İlçesinde Halk İnanışları ve Halk Hekimliği**” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Aydın TEMİZSOYLU (2012), “**Ankara’da Halk Hekimliği**” Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Ayşegül ÖZASLAN (2012), “**Halk Hekimliğinde Ocaklık Kurumu ve Araban(Gaziantep), İlçesi Örneğinde Kadın Ocaklılar**”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Bülent ÇEVİK (2008), “**Konya’da Halk Hekimliği Uygulamalarının Dünü ve Bugünü**”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Candan TORUN (2002), “**Halk Hekimliği ve Çankırı’daki Halk Hekimliği İle İlgili İnanış ve Uygulamalar**”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Emine EROL (1999), “**Halk Hekimliği ve Elmalı’daki Halk Hekimliği İle İlgili İnanış ve Uygulamalar**”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Elif SAYAGILI (2018), “**İnebolu Halk Kültüründe Halk Hekimliği**” Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Erol Çalı (2018), “**Selendi (Manisa) Halk Hekimliği Çalışması**” Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Fahri DAĞI (2013), “**Türk Halk Anlatılarında Halk Hekimliği**”, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Gülnur ÖNGEL (1997), “**Denizli Halk Hekimliğinde Ocaklar**”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Hilal Tavukçu (2016) “**Geleneğin Yeniden Keşfi Bağlamında Halk Hekimliği (Ankara Kent Örneği)**”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Bölümü Yüksek Lisans Tezi.

Nuray BOZYİĞİT (2011), “**Gaziantep’te Halk Hekimliği (Merkez)**”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez.

Salih UÇAK (2007), “**Ergani’de Eski Türk İnançlarının İzleri ve Halk Hekimliği**”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Sümevra SİNANOĞLU (2017), “**Rize İlinde Geleneksel Halk Hekimliği Uygulamaları**” Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Sümevra TOZLU (2017), “**Çorum İli Halk İnanışları ve Halk Hekimliği**” Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Şükrü ASLAN (2014), “**Savur Yöresinde Halk Hekimliğinde Kullanılan Bitkiler ve Kullanım Alanları**”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bitki Koruma Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Uygar KURUM (2008), “**Düziçi’nde Halk Hekimliği**”, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Zübeyde Nur ÖZGEN (2007), “**Adana (Merkez) Halk Hekimliği Araştırması**”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Züleyha ÜLGER (2012), “**Aydın Merkez ve Çevresi Halk Hekimliği**”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

4. HALK HEKİMLİĞİ KAVRAMI TARİHÇESİ

Günümüz tıbbının bu hale gelebilmesi elbette ki bir anda olmamıştır. Bunun altında büyük bir tarihi geçmiş ve gelişim mevcuttur. Tıp tarihine bakıldığında aslında çok da geçmişe gitmeden halk tıbbı veya halk hekimliği ile birleştiği görülmektedir. Halk hekimliği hastalıkların ilk ortaya çıktığı zamandan bu yana ihtiyacın hâsıl olmasıyla var olan bir alandır.

Hastalıklar ilk ortaya çıktıklarında insanoğlu hastalıkları kötücül varlıkların etkisi, çeşitli varlıkların saldırısı olarak algılamıştır. “Geleneksel kesimdeki hastalık kavramında, doğaüstü yaratıkların (cin, peri, dev vb.) etkilerine büyük yer verilir” (Örnek, 2014: 227). Bu kötücül saldırılardan kurtulmak ve sakınmak adına çeşitli yöntemler ortaya koymuşlardır. Bu yöntemler bugün geleneksel yöntemler dediğimiz halk hekimliği ile ilişkilendirilen sağaltım yöntemleridir. Bu yöntemlerin oluşumunda deneye dayalı süreçler mevcuttur. “Geleneksel tedavi anlayışında yaşanılmış, birçok kere denenmiş bu uygulamalar çevresinde gelişmiş inançlar etkili olmuştur”(Sever, 2004: 96).

“Prehistorik dönemde, hastalıkların başka âlemden bir gücün veya ruhun bedeni kontrol altına alması, iyi veya kötü ruhların savaşması sonucunda ortaya çıktığına; tabuya karşı gelindiği için, ruhlar tarafından veya ruhi yönü güçlü özel kimseler olan büyücüler aracılığıyla ceza olarak verildiğine inanılırdı. Hastalığı iyileştirmek için tabiatın gizli güçleri harekete geçirilirdi. En popüler tedavi metodu, kötü ruhu teskin edecek veya kovacak büyüsel işlemlerdi”(Bayat, 2016: 36).

Günümüz tıbbına karşı halk hekimliği her ne kadar değer kaybetmiş görünse de halkın hâlâ başvurduğu yöntemlerden olmaya devam etmektedir. Çoğu zaman modern tıbbı tercih eden halk, bazı durumlarda yine halk hekimliğini ve halk hekimliği yöntemlerini kullanmaktadır.

Pertev Naili Boratav halk hekimliğini, “ *Halkın olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanımlama ve sağaltım amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne “halk hekimliği” diyoruz*” (Boratav, 2015: 139). Şeklinde açıklamıştır. Aynı zamanda çoğu hasta modern tıptan fayda göremediği zamanlarda halk hekimlerine başvurmaktadır

Ali Haydar Bayat ise halk hekimliğini, “ *Sağlığı korumak ve hastalıkları tedavi etmek amacıyla uygulanan geleneksel metotların tamamına halk hekimliği/halk tıbbı/folklorik tıp/tıbbi folklor denir. Tıp tarihi araştırmaları tarih öncesine doğru uzandıkça halk hekimliğiyle birleşir. Toplumun ilkel tedavi metotları hekimliğin folklorik yanını teşkil eder. Halk hekimliği bu alana malzeme toplamakla kalmaz, tedavi metotlarının ortaya çıkış yollarını da gösterir.*” şeklinde tanımlamıştır.

Sedat Veyis Örnek ise halk hekimliği ve yöntemlerini şu şekilde açıklamaktadır, “ Halkın hastalık sebepleri hakkındaki görüş ve düşüncelerinin, hastalıkları tedavi etmek için kullandığı ilaç ve metotların hepsine birden ‘halk hekimliği’ denmektedir. Halkın âdet, inanma, düşünce ve ampirik bilgileriyle beslenen bu zengin folklor müessesesi, gerek hastalık sebeplerini, gerekse tedavi metotlarını genellikle irrasyonel düşünce ve görüşlerde temellendirmektedir ” (Örnek, 1966: 105).

Bu konuda önemli yazılardan biri olan “ *Halk Hekimliğinde Ocaklar*” adlı makalesinde Ayşe Duvarcı halk hekimliğini şu şekilde tanımlamaktadır; “*Çeşitli sebeplerle hastalığa tutulanlar doktora, gidemedikleri takdirde, bitkilerin kök, yaprak, çiçek ve tohumlarından ilaçlar yapmak, yatırları ziyaret etmek, muska yazdırmak veya bir ocaklıya başvurmak gibi tedavi usullerine müracaat ederler. Bu tabii ilaçlar, dinî veya sihrî uygulamalar zengin halk hekimliğimizi meydana getirir.*” (Duvarcı, 1990: 34).

Kutadgu Bilig’de “*afsunçı*” ve “*otacı*” kelimeleri, Divan-ı Lügati’t Türk’te ise ilaç anlamına gelen “*em*” kelimesinden türeyen “*emçi*” adı geçmektedir. Burada ise ilaç ve ilaç adından türetilmiş meslek isimleri olarak halk hekimleri karşımıza çıkmaktadır (Mısır Nüshası, s: 44, 133, 227, 312)¹

4.1 Diğer Kültürlerde Halk Hekimliği

4.1.1 Mezopotamya Medeniyetinde Halk Hekimliği

Eski Mezopotamya’da, Ninova’da yapılan kazılarda çıkartılan, çivi yazısıyla yazılmış kil tabletlerden, o döneme ait hastalıkların nedenlerini ve tedavi usullerini, dolayısıyla halk hekimliğine ait bilgileri öğrenmekteyiz (Şar, 1984: 74-77).

¹ Abdülkadir İnan “Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve incelemeler” den naklen s, 65.

Mezopotamya inanışına göre hastalıklar, görünmez güçlerin (cinler, kötü ruhlar vs.) insan bedenine girmesiyle meydana gelirdi. Her insanın karşılaşabileceği bu tehlikeler, büyü, günah işleme, tanrılara karşı olan görevleri ihmal etme, kusurlu davranışta bulunma, tanrılarının korumalarının kalkması veya kişiyi cezalandırması gibi sebeplerle ortaya çıkardı (Bayat, 2016: 47).

Eski Mezopotamya’da tedavilerde tanrılarının öfkesini dindirmek için dua etmek, kurban kesmek ve adak adamak gibi yollara başvurulması, vücuda giren ve hastalıklara sebep olan cinlerin uzaklaştırılması amacıyla muska yazılarak hastanın boynuna asılması, sihir yapılması, dua edilmesi gibi tedavi yollarına başvurulurdu (Şar, 1984: 74-77).

Mezopotamya’da halkın problemlerine farklı yönlerden yardımcı olamaya çalışan ve şifa verici tanrılarının temsilcileri olan üç rahip sınıfı vardı.

Barü; Karaciğer falı, zeytinyağı falı gibi yöntemler kullanır, “yaşayacak, kurtulacak, kurtulamayacak, ölecek, biraz çekecek sonra iyileşecek” gibi kısa sözlerle hastalığın sonucunu (prognoz) bildirir, gelecekte haber verirdi.

Asü; Bitki, hayvan ve maden kaynaklı ilaçlarla hastalığı tedavi etmeye çalışırdı.

Asipü; Üfürükçülük ve büyücülük yoluyla hastalığa sebep olan cinleri vücuttan kovarak kişiyi iyileştirmeye çalışırdı (Bayat, 2016: 48).

Bugün halk arasında ilaç yapımında kullandığımız anason, nane, arpa, meyan kökü gibi bitkisel drogların; inek sütü, bal gibi hayvansal drogların ve şap, cıva, kükürt gibi mineral kaynaklı drogların tedavide kullanıldığına rastlamaktayız (Şar, 1984: 74-77).

4.1.2. Mısır Medeniyetinde Halk Hekimliği

Mısır’da tıp sanatını Mezopotamya’ya nazaran daha fazla geliştirmiştir. Mısır tıbbı hakkındaki bilgilerimizi, arkeolojik kazılarda çıkan buluntulara, anıtlara, kitabelere, mumyalara, çeşitli eşyalara, duvar resimlerine, tıbbi papirüslere, Herodotus, Diodoruz gibi tarihçilerine eserlerde borçluyuz (Bayat, 2016: 59).

Eski Mısır'da Halk Hekimliği hakkında, hiyeroglif yazısıyla yazılmış papirüslerden elde edilen bilgilere göre hastalık tedavisinde sihir, büyü gibi mistik tedavinin yanı sıra bitkisel, hayvansal ve mineral kaynaklı pek çok drogün kaydedildiği ve bunların birçoğunun günümüze kadar kullanımının uzadığını görmekteyiz (Şar, 1984: 46-49).

4.1.3. Hint Medeniyetinde Halk Hekimliği

Daha önceki toplumların etkisini taşıyan Hint'teki halk hekimliği bilgilerini Rig-Veda ve Ayur-Veda'dan öğrenmekteyiz. Bu bilgilere göre sihir, büyü gibi mistik tedavilerin yanı sıra, hijyenik kurallara ve diyeteye önem verildiğini çeşitli ilaç tedavilerinin yanı sıra yoga ve özel soluk alma tekniklerinin de uygulandığını görmekteyiz. Ayrıca hipnoz ve anestezinin yapıldığına, sonda ve hacamat uygulamalarına da rastlamaktayız (Şar, 1984: 75-80). Aynı zamanda Veda'nın kırk dalından biri olan ve sağlıklı, uzun yaşamın sırrını içeren Ayur –Veda, günümüze ulaşmış en eski tıp sistemidir.

4.1.4 Yunan Medeniyetinde Halk Hekimliği

M.Ö V. Yüzyılda başlayan bilimsel tıptan önce, Eski Yunan'da mitolojik dönemde halk hekimliği hâkimdi. Çok tanrılı bir din anlayışı görülen Eski Yunan'da Aesculapios sağlık tanrısı kabul edilirdi. Anadolu'da Aesculapios adına kurulan büyüklü küçüklü sağlık mabetlerinde bugün de halk arasında kullanılan su ve güneş tedavileriyle birlikte, rüya tabirlerine dayanan telkin tedavisi de yer almaktadır. Asklepionlarda, Asklepiod adı verilen rahip-hekimlerce muayene edilerek alınan hastaların mabette gördükleri rüyalar yorumlanarak psikolojik tedaviler yapılırdı (Şar, 1984: 94-97).

Yine eski Yunan uygarlığında rastlanan “Gymnasium” adı verilen sağlık kuruluşlarında, ilaçla tedavinin yanı sıra kırık çıkık tedavisinin yapıldığına da rastlanmaktadır (Şar, 1984: 94-97).

Eski Yunan'da mitolojik dönemde hâkim olan halk hekimliği, Hipokrat'la başlayan bilimsel tıp döneminde de uygulanmıştır (Demirhan, 1985:191-205).

“Tabiatlarımız hastalıklarımızın hekimidir” sözünü söyleyen tıbbın babası Hipokrat'ın Ahlât Nazariyesine bu gün Anadolu'da halk arasında da

rastlanmaktadır(Şar, 1984: 94-97). Bu teoriye göre vücuttaki sıvıların dengesinin bozulması hastalığa neden olmaktadır (Türkdoğan, 1968: 33-46).

Hipokrat'ın tedavilerinde kan alma, lavman yapma, vantuz, ekme ve dağlama gibi uyguladığı yöntemlerin, bugün de halk tedavisinde sıkça kullanıldığı görülmektedir (Şar, 1984: 94-97).

4.1.5 Roma Medeniyetinde Halk Hekimliği

Eski Roma'da tıp, Yunan ve Mısır medeniyetinin etkinde ortaya çıkmış ve bu iki kültürün etkisiyle gelişmiştir.

Ezacılığın babası sayılan Eski Romalı Hekim Galen, tedavi de soğuk ilaçları sıcak hastalıklarda; sıcak ilaçları ise soğuk hastalıklarda kullanmıştır (Şar, 1984: 70-74).

“Antik Yunan ve Roma döneminde Hippokrates ve Galenus tarafından temellendirilen ve “zıtlar zıtlarla iyileşir” (contraria contrariis curantur) veya “benzer benzeri tedavi eder” (similia similibus curantur) özdeyişleriyle ifade edilen tedavi prensipleri, daha sonra İslam tıbbında “ el ilacu bi’z zıddı ve hıfzu’u sıhharü bi’l müşebbehü” sözüyle birleştirilmiştir” (Bayat, 2016: 33).

4.1.6 Eski Çin’de Halk Hekimliği

Antik çağın en uygar toplumlarından biri olan Eski Çin’de hastalık sebebi olarak rüzgârlar, mevsimler ve dini tesirlerin yer aldığını görmekteyiz. Hastalıkların tedavisinde afyon, efedra, ravent kökü gibi bitkisel, cıva, kükürt, gibi madensel drogların yanı sıra acupuncture, masaj, jimnastik, gibi günümüz modern tıbbında kullanılan yöntemlerde uygulanmaktaydı (Şar, 1984: 75-80).

Eski Çin’de halk hekimliği ile ilgili kaynaklar ise, sayısı 40’ı bulan eski eserler ve mitolojik bilgilerdir. Eski Çin’de halk hekimliğinde, Hint ve Orta Asya halk hekimliği özellikle Uygurların etkileri görülmüştür (Demirhan 1985: 191-205).

Çinlilerin bitkisel ilaçlar hakkındaki inanışlarına göre kırmızı çiçekli bitkiler kan hastalıklarına, sarıçiçekli bitkiler sarılıkta, kalp şeklinde çiçeği olan bitkiler ise kalp hastalıklarında tedavi edici özelliğe sahiptirler. “theori de signature” adı verilen bu inanışa bugün halk arasında da rastlanmaktadır (Şar, 1984 75-80), (Bayat, 1984).

4.1.7 Türk Kültünde Halk Hekimliği

Türk kültürü Orta Asya bozkırlarında, atlı göçebe medeniyetin temellendirdiği bir kültürdür. Orta Asya çok geniş bir coğrafyayı ihtiva etmekte ve bu coğrafya da pek çok kültür ile çeşitli etkileşimleri barındırmaktadır.

Türkler, İslam ile tanışmadan ve İslamlaşmadan önce Gök Tanrı inancına sahiptiler. Gök Tanrı inancı pek çok kültü bünyesinde barındıran, bu kültürel tapınmadan ziyade saygı duymayı temel alan bir yapıya sahiptir. Türkler, kutsal kabul ettikleri atalar kültü ve yer-su kültlerine hiçbir zaman tapınmamış; her zaman saygı duymuşlar ve bu kültler etrafında çeşitli inanış ve sakıncalar meydana getirmişlerdir.

Hastalıklar sebepleri ile birlikte kimi zaman ateş ile alazlanmış kimi zaman da su ile birlikte akıp gitmesi için çeşitli ritüeller geliştirilmiştir. Bazen kutsal sayılan bir ağaç bazen de kutsal sayılan bir dağdan yahut atalar kültünden faydalanılmıştır. Bu kültler, hastalık tedavi yöntemlerinin belirlenmesinde ana unsurları teşkil etmişlerdir.

Bu kültleri en iyi temsil eden kişi ise şamandır. Eliade, Şamanlığı bir esrime tekniği olarak tanımlar, şaman ruhu bedenden ayrılarak yer altına ve gökyüzüne gidebilme özelliklerine sahiptir. Şamanlar seçilmiş kişilerdir ve toplumun diğer kısmının ulaşmadığı kutsal yerlere ulaşabilirler (Eliade, 1999: 23-25). Şamanlar, deli ve cinli insanları acıklı ruhların elinden kurtarır, düzelmeyen hastalıkları tedavi eder, ölenleri diriltir ve körlere görme gücü verirdi (Beydili, 2015: 512). Orta Asya kültüründe din adamı sayılan şamanlar, her geçmiş medeniyette din adamlarının olduğu gibi hem din adamı hem hekimdiler. Nasıl ki Hint medeniyetinde, Mısır medeniyetinde tıp ile uğraşanlar aynı zamanda rahipti, Türk kültüründe de hekimlik görevini aynı zamanda din adamı olan yer ile gök arasında haber taşıyan kişi olan şamanlar yapıyordu.

Günümüzde İslamlaşma ile birlikte halk hekimliği sağaltma yöntemlerinin içine pek çok İslami unsur girmiştir. Arkaik dönem inanışları ve tedavi yöntemleri ile İslami dönemde özellikle dua şeklinde karşımıza çıkan sağaltma yöntemleri bir arada kullanılmış ve sentezlenmiştir.

5. KÜLTLER

5.1 Kült

Kült, *a. Fr. Culte* 1. din *b. Din* (I). 2. *din b.* Yerel özellikler taşıyan dini törenler (Türkçe Sözlük 2011: 1558). Kült: (tapı) (Latince cultus, Fransızca culte) Kutsal olarak bilinen varlıklar çevresinde oluşmuş, saygı, tapınma, saygı, tapınma, dua, kurban ve ritler gerektiren, özel yer zamanlarda bayram ve törenleri bulunan, kült araçlarıyla cemaat liderlerini içeren inanç, tapınış (Emiroğlu, Aydın, 2003: 519)

Kültürümüzde ise kült kelimesi daha çok kutsal kabul edilen varlıklar çevresinde gelişen inanış ve çeşitli ritüelleri temsil etmektedir. Bir tapınmadan daha ziyade saygı duyma ve kutsallık atfetme çerçevesinde kalmışlardır.

5.1.2. Dağ Kültü

Evrensel düzenin bütün parametrelerini kendinde toplayan dağ, dünyanın tam merkezinde yükselen, kutsal güç kaynağıydı (Beydili, 2015: 145). Dağların yüksekte olmaları Tanrıya yakın olma durumunu düşündürmüştü, bu sebeple eski Türkler dağlara büyük önem vermişler ve kutsiyet atfetmişlerdir. Kurbanlar dağ tepelerinde kesilmiş, bazı dini törenler dağlarda yapılmıştır.

Yer-su ruhlarının en önemli mümessili dağdır. Şamanist Türklerde dağ kültü Gök Tanrı kültüyle ilgili bir kült olmuştur (İnan, 2017: 43). Gök Tanrı kültüyle dağ kültünün birbiriyle yakın ilişki bulunduğu Hunlar devrinden ta şimdiki Altaylara kadar devam eden şaman ayinlerinden anlaşılmaktadır. Altaylı Şor ve Belter’ler kurbanlarını Gök-Tanrı’ya yüksek dağ tepelerinde Gök-Tanrı’ya yüksek dağ tepesinde yaptıkları ayinle sunarlar ve bu ayine “tengere tayıg” (yani tanrı gök kurbanı) derler (İnan, 2017: 44).

“Ötügen ormanı (Ötüken yışı)” da ormanlı bir dağ idi. Göktürklerin ve daha sonra Çingiz Han’a kadar uzanan devletlerin, başkenti idi. Bu dağın kutlu bir dağ olduğunu biliyoruz (Ögel, 2014:543).

5.1.2. Orman ve Ağaç Kültü

Avcı ve göçebe bir toplum olan Türkler için dağların ne kadar önemli olduğu aşikârdır. İlk dönem insanlar avcılık ve toplayıcılıkla uğraştıkları için bu çerçevede de çeşitli inanışlar oluşturmuşlardır. Bazı orman ruhlarını kutsal saymışlar bazı ağaçları da ata kabul etmişleridir.

Özellikle avcılık orman kültürünün oluşmasında en büyük etkiye sahiptir. “Yakut avcıları dokuz nefer orman tanrısı ruhu bulunduğu inanırlar. Bu ruhların en büyüğü Bay Bayanay denilen ruhtur. Bazılarına göre Bay Bayanay orman ruhlarının heyeti umumiyetine verilen isimdir. Bu ruhlar avcıları korurlar, onlara bereketli av ihsan ederler” (İnan, 2017: 56-57).

Orman ruhları ormanlarında avlanılmasına belli şartlarda izin verirler. Avcılar da ava çıkacakları zaman bu kurallara riayet ederler. Şor avcılarının inanışlarına göre bu ruhlar avcının temiz ve doğru sözlü bulunmasını isterler, bununla beraber bu ruhlar avcılardan hikâyeler, masallar dinlemeyi severler. Bunu içindir ki avcılar yanlarında bir usta hikâyeci bulundururlar. Bu hikâyeci avdan avcılar kadar hisse alır. Herhalde bu hikâyeci orman ruhlarıyla iyi geçinmeyi sağlayan kam (şaman) rolünü ifa etmektedir (İnan, 2017: 56).

Ağaç kültüründe ise şamanların en çok saydıkları ağaç Kayın ağacıdır. Kayın ağacı her daim kutsal kabul edilmiştir. “Uygur Türeyiş Destanı” içinde, Türklerin ağaç ile ilgili en tipik mitoloji motifini görüyoruz. Bu destanda ana motif ağaç idi (Ögel, 2014:593).

Şamanizm’de Hayat Ağacı’nın kökleri ataları, Alt Dünya’yı ve geçmişi, budakları ise üst Dünya’yı, genç kuşakları ve geleceği temsil ederken ağacın gövdesi ise şimdiki zamanı ve Orta Dünya’yı temsil etmektedir (Davletov 2018: 228)

Kamların davullarında güneş, ay, yıldız, şimşek resimleri yanında kayın ağacı resmi de bulunur. Bir Sagay kamı, davulun iki kayın ağacı resmini şöyle izah ediyor: “Biz Ülgen atamızdan ilk türediğimiz (zaman) Umay anamızla beraber bu iki kayın (ağacı yere) indi” (Radloff-Katanov, 1893: 565)².

---

² İnan, Abdülkadir, (2017): Tarihte Bugün Şamanizm, 9. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu’undan naklen s, 57

5.1.3. Su Kültü

Su yaşamın kaynağını teşkil etmekte ve her kültürde önemli olduğu gibi Türk kültüründe de büyük önem ifa etmektedir. Hayvancı topluluklar da su hayvanların sulanması için büyük önem arz etmektedir. Bu yüzdendir ki Türkler için de hayvanlarını suladıkları büyük ırmaklar ve göller ciddi önem taşımaktadır ve yaşamın kaynağı su kutsal kabul edilmektedir.

Yer-su inancı, tam bir “vatan” anlayışıdır. “Tanrı, Türkü yeri ve suyu sahipsiz kalmasın diye”, kağanları, Türk milletinin üzerine getirip koyuyordu (Ögel, 2017: 409). Günümüzde halen de Şamanizm’i eski Köktürk ve Yenisey Kırgızları gibi yaşayan ve yaşatan Hakas Türklerinde Yer ve Su kavramı vatan anlamını korumakta ve Çir-Suğ veya Çer-Suğ biçiminde kullanılmaktadır (Davledov, 2018: 225).

Eski Türk inancısında suyun bir ruhu bir iyisi olduğuna inanılır. Akarsuya ant içilir, bu gelenek Dede Korkut Kitabında argış değişiyile görülmektedir. Yine Dede Korkut Kitabında arı sudan abdest alma şeklinde geçen ifadelerde arı su daha derinde bir iman temizliğini kast etmektedir. Su içme yoluyla yine yemin etme söz konusudur. Hatta bu gün bile yemin etmek değil yemin içmek değişimini kullanırız (Ögel, 2014: 410-411).

Halk hekimliğinin de suyun büyük bir önemi vardır. Şifalı sular kutsal sayılır kirletilmezler. Kutlu pınarlar ise çocuk sahibi olamayan kadınların, çocuk sahibi olmak için başvurduğu yöntemlerdendir. “Manas” destanında Yakup Han hatunun kısırılığından şikâyet ederken şu ifadelere yer vermektedir: “Bu Çırçı’yı alalı on dört yıl oldu. Bir çocuk koklayamadım, öpemedim. Bu hatun mezarlı yerleri ziyaret etmiyor, elmalı yerlerde yuvarlanmıyor, kutlu pınarlar yanında gecelemiyor” (İnan, 2017: 160).

5.1.4. Atalar Kültü

Pek çok toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da ölen ataya saygı duyma eğilimi vardır. Bu ata bazen büyük bir savaşçı, bir şaman ya da kutlu bir kişi olabilir. Ölü kültü cemaatin her üyesine yönelmiş olmakla beraber, toplumsal ve dinsel rütbeleri bakımından sivrilmiş kimselerin bu konuda daha çok önem kazandıkları görülmektedir (Örnek, 2014: 91).

Ölen ata ölmüş olmakla beraber bu dünya ile ilişiği tamamen kesilmiş sayılmaz. Hâlâ yaşanılan dünya ile irtibat halindedir ve bazı durumlarda bu dünyaya müdahale eder. Hane halkı bazen ölmüş kişinin öfkesine uğramaktan korkar. Bazen de anılmaya ihtiyaç duyacağı, yiyecek ve giyecek gibi fizyolojik ihtiyaçları olabileceği düşüncesindedirler. Bu düşünce ölüye saygı duymanın yanı sıra bazen mezar başlarına yiyecek ve giyecek bırakmayı lüzum gören anlayışlar da meydana getirmiştir(Baysan 2015: 52-53) .

Her evin bir koruyucu iyesi vardır ve bu koruyucu iye o ev halkından daha önce ölmüş kişi ya da kişilerdir. Ev ocağı temsil etmekte bu bağlamda da ocak ve atalar kültü bir noktada birleşme göstermektedir. Evin yani “od”un “otağın” koruması burada bahsettiğimiz evin ocağıdır ki evin ocağı o evdeki her bir hane üyesini ve evi kapsar. Evi koruma görevi yine atalara aittir. Bu yüzden atalara saygı göstermek çok önemlidir(Baysan, 2015: 52-53).

Burada atalar kültünü yine ocak anlayışı ile bir tutmamızın bir diğer nedeni ise tezimizin ana konusunu ihtiva eden ocaklı kimselerdir ki bu kimseler sağaltma yeteneklerini atalarından alırlar. Geçmişten bu yana kan yoluyla nesilden nesle geçen bu yetenek atalar kültü ve ocak kültünün ortak armağanıdır. Bu kimseler sağaltma işlemine başlarken benim elim değil, anamın, babamın yahut ninemin eli diye başlayıp atalarını anar ve onlara saygı duyarlar.

5.1.5. Ateş ve Ocak Kültleri

Ocak ve ateş insanlık tarihi boyunca her zaman özel bir yere sahip olmuştur. Çoğu milletin mitolojisine konu olan ateş ve ocak, etrafında çeşitli düşünceler, inanışlar ve kültürler meydana getirmiştir.

Kimi zaman bir armağan, kimi zaman da bir ceza olan ateş, olağanüstülüklerle bezeli bir tarihçenin içinden geçer. Hemen her kültürde ateşin tanrısal bir varlık olduğundan söz edilir. Ya tanrı eli ile verilir ya da tanrıdan çalınır. Bu bağlamda da çoğu zaman ateşe ve onun yanıp var olduğu yer olan ocağa önemli bir kutsiyet atfedilir.

Ateş bir lütuf olarak medeniyetin başlangıcını temsil eder. İlk teknolojik keşifler -taşın saldırı ve savunma araçlarına dönüştürölmesi, ateşe egemen olunması- yalnızca insan türünün hayatta kalıp gelişmesini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda

bir mitsel-dinsel değerler evreni üretmiş, yaratıcı hayal gücünü kışkırtmış ve beslemiştir (Eliade, 2000: 20).

Türk kültür tarihinde de ateşin ve ocağın önemli bir yeri vardır. Tanrı Ülgen ateşi insanoğluna kendi eliyle yakmış, ateş yakmayı insanoğluna kendi öğretmiştir. “Altaylı Şamanist Türk boylarında ateş üzerine şöyle bir efsane söylemektedir;

Ülgen gökten biri kara biri ak iki taş getirdi. Kuru otları avucunda ezerek bir taşın üzerine koyup diğer eliyle vurdu otlar ateş aldı. Ülgen böylece ilk defa ateş yakmasını insanlara öğretip Bu ateş atamın kudretinden taşta düşmüş ateştir.” İfadesine yer vermiştir. Bundan dolayı Altaylılar ’da ve Yakutlar ’da ancak çakmak taşından elde edilmiş ateş kutsaldır. Kutsal ateş çakmak taşıyla yakılan ateştir ve bu ateşe ayıout; kibrit ateşi ise nuçça out, yani Rus ateşi olarak adlandırılmaktadır (İnan, 1976: 41,42).

Şamanist inanışlarda ateş her şeyi temizler. Kötü ruhları ve hastalıkları kovar. Şamanlar mütemadiyen yanan bir ateş etrafında ayinlerini gerçekleştirir. Tanrının armağanı olan ateşe ve ateşten olan her şeye büyük saygı gösterilir. Ateş şaman dualarında “anamızın yaktığı ocak” şeklinde anılmaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere ateş aile ocağı ile de bağlatırlıdır, yani aile ocağı ile ateş birbirinden ayırt edilemez. Bu bağlamda tabii atalar kültü de devreye girmektedir (İnan 2017: 61).

Yine Türklerde aile ocağında yanan ateş de her daim kutsal kabul edilir. Aile ocağında yanan ateş söndürülmez, üzerine su dökülmez, kutsal sayılan bazı şeylere kötü sözler söylenebilse de ateşe asla kötü söz söylenmez her zaman saygı gösterilir. Ateşle oynanmaz, aile ocağı her zaman yanar. Ocağın sönmesi ya da söndürülmesi felaket olarak algılanır. Günümüz de bile, bununla ilgili pek çok atasözü ve deyim bulduran dilimizde aile ile ocak kelimesi her zaman yan yana anılır. Ocak çoğu zaman aileyi temsil ederken bunun yanı sıra soyu, sülaleyi de temsil etmektedir.

6. ŞAMANİZM VE OCAKLAR

Ocak kelimesinin Şamanizm ile bağlantısı ise ilk şamanın demirci olması, ateş ile demiri işlemesinden gelir. Şamanlar ayinlerinde ateşi bolca kullanmakta, özellikle arındırma işlemlerinde ateşten faydalanmaktaydılar. Eski Türk devletlerinde başka ülkelerden gelen devlet temsilcileri şamanların duaları eşliğinde ateşten geçirilir böylece kötülüklerden arındırıldıkları düşünülürdü. “Şamanistlerin

inançlarına göre ateş her şeyi temizler, kötü ruhları kovar. VI. yüzyılda Batı Gök Türk hakanına gelen Bizans elçilerini ateşler arasından geçirmişlerdi. Moğol saraylarında da bu adet vardı. Bu tören elçilerle gelmesi muhtemel olan kötü ruhları kovmak için yapılırdı. Bu inancın izlerine Müslüman Türkler’de de rastlıyoruz. Başkurtlar ve Kazaklar bir yağlı paçavrayı tutuşturup hastanın çevresinde "alas, alas" diye dolaştırırlar. Buna "alaslama" derler. Bu kelime Anadolu Türkçesi’nde "alazlama" şeklinde muhafaza edilmiştir, ateşte temizleme anlamını ifade eder. "Alas" kelimesi Altay şaman dualarında çok geçer. Yakut oyun-kamları ateşle kötü ruhları kovmak için okudukları afsunlarda "alias, alias" diye bağırlar. Yakutça "aliasta-" (=alazla) yanan paçavra ile ayin yaparak kötü ruhları kovmak demektir. Yakutlar bu töreni yapan hakkında "oyun aal ·uotanan aalastır" (şaman kutlu ot-ateş ile alazlıyor) derler.”(İnan, 2017: 61)

“Kam yalnız din adamı değil aynı zamanda tabip, üfürükçü vazifesi de görüyordu. İslam devrinde bile kam tabiplere rakip olmuştur.” (İnan, 1976: 54)

Ayrıca şaman olmak içinde belli bir soydan (ocak) gelmek gerekiyordu. “Kamlık, (Şamanlık) mesleği öğrenmekle elde edilmez. Kam olmak için belli başlı bir kamin soyundan olmak gerekir. Hiç kimse kam olmak istemez, fakat geçmiş atalardan olan kamin ruhunun zorlamasıyla kam olmaya mecbur olunur. Kam namzedi olan genç, ihtiyar ve tecrübeli bir kamin terbiyesine verilir”(İnan, 1976: 54-55).

İslamlaşma ile birlikte Şamanlar bazı vazifelerini yerine getiremez, bazı vazifelerini de kısmen İslamlaştırarak yapar olmuşlardır. Bu bağlamda şifacılık niteliğini devam ettiren şamanlar, İslamiyet’le birlikte yaptıkları işlere yeni hüviyetler kazandırmışlardır. Kutadgu Bilig’de kamların (şamanların) bu yetenekleri ile ilgili beyitler bulunmaktadır; “Balasagunlu Yusuf Has Hacip “Kutadgu Bilig” de kamları otacılar (tabipler) ile bir tutmuş; kamların insan topluluğu için faydalı adamlar olduğuna işaret etmiştir.

“Kerek tut otacı, kerek kam olugligke hergiz asıg kılmaz em”

(İster otacı tut, ister kam ölüme kimse çare olmaz)

“Kamuğ igke ot al emi belgölüg,

Ol ig emlegüçü kamı belgölüg”

(Her derdin belli bir ilacı, tedavi edilecek bir kamı bulunur)

Kutadgu Bilig’den anlaşılacağına göre XI. yüzyılda Müslüman Türkler kamlara bakışlarında önemli bir değişiklik olmamıştı. (İnan, 2017: 65-66)³.

Yusuf Has Hacıp tabipler (otacılar) dan sonra mu’azzimler (afsuncular) diye bahsettiği sınıfın kamlar olduğu düşünülmektedir.

“Otacı onamas muazzın sözin

Muazzın otacıya evrer yüzün

Ol aymış oytuğ yesa igke yarar

Bu aymış bitig tutsa yekler yıırur”

“Otacıdan sonra afsuncular gelir. Yel-Şeytan (yek) hastalıklarını bunlar tedavi eder. Bunlara katılmak (karışmak) yel, şeytan, dokunanları bunlara okutmak gerekir. Acaba nasıl faydası dokunur dersin bile sen onu tut. Tabip afsuncunun sözlerini beğenmez, afsuncu da tabibe yüz çevirir. Tabip ‘ilaç kullanırsa hasta iyi olur der’ afsuncu ise ‘muska kullanırsa cin-şeytan uzaklaşır’ der” (İnan,1986: 73).

Burada aralarında çoktan çatışma başlayan kamlar ve tabiplerden her ikisinin de halk arasında rağbet gördüğü, insanların her ikisine de çeşitli yollarla başvurduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca her derdin bir kamı vardır, ibaresinde olduğu gibi günümüzde de her hastalığın belli başlı bir ocağı bulunmaktadır. Bu ocaklarda kimi zaman tek bir hastalık tedavi edilirken kimi zaman da birden çok hastalığa bakılmaktadır. Abdülkadir İnan şamanların bir şekilde İslamlaşma içerisine girmesiyle yaptıkları işi caiz göstermek adına dinsel birtakım şeyleri kullanmaya başladıklarını şu şekilde belirtmektedir; “Kutadgu Bilig’in yazıldığı yıllarda Doğu Türklerinin İslamlaşmaya başlamalarından bir buçuk asır geçmiş bulunuyordu. Kamlar yeni hayat şartlarına ve yeni dine uymak zaruretini o zaman anlamış olacaklar ki şeytanları kaçırmak için dualara yazılan muska (bitig) kullanmışlardır. Eski şaman dualarına peygamberlerin, meleklerin, evliya ve şeyhlerin adlarını

³ Kutadgu Bilig’de kam dört yerde bahis konusu edilmiştir(Mısır nüs, s. 44.133.227.312).

sokmuşlardır. Hatta Doğu Türkistan Müslüman kamları, aşağıda görüleceği veçhiyle, kendi mesleklerinin piri “Hz Fatıma Anamız” olduğuna dair menkıbeler uydurmuşlardır”(İnan,1986: 73).

İslamlaşma çerçevesinde çeşitli değişimlere uğrayan Kamlık geleneği kalıntıları yine de günümüze kadar gelen bazı uygulamaları, eğilimleri, sakıncaları da beraberinde getirmiştir. Kültür kodlarımıza kazınmış bazı uygulamalar, inanmalar ve kaçınmalar günümüzde hâlâ devam etmekte hangi çevreden olursa olsun bu tarz inanmalar çoğu kez saygı görmektedir

7. HALK HEKİMLİĞİNDE OCAKLAR

Yaşamın her evresinde çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalan insan bu zorluklar karşısında çeşitli pratikler geliştirmiştir. İnsan bünyesinde meydana gelen fiziki ve ruhsal çeşitli rahatsızlıklar sonucu bu rahatsızlıklarına çare arayan insan halk hekimliği terimini ortaya çıkarmıştır. Günümüzde her ne kadar modern tıbbın varlığı halk hekimliği algısını geride bıraksa da hâlâ halk kendi sağaltma yollarını kendi aramakta ve bu bağlamda halk hekimliğinden hayatının her evresinde faydalanmaktadır.

Hastalıklar ilkel zamanlarda kötücül güçlerin insan bedenine zarar vermesi durumu ile ilişkilendirilirken, bu kötü ruhları kovmak ve hastalığın bedenden ayrılmasını sağlamak din adamlarına ve şamanlara düşüyordu. Kötü ruhları ancak tanrısal güçlerin kovacağına inanan eski insan bu anlamda şamanları en yetkili güç olarak görüyordu. Ocak kelimesinin Şamanizm ile bağlantısı ise burada ortaya çıkmaktadır. Abdülkadir İnan şamanların ayinlerde ateşi kullanmaları ile kötü ruhları kovduklarını şöyle belirtmiştir: “Şamanistlerin inançlarına göre ateş her şeyi temizler, kötü ruhları kovar” (İnan, 1986: 40). Ayrıca Abdülkadir İnan şamanların görevlerini şu şekilde sıralamıştır; “Kam yalnız din adamı değil aynı zamanda tabip, üfürükçü vazifesi de görüyordu. İslam devrinde bile kam, tabiplere rakip olmuştur” (İnan, 1976: 54). Bu durum günümüz halk hekimliği ve ocak geleneğinin Şamanizm ile olan bağlantısını ortaya koymaktadır.

Ocak kelimesi ise pek çok muhtevayı bünyesinde barındırmaktadır. Ocak; ateşin yakıldığı yeri, aynı amaçla kurulmuş belli başlı teşkilatlanmaları, çeşitli madenlerin çıkarıldığı yerleri, ev, aile ve soyu ifade etmek için kullanılır. “Ocak

sözü ateşin yakıldığı yer anlamında kullanılmakla beraber, bir ailenin barındığı “ev, yurt”, hem de o ailenin geçmişteki atalarından gelecekteki kuşağına uzanan “soy”u manalarını da taşımaktadır” (Kumartaşlıoğlu, 2012: 321). Halk hekimliğinde ocak ise aynı soydan gelen aile üyelerinin çeşitli hastalıkları sağaltma yeteneğine verilen addır. Bu ocaklar yılcık ocağı, gelincik ocağı, bezeme ocağı vb. hastalık isimleriyle birlikte anılır. Pertev Naili Boratav ocak kelimesini tanımlarken soy, dede ocağı (Hasan Dede Ocağı) anlamlarının yanında üçüncü anlam olarak halk hekimliğindeki ocakları tasnif etmiş, ocak kelimesini “Belirli bir veya birkaç hastalığı sağaltma gücünde olan, bu işin yöntemini bilen, bunu uzmanlık edinmiş kimseyi gösterir” şeklinde tanımlamıştır (Boratav, 2015: 129). Boratav bu ocaklardaki hastalık sağaltma yöntemlerini daha çok büyüsel olarak nitelendirmiştir. Ocaklar kimi zaman bir yatıra bağlı olabilirler. Bu gibi durumlarda ocak olan aile soyunu bu yatıra dayandırır ve çoğu zaman bu yatırım bekçiliğini yapar. Hasta olan kimseler sağaltım amacıyla bu yatırım bulunduğu yere götürülür. “Ocak olan kişiler, çokluk, bir yatırım yakınlarındaki köyün halkındandır; ermişin soyundan gelmeleri yahut onun türbesinde, ziyaret yerinde görevli olmaları kendilerine yetki sağladığına inanılır” (Boratav, 2015: 129).

Orhan Acıpayamlı ise ocakları tanımlarken onların Türk halkının gerçek doktorları olduklarını vurgulamıştır. “Türk halkının hakikî doktoru bunlardır. Her hastalığın ayrı bir ocağı vardır: sıtma ocağı, kuduz ocağı, sarılık ocağı... gibi. Ocak deyince akla, belirli bir hastalıkla uğraşan aile gelir. Bu ailenin tedavi ile uğraşan fertlerine ocaklı adı verilmektedir. Bu ocaklı, tedavi etmek kudretini ailesinden kan yoluyla alır. Bunun için bir öğrenim ve eğitim devresine ihtiyacı yoktur. Falan ocaklının sulbünden gelmek yeterlidir” (Acıpayamlı, 1968: 5).

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1 BALIKESİR OCAKLARININ YAPISAL ÖZELLİKLERİ

1.1.1 Ocaklı Olmanın Yolları

Çeşitli hastalıkları sağaltma gücüne sahip kişilere ocaklı denir. Ocaklı kişiler, bu sağaltma yeteneğini çoğu zaman soy yoluyla kandan alırlar. Bunun yanı sıra rüya yoluyla ya da geçirdiği hastalık yoluyla ocaklı olma durumu da söz konusudur.

Kimi ocaklarda soydan gelmesine rağmen el verme uygulaması varken, kimi ocaklarda ise el vermeye gerek olmadan aynı kandan gelen ocaklıların hepsi sağaltma işlemini gerçekleştirebilir.

Bunun yanı sıra tam anlamıyla ocak sayılmayan ama bir ocaklıdan el almış olan kişiler de kısmen ocaklı kabul edilir. Bu kimseler genelde ben ocak değilim ama ocaktan el aldım şeklinde durumlarını da belirtirler.

Rüya yoluyla el alma da ise rüyasında kişinin, ocaklı bir hoca ya da bir ocaklı mübarek zat vasıtasıyla el aldığını görmesiyle gerçekleşir.

Hastalık vasıtasıyla ocaklı olmada da ise durum kişinin çok ağır, sancılı bir hastalık geçirip vücudunda bir kemik çıkartması ile olur. Vücudunda çıkan bu kemik kişinin artık ocaklı olarak kabul edilmesini sağlar.

1.1.2. Ocak Soyundan Gelme

Ocakların çoğu soy yolu ile devam eden bir silsilenin ürünüdür. Bu durumda ocaklık durumu babadan oğla, anadan kıza, ya da anne- babadan bir sonraki nesle geçer. Bazen anne ve babayı atlayıp, dededen ya da nineden toruna da geçebilir. Ocaklık atadan oğla yahut anadan kıza geçer, ama bu kesin kural değildir (Boratav, 2015:129).

“Halk hekimliğinde ocak geleneğinde ana unsur “belli bir soya dayanma”, “belli bir soydan gelme” dir. Bu soylarda hastaları tedavi etmek için “el alma/el verme” gibi bir işleme gerek duyulmaz. Ocaklı olup bazı hastalıkları iyileştirmek için bu soyun bir üyesi olmak yeterlidir” (Kumartaşlıoğlu, 2012: 2015).

1.1.3. Sadece Soy Yoluyla Ocaklı Olma

Bu ocaklarda aynı kanı taşımak suretiyle ailenin her ferdi ocaklı kabul edilir. Ocaklı olması için kişinin el almasına lüzum yoktur. Ocak anneden ya da babadan kan yoluyla geçer.

Sadece ocak soyundan gelmek suretiyle ocaklı olan kaynak kişiler: (KK. 3, 4, 7, 13, 17, 18)

1.1.4. El Alarak Ocaklı olma

1.1.4.1. Sadece Kendi Soyundan Gelene El Verme

Bu ocaklarda ocaklı kişiler sadece kendi soyunda gelen kişilere el veririler dışarıya el verme yoktur. Burada hem ocak olmak hem de bu işi yapan aile büyüğünden icazet almak amaçlı el alma işlemi yapılır. Sadece kendi soyundan olana el veren ya da el alan ocaklılar; KK.5, 6, 9, 12, 14, 15, 17, 20, 26.

1.1.4.2. Ocak Kendi Hanesinde Kalsın Diye Sadece Geline El Verme

Burada mevzu ocağın başka haneye gitmemesidir. Ocağın devam ettiricisi kabul edilen kişi gelindir. Ataerkil toplum yapısının getirisi olan erkek egemen dünyada soyun devam ettiricisi erkek kabul edilir. Kız evlat ise başka bir hanenin ocağını tütürmek için evden ayrılır. Bu sebepledir ki kayınvalide elim ocakta kalsın deyip elini, kendi hanesinin tütürücüsü olarak gördüğü gelinine verir. Kayınvalidesinden el alan ya da gelinine el veren ocaklılar; (KK.11, 10, 24, 25, 29, 30, 31).

1.1.4.3 Dışarıya El Verme

Bu kişiler ocağın sadece soydan devam etmediğini bir başkasında el verme yoluyla da devam edebileceğini belirtmektedirler. KK.16 dışarıya el vermeyi şu şekilde tanımlamaktadır; “Nasıl bir yerden ocak alıp gelip ateş yakıyorsun ya da nasıl başkasından maya alıp ekmek mayalıyorsun el de onun gibi ocaktan aldıktan sonra olur”. Ocak dışına el vermiş olan ocaklılar; (KK.1, 16.)

1.1.4.4. Ocaktan El Alarak Ocaklı Olma

Bu ocaklılar soylarından ocaklı olan kimse olmamasına karşın, ocaklardan el almış kişilerdir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bazı ocaklar ocak dışına el vermeyi kabul etmese de bazı ocaklarda ocak dışına el verme mevcuttur. Bu kişiler ocak dışına el vermekte sakınca görmeyen ocaklılar tarafından el verme suretiyle ocaklı olmuş kimselerdir. Soydan ocaklı olmayıp ocaktan el almak suretiyle ocaklı olan kişiler;(KK.8, KK.22, KK.27, KK.28).

1.1.5. Rüya Yoluyla Ocaklı Olma

Burada rüya yoluyla ocaklı olan bir kişiyle görüşülmüştür. Bu kişi aynı zamanda ocak soyundan olmayıp ocak soyundan olan bir kişinin rüyasına girip el verdiğini görmesi ile ocaklı olduğu için bir üst başlığın içine de dâhil edilmiştir. KK.8 rüyasında el alma olayını şu şekilde anlatmaktadır; “bir gece uyku ile uyanıklık arasında “yakaza” halindeyken odamın kapısı açıldı. Üç tane manevi varlık odadan içeriye girdi, senin manevi bir ameliyat geçirmen lazım kızım diyerek karnımı açıp bir şeyler yaptılar. Vazifeni yapma vaktin geldi dediler, sonra bir el salâvat getirerek beni sıvazlamaya başladı. Rabia Hoca(el aldığı ocaklı şahıs) geldi daha sonra yanıma elime bir ışık-nur huzmesi ateş parçası gibi bir şey verdi. Sen bilmesen de bu işi yapacaksın dedi. Sonra kendime geldim. Ertesi gün Rabia Hoca'nın yanına gittim anlattım durumu böyle oldu diye. O da bana, ben sana el vermişim kızım dedi”

1.1.6. Hastalık Geçirme Suretiyle Ocaklı Olma

Yaptığımız derlemelerde birebir hastalık geçirip ocaklı olan biriyle karşılaşmadık ama KK.9 ve KK.7'nin babaannesi bu yolla ocaklı olmuş ve ocak da buradan devam etmiştir. “Rahmetli ebemiz vardı bizim belinden yılanlık çıkarmış, böyle yumurta gibi bir kemik ocaklı olmuş” (KK.7). “Çok sancılı olurmuş o böyle sancıyla bir yerinden yılanlık gibi kemik çıkarırsın ondan sonra da çevirebilirsin artık”(KK.9). Bu ocaklılar aynı ocaktır. Biz hastalık geçirme sonucunda ocaklı olma durumunu sadece Yılanlık Ocağında tespit etmiş bulunuyoruz.

1.1.7. El Alma/Verme Biçimleri

İster ocaklı olsun ister ocak dışından olsun el alıp, el verme bir ritüeli teşkil eder. Pek çok şekilde verilen el de, eğer ailede ocaklıysa bir nevi devir teslimi andırır

nitelikte gerçekleşmektedir. Burada maksat kendisinden önce bu işi yapan kişiden icazet almaktır. Aile büyüğüne saygı amacını da güder. Bazı ocaklarda kişi elini kendisinden bir sonraki nesle aktardığında, yani el verdiğiğinde kendisindeki sağaltma gücü gitmiş olur. O sebeple el vermeyi bu işi bırakacakları ya da çok yaşlandıkları zaman yaparlar.

Ocaklardan el almak suretiyle ocak olan kişiler ise ya ocaklı kişi tarafından bu işe münasip görülmüş olan kişilerdir ya da bu işe merak salan kişilerdir.

Her iki türüsünde de el alma usulleri farklılıklarla birlikte ana bir takım etmenler etrafında gerçekleştirilir.

1.1.7.1 El Alma Usulleri

“Alacak olduğun kişini elini öpüyorsun, benim yapabildiğim her şeyi yap diyor”(KK.1).

“Herhangi bir şey yapmıyoruz sadece o bana icazet verdi, kızım sen de yapabilirsin gösterdi anlattı”(KK.3).

“El almak da rıza almaktır. Evde en büyük bu işi yapan kimse ondan izin alır öyle yaparsın”(KK.5).

“Anneme annesi, kızım el vereceğin zaman iki elini birden ver, tek elin pek bir faydası olmaz demiş. Annem de bana (iki elini birleştiriyor) iki elini birden verdi. Bir para karşılığında artık ne olursa veriyorsun, illa bir iki bir şey veriyorsun”(KK.6).

“Bir gece uyku ile uyanıklık arasında “yakaza” halindeyken odamın kapısı açıldı. Üç tane manevi varlık odadan içeriye girdi, benim manevi bir ameliyat geçirmen lazım kızım diyerek karnımı açıp bir şeyler yaptılar. Vazifeni yapma vaktin geldi dediler, sonra bir el salâvat getirerek beni sıvazlamaya başladı. Rabia Hoca geldi daha sonra yanıma elime bir ışık-nur huzmesi ateş parçası gibi bir şey verdi. Sen bilmesen de bu işi yapacaksın dedi. Sonra kendime geldim. Ertesi gün Rabia Hoca'nın yanına gittim anlattım durumu böyle oldu diye. O da bana, ben sana el vermişim kızım dedi”(KK.8).

“Abdest aldık sonra el benim elim değil senin elin deyip ellerimi sıvazladı o da abdest alıp, niyet edip verdi elini. Elinden üç yudum su içirdi bana. Ben de üç beş bir para verdim aldım eli”(KK.9).

“Ninem benden sonra sen yap bu işi dedi, ben de öyle el aldım”(KK.10).

“Eline tükürdü kayınvalidem, yala dedi yaladım ben öyle el almış oldum”(KK.11).

“Babaannemin elini alıp tutuyorum elimi sana verdim diyor, ben de elini aldım diyorum para veriyorum o şekilde eli bana geçmiş oluyor”(KK.12)

“Elinden su içiriverdi bana öyle el aldım”(KK.14)

“Anneannem dedi ki bana kızım el bir eldir. Sen benim her tılsımı yapabilirsin”(KK.16).

“Elime tükürdü, avucuma öyle yapmaya başladım”(KK.20).

“Bir bez verdi bana al elim senin olsun dedi öyle el verdi”(KK.22).

“Bana, sen yap benden sonra dedi”(KK.24)

“Annem bıçağını bana verdi sen yap benden sonra dedi öyle el aldım”(KK.25).

“Babam kullandığı hançeri bana verdi, al elim senin olsun dedi öyle aldık”(KK.26).

“Kızım dedi ebem, sana ben elimi vereyim, git bak bu geçirme (yapılan sağaltma işi) parasıyla bana bakkaldan bir şeker al da ver dedi. O şekerle elini bana verdi. (Elimi avucunun içine alıyor) bu şekilde al elim senin olsun dedi”(KK.27).

“Elim senin olsun dedi”(KK.29, 30, 31).

Son olarak ocakların bazılarında el verme durumunda elin kendisinden gideceği algısı vardır. Yani elini bir sonraki nesle aktardıktan sonra ocaklı olan kimse artık bu işi bırakır, zaten sağaltma yetisini de el verme ile el verdiği kişiye geçtiğine ve artık kendisin bu işi yapacak gücü olmadığını inanır. O sebeple ocaklılara siz birine el verdiniz mi sorusu yöneltildiğinde ben daha bu işi yapıyorum ne zaman bırakmaya karar veririm o zaman el veririm dedikleri gözlemlenmiştir. El verdiği takdirde sağaltma yetisinin kendisinden gideceğini düşünen ocaklılar: (KK.9, 10, 11, 12, 14, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 31).

1.2. OCAKLARDA YAŞ DAĞILIMI

Yaptığımız derlemeler neticesinde toplam 27 Ocaklı ile görüşülmüştür. Görüşmüş olduğumuz ocakların yaş ortalaması 65'tir. Otuzlu yaşlarında iki, kırklı yaşlarında bir, ellili yaşlarında beş, altmışlı yaşlarında sekiz, yetmişli yaşlarında dokuz, seksenli yaşlarında bir ve doksanlı yaşlarında bir kişi ile görüşülmüştür. Genel ocaklı yaş ortalamasında ocaklılar altmış ve yetmiş yaş aralığında yoğunluk göstermektedir. Yaş ortalamasının yüksek olma sebebi, yeni neslin bu tarz uygulamaları yapmaya yanaşmamasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra ailede büyük, bu işi yapan bir kişi olması durumunda saygısızlık olacağı anlayışı ile o kişi birine elini verene ya da vefat edene kadar kimsenin bu işe başlamaması da sebep gösterilebilir. Derleme yaptığımız ocaklılar da ocaklılar ben daha bu işi yaparken kimseye el veremem ne zaman bırakmaya karar veririm o zaman uygun birine elimi verir çekilirim demesi de bu durumun nedenleri arasında gösterilebilir.

Yukarıda bahsettiğimiz konular yaş ortalamasını artmasının sebeplerinden olsa da yine en büyük sebep genç neslin bu işi yapmaya yanaşmamasıdır. Derleme yaptığımız ocaklılardan birçoğu "Elimi verecek kimse yok çocuklarımdan kimse yanaşmaz" diye şikâyette bulunmuşlardır. Buna rağmen elini çocuğuna bırakacak olan yeni neslin de bu işi yapabileceğinden emin olan ocaklılar da mevcuttur.

1.3. OCAKLARDA KADIN-ERKEK ORANI

Yapmış olduğumuz derlemelerde görüştüğümüz toplam 27 Ocaklıdan 22 Ocaklı kadın, 3 Ocaklı ise erkektir (KK.12, 26, 28). Kadın ocaklıların daha yoğun olması durumu söz konusudur. Bu durum kadınların geleneğin taşıyıcısı konumunda olmaları ve kadınların bu tür işlemleri evlerinde daha rahat yapabilmelerinden kaynaklanmaktadır. Ocaklara gelen hastaların da daha çok kadın olması bu durumu etkimiştir.

Kadın ocaklıların daha fazla olmasının bir diğer sebebi ise eski Türk geleneklerine bağlanabilir. Ocak geleneğini rahat bir şekilde şamanlık kurumuna yaslayabildiğimiz gibi şamanlık geleneğinde özellikle kadın şamanların yerine değinmek lazımdır. Birçok kavim ilk şamanı kadın kabul eder. Pek çok kaynak da kadınların şifacı, otacı, kâhin, falcı, kendinden geçen dansçı, kozmik yolcu olarak gösterir. Kadınlar en eski sağaltma metotlarını iyi bilen ve bunu başarıyla tatbik eden

kişilerdir(Bayat, 2017: 20). Bu sebeptendir ki kadın ocaklılar günümüzde daha fazladır ve daha çok tercih edilirler.

1.4. OCAKLARDA EĞİTİM DURUMU

Görüştüğümüz ocakların büyük çoğunluğu ya hiç okula gitmemiş ya da sadece ilkokula gitmiş kişilerdir. Ocaklılardan 13 tanesi ilkokul mezunuyken (KK.1, 3, 4, 5, 8, 10, 15, 17, 20, 28, 29, 31) 13 tanesi hiç okula gitmemiştir. (KK.6, 7, 9, 11, 14, 16, 18, 22, 24, 25, 26, .27, 30) Görüştüğümüz ocaklılardan yalnızca bir tanesi ortaokul mezundur (KK.12). Hiç okula gitmemiş ocaklılardan yalnızca bir tanesi erkek, diğerleri kadındır. Erkek olan ocaklı da daha sonrasında askerde okuma yazma öğrenmiştir (KK.26), ama kadınlar okumayı bilmemektedir. Bu durumun en büyük sebepleri ocaklıların yaş ortalamaları ve kadınların eğitim hayatında geri planda kalmalarıdır. Kadın ocaklıların çoğu 60 yaş üzeridir ki bu durum kırsalda eğitim almamış olmalarını açıklar. Bunu yanı sıra KK.4 hem kadın hem de 95 yaşında olmasına rağmen ilkokul mezunudur. Bu ocaklı kişinin ilçe merkezinde doğup büyümesinden kaynaklanmaktadır. Zaten diğer tüm ocaklar köy kökenlidir. Okula gitmiş olan ocaklı kişiler ise yaşları daha genç olanlardır. Günümüzde eğitim seviyesinin gitgide artması da ocaklıların el verecek kimse bulamamasına yol açmaktadır. Yani eğitim almış yeni nesil el almaya ya da ocaklılık faaliyetini devam ettirmeye istekli değildir.

1. 5. OCAKLARDA MESLEK GRUPLARI

Ocaklıların büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum eğitim seviyesini de göz önüne aldığımızda ocaklıların büyük çoğunluğunun ev hanımı olması durumunu meydana getirmektedir. (KK.1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 22, 24, 29, 30, 31)

Özellikle ilçe merkezlerinde oturan ocaklılar ev hanımıyken, daha kırsalda oturanlar hayvancılık ve çiftçilik faaliyetleriyle de meşguldür. (KK.18, 20, 27) Ev hanımı olan ocaklılardan evde terzilik yapanlar da vardır (KK.16, 17)

Erkek ocaklılardan ise KK.12 Kamu işçisiyken, KK.26 ve KK.28 tarımcıdır.

1.6. OCAKLARDA TEDAVİ

1.6.1. Ocaklarda Uygulanan Tedavi Yöntemleri

Her ocak kendine has sağaltma yöntemini, kandan ya da el vererek sağaltma gücünü aktardığı gibi nesilden nesle aktarır. Tabii bu yöntemler sağaltma yeteneği gibi elden ele ya da kandan aktarılan şeyler değildir. Ocaklı olmanın ilk kuralı soyun bir ocaklıya dayanması ya da bir ocaktan el alınmasıysa; ikinci kuralı, sağaltma işlemini yaparken izlenecek yol ve yöntemleri öğrenmektir. Derleme yaptığımız çoğu ocaklı küçük yaşlarından beri el almış olduğu şahsın yanında neyin nasıl yapıldığını öğrendiğini belirtmiştir. Özellikle de el verme esnasında ya da hemen sonrasında ocaklı kişi işin inceliklerini el verdiği kişiye söyler. El almayan ocaklarda da yine gözlem yollu öğrenmeler mevcuttur. Ocaklı kişi özellikle el vereceği ya da kedisinden sonra bu işi yapacağını düşündüğü kişiyi, yanından ayırmaz işin inceliklerini kişiye öğretir.

Ocaklarda kullanılan yöntemleri tasnifleme yoluna giden Orhan Acıpayamlı altı madde de yöntemleri toplamıştır.

Irvasa yoluyla yapılan sağaltmalar

Parpılama yoluyla yapılan sağaltmalar

Dinsel yolla yapılan sağaltmalar

Bitki kökenli emlerle yapılan sağaltmalar

Hayvan kökenli emlerle yapılan sağaltmalar

Maden kökenli emlerle yapılan sağaltmalar (Acıpayamlı, 1988: 2).

1.6.1.1. Irvasa Yöntemi

Irvasa başka söyleyişleriyle “urasa”, “uğrasa” hastayı iyileştirmeyi amaçlayan doğrudan olmayan bir nevi büyüsel işlemlere verilen genel isimdir. Afsunlama ve ırıklama aynı işlemin değişik adları olarak kullanılmaktadır (Boratav 2015: 134).

Orhan Acıpayamlı bu işleme üç örnek vermiştir.

- 1) İyileşmesi istenen hastanın yanına sağlıklı bir kimse yatırılır.
- 2) Hamama götürülen hasta, sağlıklı bir kimsenin oturmuş olduğu kurnaya oturtulur.
- 3) Hastanın başına kurt kafatası ile su dökülür (Acıpayamlı, 1988: 3).

Burada temas büyüünden bahsetmek yanlış olmaz. Hasta olan kişi sağlıklı olan kişinin yanına yatırılır ve sağlıklı kişinin sağlığı hasta olana aktarılır. Yine aynı kurnadan yıkanma eyleminde sağlıklı kimsenin sağlığının kişiye aynı kurnadan yıkanmak yoluyla geçeceği inancı mevcuttur. Kurt kafatasında ise kurt gibi sağlam ve sağlıklı olmak durumu söz konusudur, burada da yine temas büyüü söz konusudur.

Burada bazen hastalığın başka bir nesneye göçürülmesi durumunda söz konusudur. Kimi zaman ocaktan alınan bir takım nesnelere yoluyla bu göçürme işlemi gerçekleştirilir. Burada da temas büyüünden bahsetmek mümkündür. Kül, tuz, şeker gibi nesnelere ocaklardan alınır ve hasta kişinin yiyeceğini ya da yıkanma suyuna karıştırılır (Kumartaşlıoğlu 2012: 235).

Yaptığımız derlemelerde dalak kesme ocağında bu takım uygulamalara rastlıyoruz. Dalağı şişmiş kişinin dalağı üzerine bir doğrama tahtasında ocaklı tarafından soğan ve tuz konular ve kesilir. Ardından göçürme işini ortaya koyan bir takım sözler söylenir;

Nereden geliyorsun?

Dalak dağından.

Kesebiliyor musun?

Kesiyorum kıyıyorum, el benim değil ebemin elleri.

Deyip, kesilen soğan bir akarsuya atılır (KK.9). Burada dalaktaki hastalık bir takım sözler eşliğinde, hastaya temas ettirilen soğana göçürülmüş olur. Sonrasında bu soğanın bir akarsuya atılması hastalıktan tamamen kurtulma anlamında yapılan bir işlemdir.

Yine bir başka uygulama da ocaklı tarafından okunmuş olan suyun hastaya içirilmesi ve yanında bir miktar su ile ocaktan ayrılmasıdır (KK.8). Burada da yine ocaklı kişinin nefesiyle kuvvetlendirilmiş su, hastayla temas halinde bir sağaltma işlemine dönüşmektedir.

Yılcık uygulamasında ise Hicaz civarından getirilen ve kutsal olduğu düşüncesi taşıyan yılcık taşları hastanın ağrılı yerlerinde yapıştırılır ve bir takım dualar okunur. Burada kişinin hastalığının yılcık taşlarına aktarıldığı düşüncesi vardır. Çünkü göçürülen her bir hastalık neticesinde, canlı olduğu varsayılan yılcık taşları biraz daha karardığına inanılmaktadır (KK.1, 6, 7, 9, 11, 14, 25).

Temre tedavisinde de yine hastanın eli için okunmuş olan termeler ile hastanın eli çizilir ardında bu termeler hastaya verilir, hasta termeleri hiç arkasına bakmadan bir taşın altına koyar ve yine hiç arkasına bakmadan oradan uzaklaşır. Burada da yine hastalığın arpa tanelerine göçürülmesi durumunu görmekteyiz. Hiç ardına bakmadan arpaları bir taşın altına koyup uzaklaşması hastalıktan kurtulmak için arpaları saklama suretiyle hastalıktan kurtulacağı inancını gösterir. Eğer arkasına bakarsa hastalığın geri sirayet edebileceği endişesi de burada söz konusudur (KK.13).

Derlediğimiz bir başka uygulamada ise yarımlik hastalığının çam ağacına göçürülmesi durumu söz konusudur. Yarımlik (fitık) hastalığı geçiren kimse, ortasından yarılmış genç bir çam ağacının içinden yedi kez dualar eşliğinde geçirilir. Böylece hastalığın ağaca göçürüldüğü varsayılır. Sonrasında ağaç yeniden birleştirilip bir tel yardımıyla sarılır. Eğer ağaç iyileşir ve büyümeye devam ederse hastalığın da geçtiğine inanılır (KK.27)

Başka bir ocaklının aktarımında ise çıban hastalığına karşı kancık (dişi) koyungözüne okunur ve bu göz evin dış kapısına çakılır, göz orada kurudukça hasta kişideki çıbanın da kuruyacağı inancı vardır (KK.30). Burada hastalık durumunun kancık koyungözüne göçürülmesi söz konusudur. Asılı olan göz kurudukça kişideki çıbanın da kuruyacağına inanılır.

1.6.1.2. Parpılama Yöntemi

Parpılama yönteminde ana maksat hastalığı korkutmak suretiyle vücuttan çıkmasını sağlamaktır. Bunun için hastanın vücudu çentilir, çizilir, kanatılır, vücuda keser gibi yaparak bir nesne ile vurulur.

Acıpayamlı bu uygulama ile ilgili üç örnek verir:

- 1)Hastanın ustura ile çizilen baş kısmının üzerine papatya çiçeği tozu serpilir.
- 2)Bir takım sihirselsözcükler söylenirken hastanın dilinin altı kesilir.
- 3)Hastaya sülük vurulur (Acıpayamlı, 1988: 3).

Yaptığımız derlemelerde sıkça rastladığımız bir yöntem olan parpılama da ocaklılar tarafında da belirtildiğine göre ana maksat hastalığı korkutmak suretiyle vücuttan çıkmaya zorlamaktır. Bunu için kimi zaman bir jiletle çizilir kimi zaman da bıçakla vücuda vurulur. Bu uygulamaları şu şekilde görüyoruz:

Sarılık hastası olan hastanın alını jilet ile kesilir (KK.1, 3, 12, 30).

Yılancık ocağında bıçağın tersi ile hastanın ağrılı yerlerine kesermiş gibi vurulur (KK.1, 2, 6, 7, 9, 11, 14, 25, 26).

Gelincik hastalığı geçiren çocuğun beli çentilir, kan akıtılır (KK.1).

Kekemelik tedavisinde hastanın ağzına bıçağın tersi ile vurulur “kesat, kes at” şeklinde bir takım sözler söylenir (KK.6).

Siğil tedavisinde hastanın elindeki siğillere çakırğa dikenini batırılır (KK.29)

Temre tedavisinde hastalıklı olan bölge ocaklı kişinin okumuş olduğu arpa taneleriyle çizilir (KK.13).

Çevirme ocaklarında da, bıçak ile hasta çevrildikten sonra yine bıçağın sırtıyla başına vurur gibi başın etrafında bıçak gezdirilir (KK.7).

1.6.1.3 Dinsel- Büyüsel Yöntemler

Dinsel ya da büyüsel bir takım işlemlerin kullanıldığı tedavi şekilleridir. Bu işlemler daha çok sözlü ifadeler içerir. Besmele çekmek, çeşitli sureleri okumak,

nazar değmesine karşı nazar ayetlerinin okunması vb. gibi işlemler mevcuttur. Yaptığımız derlemelerde kırık çıkık ve siyahlama ocakları dışında hemen hepsinde bu tarz dua ya da sure okuma durumları gözlenmiştir.

Yine dinsel uygulamalardan olan abdestli olma, sağaltma işlemine başlarken Fatma Ana, Hz. Muhammed eli diye niyet etme durumları da vardır. Bazı hastalıkların özel duaları vardır. Bu, ocaktan ocağa aktarılır. Ocaklılar bu duaları söylerken biraz tereddüt ederler. Bir sır söylercesine söylerler. Bu da duaların kendine has durumunu ortaya koymaktadır. Ocaklarda en çok sureler İhlâs, Fatıha, Ayet’el-Kürsi, Tebbet, Felak ve Nas’tır. Bu sureler bazen suya okunup üflenir hastaya içirilir. Bazen de bir miktar okunmuş su yanına verilir. Bazı ocaklar da “elif-ba” okuma durumu da vardır. Arap alfabesindeki 24 harf sayılır ve her harfin kişiye şifa vereceğine inanılır. Tedavi işlemlerinin sonunda mutlaka sebebi biz şifası Allah’tan şeklinde ifadeler kullanılır.

Bazen dinsel unsurlar ile büyüsel unsurların bir arada kullanıldığı da görülür, mesela bir derlememizde KK.7’nin şu şekilde bir aktarımı mevcuttur; “ “elif be”yi “ra” harfine kadar üç kez okuyoruz. Eskiden biz “ırı, izi” derdik şimdi “ra” diyorlar, üçüncü “ırı” yı da dedikten sonra “hastalıklar ırıl git” deriz.” Burada ırıl- halk dilinde ayrılmak uzaklaşmak anlamına geliyor. Hastalığı hem dinsel hem de büyüsel sözlerle vücuttan ayrılmaya zorlama durumu vardır.

Büyüsel uygulamalarda yukarıda da bahsettiğimiz temas büyüsu ve taklit büyüsu söz konusudur. Ocaklının yaktığı arpa tanelerini tükürüğü ile karıp merhem yapması ve bunu temre(kemre) hastalığının olduğu yere sürmesi (KK16). Siyahlama ocağında ocaklının nesilden nesle aktarılan eski bir çarıkla hasta kişiyi siyahlaması (KK 24). Yine nesilden nesle aktarılan eski bir tasla (tasın Kâbe’den geldiği söyleniyor bu anlam da dinsel bir kutsiyet söz konusudur) bezeme ocağında hastalıklı olan yerlere ısıtılmış tasın sürülmesi (KK.15).Verdiğimiz örnekler temas büyüsunün örnek teşkil etmektedir. Sağaltma işleminin ocaklının tükürüğüne ya da ocakta bulunan kutsal sayılan nesnelere teması ile sağlanacağı inancı vardır.

Taklit büyüsunün örnekleri Köstebek ocağı, Dalak kesme ocağı ve Aydaş ocağında görmek mümkündür. Köstebek ocağında ocaklının daha önce bir köstebeği boğazlamış olması gerekmektedir. Bu takdirde ocaklı olur (El alma durumu da vardır ama yine köstebek boğazlamanın daha makbul düşüncesi vardır). Ocaklı daha sonra

boğaz ağrısı şikâyeti ile gelen kişilerin boğazını köstebeği boğazladığı gibi tutar ve Altmış, yetmiş def olmuş gitmiş der. Burada hem köstebeğe yapılan uygulamanın taklidi vardır, hem de sihri bir takım sözler söylenmektedir (KK.6).

Dalak kesme ocağında ise dalağı şişen hastanın dalağının üzerinde bir doğrama tahtası konulur ve soğan kesilir, yine buradaki amaç soğan üzerinden dalağı etkilemektir. Dalak taklidi soğan, kesildikçe dalağın iyileşeceği düşüncesi vardır. Bu uygulamada da yine bir takım sihri sözler kullanılmaktadır;

“Nereden geliyorsun?

Dalak dağından.

Kesebiliyor musun?

Kesiyorum, kıyıyorum, el benim elim değil ebemin elleri” (KK.9).

Bir diğer taklit büyüsünü de Aydaş ocağında görüyoruz. Burada çocuk zayıf, çelimsiz olması durumuyla ocağa başvurulur. Ocaklı kişi çocuğu bir saç ayağı üzerine koyduğu kazanın içine oturtur. Bu taklit uygulamanın yapılmasına en uygun yer bir üç yol ağzıdır. Çocuğun annesi her yolun başından bir odun ya da çalı çırpı ile gelir ve çocuğun altında yanan bir ateş var gibi çocuğun altına konulur ve temsilen çocuk kavrulmaya başlanır (bir başka derlememizde Aydaş ocağının adına “çocuk kavurma” şeklinde rastlıyoruz (KK.3,)) burada taklidi bir kavurma işlemi söz konusudur. Çocuğun çelimsizliğini ortadan kaldırmaya yönelik yapılır. Bazen de yürüyemeyen yan basan çocuklar için yapılır (KK.18). Burada yine bir takım sihri sözler söylenir;

Selamünaleyküm, ne yapıyorsun?

Aydaş kavuruyorum.

Kavurabiliyor musun?

(argo söz) hem de nasıl kavuruyorum (KK.16).

Başka bir ocaklının aktarımında ise çıban hastalığına karşı kancık koyungözüne okunur ve bu göz evin dış kapısına çakılır, göz orada kurudukça hasta kişideki çıbanın da kuruyacağı inancı vardır (KK.30). Burada çıban göze

benzetilmiştir, ayrıca göz(nazar) olma durumu da söz konusu olabilir. Hem çıban hem de kötü gözün kişi üzerindeki etkisinin kuruması, ise kancık koyungözü üzerinden taklit edilmiştir.

Hastaya okuduktan sonra ocaklı hastalığın göçürülmesi için “dağlara taşlara ulu kaba ağaçlara” der (KK.16).

Ocaklının nefesinde şifa olduğu inancı ile yapılan sağaltmalarda hemen her ocakta hastaya dua okuma vardır. Bu dua bazen suya okunup üflenir bazen de doğrudan hastanın üzerine üflenir. Genelde nazar olduğu inancı ile gidilen ocaklarda kişiye nazar duası okunur ve üzerine üflenir.

Yaptığımız derlemelerde yılanlık ocaklarında ocaklılar her bir yılanlık taşına dua okuyup üfler ve ardından hastalıklı bölgeye yapıştırır (KK.1, 6, 7, .9, 11, 14, 25). Mercimek püskürtmesi ocağı, Temre ocağı ve Siğil ocaklarında da sağaltma işleminin yapıldığı nesneye okuyup üfleme durumu vardır (KK.5, 13, 29). Kurşun dökmede, kurşunu döktükten sonra hastaya okuyup üflenir (KK.18).

Ocaklının tükürüğünün şifalı olduğu inanılan bu ocaklarda sağaltım yöntemini etkilemiştir. Ocaklı tükürüğü ile yanmış arpa tanelerinden elde edilen külü karıyıp bir merhem yapar ve temre hastalığının sağaltımında kullanır (KK.16). Yine başka bir hastalık olan göze duman çökmesi(katarakt) hastalığının sağaltımında ocaklı eline alıp okuduğu mercimekleri su ile birlikte ağzına alır ve sonrasında hasta gözü eliyle açıp göze doğru ağzındaki mercimekleri tükürür (püskürtür) (KK.5).

Ocaklı ile temastan ortaya çıkacak şifa ile yapılan sağaltmadır. Hasta kişi ocaklı tarafından sıvazlanarak sağaltılır. Siyahlama ocakları buna en önemli örnektir. Elle sıvazlamanın yanı sıra sıvazlama işleminde tas, terlik, çarık gibi unsurlar da kullanılır (KK.4, 24, 15).

Bitkilerle yapılan büyüsel unsurlar içeren sağaltma çeşitleri: Yarımılık tedavisinde hasta ortasından yarılmış bir çam ağacının içinden geçirilir (KK.27). Siğil tedavisinde çakırğa dikenini kullanılır (KK.29). Burada hastalığın ağaca göçürülmesi vardır. Dalak kesme ocağında dalağın üzerine konulan bir soğan kesilir (KK9). Burada da hastalığın soğana göçürülmesi durumu söz konusudur. Temre hastalığının tedavisinde arpa kullanılır (KK.11, 13, 16). Bazı nazar durumlarında yaralarda çitlembik kullanır (KK.1, 14).

Hayvansal ürünler kullanılarak yapılan büyüsel içerikli sağaltmalar: Köstebek ocağında ocaklı olmak için köstebek boğazlanmanın gerekli görülmesi (KK.6). Bir başka ocaklı kurban gözü diye gösterdiği çıkılanmış bir bezi kurşun döküleceği vakit yere atıp, “gözü yerde, g... kuru yerde kalsın” tarzı sihri sözlerle işlemi yapıyor (KK.16). Yine köstebek ininden alınmış toprakla çeşitli merhemler yapılması (KK.6).

Madensel Ürünlerle yapılan büyüsel içerikli sağaltmalar: Ocakların büyük çoğunluğunda madensel ürünler kullanılmaktadır. Sağaltma işlemleri su, tuz, demir, kurşun, toprak, taş gibi pek çok madensel ürün üzerinden gerçekleştirilir. Sağaltma işlemlerinin çoğunda özellikle Yılcık ocağında hastaya işlem süresince üzerine okunan sudan içilir(KK.1, 6, 7, 9, 11, 14, 25). Yine yılcık ve çevirme ocağında işlem sonunda ocaklı elinden dökülen su ile hasta ellerini yıkar, ardından bu suyu içer (KK.7). Ocaklı tarafından okunmuş olan su hastanın yanına içmesi için verilir. Bazen de evinde büyü olduğu düşünülen hastaya evin içine serpmesi için de bu okunmuş sudan verilir (KK.8). Özellikle nazar için okunan ocaklarda su kullanılmaktadır. Ocaktan kor alınır kor suyla söndürülür, oluşan küllü su hastaya üç yudumda içirilir (KK.26).

Ocaklarda nazara karşı tuz çatlatma durumu vardır (KK1, 18). Dalak kesme ocağında kesilen soğana bir miktar tuz da katılır (KK.9).

Ocaklarda demir kullanımına çok sık rastlanır. Yılcık ocağında hasta demir bıçakla çevrilir, bıçağın tersiye hastaya yavaşça vurulur (KK.1, 6, 7, 9, 11, 14, 25, 26). Bezeme ocağında hastalıklı olan kısımlar ısıtılmış demir tas ile sıvazlanır (KK.15). Çalma hastalığında ısıtılmış demir tas kullanılır (KK.1) Çentme işlemi gerektiren bütün ocaklarda bıçak kullanılır, sarılık, gelincik gibi (KK.1, 3, 12, 31). Kekemeliği kesmek için hastanın ağzına bıçakla vurulur(KK.6), Dalak kesme de yine bıçakla soğan doğranır (KK.9). Kurşun dökerken, kurşunun döküldüğü su dolu kaba demir para ve iğne atılır (KK.16).

Kurşun da ocaklarda kullanılan bir madendir. Nazara uğramış kişiye kurşun dökülür (KK.16, KK.18).

Toprak ise pek çok hastalığı sağaltmada merhem niteliğinde kullanılır. Gece yanığı için ocaklı köstebek ininden el değirmeden aldığı kızıl ince toprağı eler

ardında da bu topraktan merhem yaprak hastalıklı bölgeye sürer (KK.6). İncileme ocağında kırmızı toprak ve su karışımından yapılan çamur hastalıklı bölgeye sıvanır (KK.10, 22). Bezeme ocağında da kızıl topraktan elde edilen merhem hastalıklı bölgeye uygulanır (KK.15).

Taşlar da ocaklarda sağaltım işlemi için sıklıkla başvuru alan madenlerdendir. Özellikle yılanık hastalığı tedavisinde yılanık taşı denilen, canlı olduğuna inanılan taşlar kullanılmaktadır. Bu taşlar kişinin ağrılı bölgesine yapıştırılır (KK.1, 6, 7, 9, 11, 14, 25, 30). Bunun yanında küçük çocuklarda boğaz şişmesi ile ilgili sağaltımda yassı bir taş ateşte kızdırılır, sonrasında çocuğun dayanabileceği bir ısıya getirilir ve boğaza uygulanır (KK.6). Çalma hastalığı tedavisinde de ısıtılan taş hastalıklı bölgeye sürülür (KK.1). Bu yöntemlerin hemen hepsinde büyüsel işlemler kullanılmaktadır.

1.6.1.4. Bitkisel Ürünlerle Yapılan Yöntemler

Ocaklarda sıklıkla kullanılan ürünlerden olan bitkiler, kimi zaman ezilip merhem yapılır, kimi zaman kaynatılıp suyu içirilir, kimi zaman da çiğ olarak kullanılır. Bazen hastalığın bir bitkiye aktarılması suretiyle sağaltım işlemi yapılır. Bazı bitkilerle hastalıklı bölge çizilir, kanatılır, sıvazlanır bu suretle tedavi işlemi gerçekleştirilir.

Sarılık hastalığında sarımsak ve iç bakla suyu kullanılır (KK.1, 3, 30). Ağrılar için karga bostanı ve zeytin yağ karışımından merhem hazırlanır (KK.1). Gözde dumanlanma olan hastaların gözüne mercimek püskürtülür (KK.5). Mide ağrılarında yarpuz otu ve kepek karıştırılır mideye sarılır (KK.14). Ağrılı yere zeytinyağı, limon, tuz, karabiber sürülür, kurşun dökerken çörekotu kullanılır (KK.16). Yine zeytinyağı ve çıra suyu çeşitli merhem karışımlarında kullanılır (KK.30).

1.6.1.5. Hayvansal Ürünler ile Yapılan Yöntemler

Hastalık tedavilerinde bazı hayvanlardan, hayvansal ürünlerden ve hayvan organlarından yararlanılır. Bel sarmak, bazı yaraları tedavi etmek için yapılan karışımların içerisinde yumurta, yumurta kabuğu, tuzsuz tereyağı, kullanılması (KK.1, 30).

Cerahatli yaralar için yapılan bazı merhem uygulamalarında bal da kullanılan unsurlardandır (KK.14). İnceleme hastalığı için hazırlanan merhemde içinde de tuzsuz tereyağı kullanılır (KK.30).

1.6.1.6. Hastalık Tedavisinde Zaman Uygulaması

Ocaklarda yapınla uygulamaların bazıları belli zamanlarda yapılmaktadır. Bu zamanlar çeşitli gün ve saatler olabilir. Ocakların çoğunda sağaltma işleminin üçlenmesi olayı vardır. Hastalık üçlendiği takdirde iyileşmenin tam olduğuna inanılır. Bu üçleme uygulamaları da yine belli başlı günlerde yapılmaktadır.

Çoğu ocakta sağaltma günleri ertesi günler diye adlandırılır. Bu günlerden cumartesi ve pazartesi günleri anlaşılmaktadır. Ocaklar neden bu günlerin daha makbul olduğunu bilmemekle birlikte el aldıkları kişilerin ya da kendisinden önce bu işi yapan kişiden bu şekilde duyduklarını belirtmişlerdir. Özellikle sağaltma zamanı olarak da öğleden önceki saatler tercih edilmektedir. Ocaklara bu zamanlar dışında gelenlere bakmıyor musunuz diye sorulduğunda, bakarız gelen geri çevrilmez ama o günlerde daha makbul olur. Hastalık daha çabuk geçer dedikleri gözlenmiştir.

1.6.1.7 Haftanın Belli Günlerinde Yapılan Tedaviler

Cumartesi-Pazartesi: (KK.5, 13, 18, 25, 27,)

Cumartesi- Pazartesi-Salı: (KK.12, 26, 30, 31)

Cumartesi- Pazartesi-Salı-Cuma: (KK.1,)

Cumartesi-Salı: (KK.7, 9, 14)

Cumartesi-Çarşamba: (KK.16)

Art arda üç gün yapılması gereken tedaviler: (KK.10, 15)

Bu tedavilerin hepsinde üçleme vardır. Üçleme yapılan ocaklarda örneğin cumartesi günü sağaltma işlemine başlanmışsa ertesinde pazartesi devamında salı günü ocağa gelip üçletilmesi gerekir. Yani üçleme işlemi için de bu günleri seçmeleri gerekir. Art ardına üç gün yapılan tedavide hangi gün olursa olsun devamında seyreden üç gün boyunca hastalığı üçletmek gerekir.

1.6.1.8. Öğleden Önce Yapılan Tedaviler

Cumartesi-Pazartesi öğleden önce: (KK.13, 25)

Cumartesi-Pazartesi-Salı öğleden önce: (KK.26)

1.6.1.9. Her Zaman Yapılan Tedaviler

Bu tür tedavilerde gün ayırımı gözetilmez, amaç geleni kapıdan çevirmemektir. Tedavi işlemini her zaman yapabileceklerini belirtmişlerdir.

(KK.2, 3, 4, 6, 8, 10, 11, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 28, 29)

Ocakların tedavi için kullandıkları zamanlar birbiriyle paralellik göstermektedir. Gün gözetilen çoğu ocaklı ertesi günleri sağaltım için uygun günler olarak değerlendirmiştir. Bunun dışında salı, çarşamba, perşembe ve cuma günlerini de sağaltım için uygun gören ocaklar mevcuttur. Çok büyük şart olmamakla birlikte bazı ocaklarda sağaltım işleminin Öğle ezanından önce olmasının daha iyi olacağı düşüncesi vardır.

1.6.2 Tedavi Öncesi Uygulamalar

Tedavi öncesi ocaklarda bir takım uygulamalar gerçekleştirirler. Bu uygulamalar kimi zaman abdest alma, kimi zaman belli kalıp ifadeleri kullanmadır. Bu uygulamaları ocaklı kimseler kendilerinden bu işi yapan aile büyüklerinden ya da el aldıkları ocaklıdan görerek ya da nasihat niteliğinde ocaklıdan dinleyerek öğrenirler. Derlemeler neticesinde ocaklıların sağaltım işlemine başlamadan önce yaptığı uygulamalar:

1.6.2.1. Abdest Alma

Ocaklarda genelde pek çok sure okunduğu için ocaklı kişiler sağaltım işlemine başlamadan önce abdestli olunması gerektiğini düşünmektedirler. Bazı ocaklar da okuma olmasa bile abdestli olmanın daha makbul olacağı inancı vardır.

Abdestli olunması gerektiğini hususiyetle belirten ocaklılar:

(KK.1, 4, 8, 9, 14, 25, 30, 31)

1.6.2.2. Niyet Edip Şifa Dileme

Sağaltma işlemine başlamadan önce şifayı Allah'tan beklemek gerektiğine dair bir takım sözler söylenir ve niyet edilir.

Allah'ım şifa versin denir(KK.14).

Sebebi ben derman Allah'tan (KK.16).

Allah rızası için diye niyet edilir (KK.17).

Kişinin adıyla falanca kız falanca diye niyet edilir (KK.29).

Destur, destur, destur (KK.24).

1.6.2.3. Besmele Çekme

Ocakların çoğunda besmele çekilmeden bir işe başlanmaz, gerek sağaltma işlemine gerekse okumalara başlarken besmele çekilir.

(KK.1, 3, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 22, 25, 26, 27, 29, 30, 31)

Besmele çekmeme durumu özellikle siyahlama ocaklarında görülen bir durumdur. Siyahlama ocaklarında sağalma işlemine başlarken besmele çekilmez (KK.4, 24).

1.6.2.4. Din Büyüklerinin Adı İle Başlama

Ocaklarda çoğu kez bir din büyüğünün adıyla sağaltım işlemine başlanır. Bu din büyüğü çoğu kez Hz. Muhammed ve Hz. Fatma'dır.

1.6.2.4.1. Hz. Muhammed Eli

Bu ocaklarda sağaltma işlemi Hz. Muhammed'e dayandırılır. (KK.1, 8, 27)

1.6.2.4.2. Hz. Fatma Eli

İslamiyet'ten sonra Anadolu kadını Fadime Ana'yı (Fatma Ana) kendine örnek almış onu uğur saymış ve bereketin bir sembolü olarak günlük hayatında örnek bir kadın tipi olarak yaşatmış ve bugün de yaşatmaya devam etmektedir(Üçer, 1976: 147)

Fatma Ana'nın özellikle Anadolu halk kültüründe tüm mesleklerin piri sayılması, zamanla tarihi kisvesinden sıyrılarak Türk kültüründeki Umay inancı ile bağdaşan bir konuma gelmesine sebep olmuştur(Kumartaşlıoğlu, 2015: 107)

Bu sebeplerdir ki Ocaklı kadınlar bir kimsenin sırtını sıvazlarken, yaraya merhem sürerken, cilt yaraları üzerine bıçak sürerek okunurken de “El benim elim değil Fadime Ana'nın eli” derler(Üçer, 1976: 149).

(KK.1, 4, 8, 7, 16, 27, 30)

1.6.2.4.3. Din Büyüklerinin ve Ocaklının Eli

Ocaklarda sağaltma işlemine başlarken çoğu kez kendinden önce bu işi yapan ocaklının adı anılır (benim elim değil, anamın eli, benim elim değil ninemin eli) yahut başka bir din büyüğünün adı ile sağaltım işlemine başlanır.

“Okumaya başlamadan önce sadece Veysel Karanî ruhuna diyoruz” (KK.3)

“Fatma anamızın eli ile bu işi yapmaya başlarım tabi önce peygamber efendimiz gelmiş geçmiş tüm peygamberler ve evliyalardan yardım isterim”(KK.8)

“Besmele çekip, benim elim değil anamın eli, anamın eli değil, ondan öncekilerin eli evvela Peygamberimizin eli diyorum, benim elim değil Eşe (Ayşe), Fatma anamızın eli, benim elim değil ebemin eli deyip başlarım” (KK.27)

1.6.2.5. Kibleye Dönme

Değişim ve dönüşüm kapsamında yukarıda da olduğu gibi sağaltma işlemlerinin içine pek çok dini öğe girmiştir. Bu öğelerden biri de hastayı sağaltma işlemi esnasında kibleye çevirmektir.

(KK.1, KK.7, KK.8, KK.9, KK.23, KK.26)

1.6.3. Tedavide En Çok Kullanılan Nesnelere ve Renkler

Ocaklarda sağaltım işlemi yapılırken pek çok nesneden faydalanır. Bu nesnelere her ocakta farklılık gösterebileceği gibi bazı ocaklarda da müşterektir. Bazen aynı hastalığı sağaltırken aynı nesnelere kullanılırken, bazen de aynı sağaltım işleminde farklı nesnelere kullanılabilir.

Al bez, arpa tanesi, ateş, aspirin, bardak, barut, bal, bez, bıçak, bozuk para, buğday nişastası, çalı çırpı, çarık, çam ağacı, çarşaf, çıra suyu, çitlembik, çörek otu, demir, gres yağı, göz dişi, iğne, ip, jilet, karga bostanı, kancık koyungözü, katran, keçe, kepek, kırmızı bez, kurşun, kurban gözü, köstebek toprağı, krem, kül, mavi bez, mercimek, nane, nişasta, pamuk, saç ayağı, sarı kantaron, sarımsak, sirke, soğan, su, süpürge çöpü, taş, tereyağı, terlik, toprak, tuz, tükürük, tava, tavuk, un, yılcık taşı, yumurta, yumurta kabuğı, yarpuz otu, zeytin, zeytinyağı.

Ocaklıların müşterek olarak en çok kullandıkları nesnelere, su, demir, al bez, bıçak, ateş, kül, toprak, tuz ve yılcık taşıdır. Renk olarak da kırmızı ve maviyi kullanırlar. Kullanılan bu nesnelere büyük çoğunluğu eski şaman sağaltma ayinlerinde ve arındırma ayinlerinde kullanıldığı aşikârdır. Yapılan sağaltma işlemlerinde kullanılan çoğu yöntem gibi çoğu nesne de eski Türk inanışlarına ait unsurları içinde barındırmaktadır.

1.6.3.1. Nesnelere

1.6.3.1.1. Su

Sağaltma işleminde ocaklıların sıklıkla faydalandıkları nesnelere başında su gelmektedir. Türk kültüründe daima kutsal sayılan su, İslamlaşma sürecinde suyun kutsiyetinin devam etmesiyle günümüze kadar gelmiştir. Şamanizm’de su hayat demektir. Toprak Ana’nın kan damarları olan dere ve ırmaklardır. Şamanizm de su yaşama gücünü ifade eder (Davletov, 2017: 226)

Arınmayı, temizlenmeyi ifade eden su, ocaklıların en çok kullandıkları sağaltma aracıdır. Ocaklarda yapılan sağaltma işlemlerinde, sağaltma işlemi boyunca ocaklı yanında bir tas su bulundurur. Bu suya tedavi işlemi yaptığı süre boyunca devamlı okur. Sağaltma işlemi sonunda da okunan suyu (şifalı olduğuna inanılan suyu) hasta kişiye içirir. Maddi ve manevi arınma sağlayan su Ocaklının elinden döküldüğü zaman sağaltma gücü kazanmaktadır. Yapılan uygulamada ocaklı hastayı sağlattıktan sonra kendi eliyle döküdüğü suda hasta ellerini yıkar. Ocaklı özellikle belirtmektedir ki suyu bizzat kendinin dökmesi şifanın ocaklının elinden olması sebebiyledir. Ellerini yıkayan hasta daha sonra ellerini yıkadığı suyu içer. Bir başka uygulamada nazara karşı dökülen kurşunun döküldüğü su hastaya içirilir. Ama suyun içinde aynı zamanda bozuk para, iğne ve çörek otu da bulunmaktadır. Aydaş aş

uygulamasında çocuğu temsili olarak kavurduktan sonra ocaklı eline aldığı bir tas suyu çocuğu çevirerek üzerinden serpiştirir ve şifa diler.

(KK.1, 5, 6, 7, 8, 9, 14, 18, 25, 26, 30, 31)

1.6.3.1.2. Demir

Ocaklarda sağaltma işleminde en çok kullanılan nesnelere biri de demirdir. Gerek bıçak, gerek para, gerek iğne biçimiyle pek çok farklı sağaltım türünde kullanılmaktadır. Kam/şaman olarak nitelendirdiğimiz kişilerin devamı niteliğinde olan ocaklılar içinde demir, kutsiyetini korumuş, sağaltma ve pratiklerin olmazsa olmazı haline gelmiştir. Demirin özellikle tercih edilen bir metal olması, Türkler için kutsal olması ve toplumda kült olarak yer bulmasındandır(Ateş, 2015: 79).

Ocaklıların tedavi uygulamalarında kullandıkları bıçaklar nesilden nesle aktarılır ve hastaları sağaltmak için kullanılır. Şamanizm’de de aynı uygulama söz konusudur “Kutsal Hançer, şamanların hastanın vücudundaki kötü ruhlar ile karşılaştığında kullandığı savaş aletidir. Şamanların kullandığı kutsal hançerlerin ebadı birbirinden farklıdır. Bazı Şamanların kutsal hançeri 50 cm. uzunluğunda olup sapına üç veya dokuz tane demir halka geçirilir; yine bazı hançerlerin uzunluğu 20 cm. ebadında olup bu hançerlerin ağzı iki taraflıdır.” (Öger-Gönel, 2011: 239).

Demir ocaklardaki uygulamalarda kullanımı pek çok farklı hastalığı kapsar. Yılcık hastalığında hastayı çevirme işlemi eski nesilden nesle aktarılan bıçaklarla yapılmaktadır, Yılcığın demirden korktuğu düşüncesi yaygındır. Yine baş ağrısı için yapılan çevirme işleminde de bu tür bıçaklardan faydalanılır. Bezeme hatalığında hasta olan bölgeye yine nesilden nesle aktarılan metal bir tasın ısıtılması ile uygulanan tedavi etkili olmaktadır. Bu demir tasın kutsal olduğu düşüncesi vardır. Kurşun dökme ritüellerinde kurşunun döküleceği suya bozuk para ve iğne atılır. İşlem sonrasında bu su hasta kişiye içirilir. Sarıklık hastalığının sağaltımında hasta kişinin alnını kanatmak için jilet kullanılır. Aydaş aşısı pişirmede çocuk demir saç ayağı üzerinde oturtulmuş, demir bir tavanın içinde pişirilir gibi yapılır. Kekemeliği kesmek için bıçağın tersiyle hastanın ağzına vurulur. Dalak kesme ocağında da dalak niyetine soğan bıçakla kesilir, bir başka dalak kesme uygulamasında ise keçe kızdırılmış bir maşayla dalak niyetine şişlenir.

(KK.1, 3, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 18, 25, 26, 30)

1.6.3.1.3. Ateş

Ocak kelimesinin ateşle yakından ilişkili olduğundan bahsetmiştik. Ocaklık kurumunda da ateş bu bağlamda önemli bir yer tutmaktadır. Tedavi yöntemlerinin önemli bir kısmında “ateş”, hastalıkları sağaltıcı ve tedavi edici olarak kullanılmaktadır. Zira geçmişten günümüze ateş etrafında icra edilen ayinlere baktığımızda, ayinlerin niteliği her ne olursa olsun ateş etrafında yapılan uygulamaların önemli bir kısmının sağlık, sıhhat ve arınma için yapıldığını görüyoruz(Kumartaşlıoğlu, 2012: 255) Ateş arındırıcı ve temizleyici özelliği ile şamanlık geleneğinden bu güne sağaltım işlemlerinde de etkili biçimde kullanılmıştır. Kadın şamaların bilinen en yaygın tedavi uygulaması ateşle iyileştirmedir(Bayat, 2010: 111) Abdülkadir İnan şamanların ayinlerde ateşi kullanmaları ile kötü ruhları kovduklarını şöyle belirtmiştir: “Şamanistlerin inançlarına göre ateş her şeyi temizler, kötü ruhları kovar”(İnan, 2017: 60).

Çalma hastalığı tedavisinde ve köstebek ocağında ısıtılan taş hasta bölgeye bastırılır. Sarılık hastalığında ocaklı kesme işlemini yapacağı jiletin ucunu yakar. Nazara karşı tuz çatlatmada tuz ateşte yakılır. Dalak kemede kızdırılmış demir keçeğe basılır. Bezeme ocağında ısıtılan demir tas hastalıklı bölgeye sürülür. Temre tedavisinde yakılan arpaların külünden merhem yapılır. Ocaktan alınan kor suya atılır bu su ocaklı tarafından hasta kişiye içirilir. Bu iki uygulamada ateşin yanı sıra ateş mahsulü olan külün kullanımı da söz konusudur. Aydaş aşısı pişirilirken sembolik ateş yakma durumu vardır. Nazara karşı Kurşun dökme işleminde kurşun ateşte eritilir. Geçe yanığı tedavisinde kırmızı bez bürünen hastalıklı bölgeye kızgın demir basılır.

(KK.1, 6, 7, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 26, 30, 31)

1.6.3.1.4. Bitki

Ocaklarda sıkça kullanılan bir diğer nesne ise bitkilerdir. Farklı hastalıkların sağaltımında kullanılan bitkiler ocaklarda oldukça çeşitli kullanılmaktadır. Kimi zaman sağaltma işleminin ana unsurunu oluşturan bitkiler kimi zaman yardımcı nesnelerdir. Bazen bir merhem karışımına girerken bazen doğrudan tek başına uygulanır.

Özellikle tıp hizmetlerinden yararlanamayan insanlar yörelerinde yetişen ve temin edebilme imkânı olan meyve, sebze, çeşitli ot kök ve yumruları kullanarak belli hastalıkları veya rahatsızlıkları tedavi etmede kullanılır(Sever, 2004: 96).

Bitkisel maddelerin sağaltmada kullanılması bazen de totem fikri ile oluşmaktadır. Bazı bitkilere ait örnekler bu şekilde düşünmeyi doğrular niteliktedir. Tehlikelere karşı toteme ait bir parça kullanmak zamanla nazara karşı nazarlıkla korunma şekline girmiştir(Acıpayamlı, 1962: 20).

Karga bostanı denilen bir bitki, içine zeytinyağı da katılarak merhem yapılır ağrı kesici olarak kullanılır. Katarak hastalığında mercimek kullanılır. Dalak kesme ocağında dalak temsili olarak soğan kesilir. Temre hastalığının tedavisinde arpa taneleri kullanılır. Siğil tedavisinde çakırğa dikenini kullanılır. Kurşun dökme işleminde kurşun dökülen suya çörek otu katılır. Yara tedavisinde çitlembik ağacından yararlanır. Mide ağrısında yarpuz otu ve kepek kullanılır. Aydaş aş pişirmede temsili yakılan ateş içi odun, çalı çırpı kullanılır. Yarımlik hastalığının tedavisi için hasta kişi çamın içinden geçirilir. Zeytin, zeytinyağı, sarı kantaron yağı ve çıra suyu yara ve bereler için yapılan merhem ve karışımlarda kullanılır. Büyü bozmada bir araç olarak ise sirke büyük önem taşımaktadır. Sarılık hastalığı tedavisinde ise sarımsak önemli bir yer tutar.

(KK.1, 3, 5, 9, 13, 14, 16, 18, 21, 27, 28, 29, 30, 31)

1.6.3.1.4. Toprak

Toprak çoğunlukla cilt hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Bu toprak sıradan bir toprak olmayıp bazı özellikler taşımak durumundadır. Gece yanığı hastalığının tedavisinde köstebek ininden alınmış olan el değmedik kızıl topraktan elde edilen merhem kullanılır. Bezeme ve inceleme hastalıklarının tedavisinde de kızıl sarı topraktan elde edilen merhemler kullanılmaktadır.

(KK.6, KK.10, KK.15, KK.22)

1.6.3.1.5. Tuz

Ocaklarda kullanılan bir başka nesne ise tuzdur. Tuz çatlama ocağı vardır ki nazar olmuş kişiler bu ocağa giderek tuz çatlatırlar. Acıpayamlı tuz çatlatma işleminin bir temsile dayandığını, maksadın tuz kastedilerek nazarı değen kişinin gözüne aktarılması istenen durumun taklidinden ibaret olduğunu belirtmektedir (Acıpayamlı, 1962: 25-26). Yine tuz, dalak kesmede dalak temsili kesilen soğana da katılır.

1.6.3.1.6. Taş

Ocaklarda sıkça karşılan bir diğer nesne ise taştır. Özellikle Yılcılık ocağında önemli bir yere sahip olan yılcılık taşlarının Mekke'den Medine'den (Hicaz Bölgesi) gelmesi durumu taşlara özel bir kutsiyet kazandırmıştır. Bu taşların canlı olduğu inancı vardır. Erkeği ve dişisi bulunan taşlar, zamanla doğurur, yaşlanır ve ölürler. Taşların aynı zamanda kendine has saklanma koşulları vardır. Arpa kepeği, buğday gibi besin maddesi sayılabilecek kapların içinde kuru karanlık yerde saklanması hususu vardır. Aynı zamanda bazı ocaklıların yılcılık sakladıkları kaplara yüzük, bozuk para ve kırmızı bir bez parçası koyduğu da gözlenmiştir.

Küçük çocuklarda boğaz şişmesi ile ilgili sağaltımda yassı bir taş ateşte kızdırılır, sonrasında çocuğun dayanabileceği bir ısıya getirilir ve boğaza uygulanır. Çalma hastalığı tedavisinde de ısıtılan taş hastalıkla bölgeye sürülür.

(KK.1, 6, 7, 9, 11, 14, 25, 30)

1.6.3.2. Renkler

1.6.3.2.1. Mavi

Mavi Türklerde kutsal renklerden biridir. Göğü ifade eder, gök ise kutsiyet arz eder(Küçük, 2010: 187). Mavi renk nazara karşı oldukça etkin kullanılan renklendir. Nazar boncuğu mavi renklidir. Kırsalda küçük çocukların bileğine mavi ip, mavi ipe takılı mavi boncuk takarlar. Nazar inanışında mavi göz tehlikesine karşı da koruyucu madde olarak mavi cam, mavi bez, mavi elbise gibi eşyalar kullanılmaya başlanmıştır. Zaman ilerledikçe, mavi renkli olan maddeler, nazarlıklara hâkim bir eleman haline gelmiştir(Acıpayamlı, 1962: 20)

Bal ve barut mavi bir beze koyulur çitlemek (çitlembik) dalına asılır ardından kızdırılıp cerahatli yaraya sürülür (KK.14).

1.6.3.2.2.Kırmızı

Kırmızı ocaklarda özellikle tercih edilen renklendir. Özellikle bazı hastalıkların sağaltımında kırmızı kullanılmaktadır. Hatalıkların (özellikle Yılcık Hastalığı) aldan korktuğunu düşünen ocaklılar hasta olan bölgeye al bir bez bürüyerek sağaltma işlemini yaparlar. Ayrıca hastalığın kendilerine nüksetmesini önlemek amacıyla da hastaları sağaltırken al bez bürüyen ocaklılar vardır. “Dunganlarda al renginin kötü güçlerden koruyacağı inancı vardır”, “Kırmızı, Çinli’lerde de kötülükten koruyan bir renktir”(Kalafat 2012:41,42). Ayrıca “Avşar Türk halk inançlarına göre al/kırmızı renk “göz kaytar” bed nazarların yansımasını sağlar. Al giyinen insana nazar değmeyeceği inancı vardır”(Kalafat 2012: 43). Yine aynı şekilde “Nahçıvan’da al/kırmızının nazarı kestiği inancı vardır”(Kalafat 2012: 44).

Bıçakla çevirme esnasında bıçağın yanında kırmızı bir mum da kullanılmaktadır. Yılcık ocağında ocaklı yılcık taşlarını kırmızı bir bez içinde saklamaktadır. Yüze al bez bürüme de yine yılcık ocaklarında kullanılan uygulamalardandır. Burada amaç hastalığın ocaklıya geçmesini önlemektir. Çevirme işlemi sırasında da yine hastalıklı bölgeye al bez bürünür.

(KK.1, 6, 9, 14)

1.6.4. Tedavide Okunan Dualar

Ocaklarda yapılan tedavilerde çoğu kez dua okuma ile karşılaşırız. Bu durum yapılan sağaltma işlemine dini boyuta getirmeye yöneliktir. Nasıl sağaltma işlemine başlarken benim ellerim değil Fatıma Anamızın elleri diyorlarsa aynı şekilde sağaltma esnasında yahut sonrasında çeşitli sure ve ayetleri okuyarak sağaltma işlemine dini bir boyut kazandırılmış olur. Tedavilerin sonunda da genelde sebebi ben çare Allah’tan yahut Allah şifa versin gibi sözler söylenir.

Ocaklılar en çok Felak ve Nas surelerini okumaktadır. Çoğu hastalığın sebebini kem göze, nazara ve büyüye bağlayan ocaklılar tam da bu durumlarda okunulması için indirilen ayetlerden faydalanırlar. Yine Fatıha, İhlas, Ayet’el Kürsi sıkça okunan surelerdendir. Yine ne çok okunan ayetlerden olan Nazar ayetleri Kalem suresini 50 ve 51. Ayetleri olup ayette Hz Muhammed’e (sav) kötü gözle bakan müşriklerden bahsedilmektedir (URL: 2). Tebbet suresi de anlamı itibarıyla

hastalık sağaltmalarında okunan surelerdendir. “Ebu Leheb’in iki eli kurusun. Zaten kurudu. Ona ne malı fayda verdi ne de kazandığı. O, bir alevli ateşe girecektir, boynunda bükülmüş hurma lifinden bir ip olduğu halde sırtında odun taşıyarak karısı da (o ateşe girecektir)” (URL: 2) mealine gelmektedir. Burada hastalık ile Ebu Leheb’in elleri arasında benzetme yapılmakta hastalığın kuruyup gitmesi amaçlanmaktadır. Yine Zuhruf Suresi 79. Ayet temre ve siğil tedavisinde okunan ayetlerdendir (Yoksa onlar işi sağlam mı tuttular, Muhakkak ki asıl biz, işi sağlam tutanlarız). Ocaklarda kullanılan bir baksa dua mahiyetindeki durum ise Arap alfabesinin sayılmadır. Elif be, ra harfine kadar üç kez okunur. Sonuncusunda (ra harfine “ırı” şeklinde de kullanılır) ırı dedikten sonra hastalıklar ırıl git denir. Ocaklıların çoğu okuduğum pek bir şey yok bildiğim duaları okuyorum demişlerdir. Tekrardan hangi duaları okuyorsunuz diye sorulunca, o zaman tam olarak hangi duaları okuduklarını söylemişlerdir.

Fatiha: (KK.3, 10, 11, 15, 22, 25, 27, 29, 30, 3)

İhlâs: (KK1, 3, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 22, 26, 29, 30, 31)

Felak: (KK.1, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 22, 26, 29, 30, 31)

Nas: (KK.1, 3, 5, 6, 7, 10, 11, 13, 15, 16, 22, 26, 27, 29, 30, 31)

Ayet’el Kürsi: (KK.5, 13, 29)

Tebbet: (KK.1, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, .30, 31)

Nazar Duası: (KK.6, 7, 13, 18, 25, 26)

Arap Alfabeti: (KK.6, 7, 29)

Yasin: (KK.8, 25)

Temre Duası: (KK.22)

Kafirun: (KK.5)

Amentü: (KK.27)

Rabbena: (KK.27)

Sübhaneker, Salli-Barik: (KK.18)

İnşirah: (KK.25)

Hatimli Su-Tefriciyeli Su: (KK.8)

Sübhanallahi Velhamdülüllehi vela Havle vela Kuvvete İlla Billahil Aliyyül Azim: (KK.14)

Velahavle vela Kuvvte İlla Billahil Aliyyül Azim: (KK.6)

Namaz Sureleri: (KK.1, 9, 6, 10, 11, 13, 14, 30)

1.6.5.Tedavi Sonrası Alınan Hediyeler

Görüşülen ocaklıların hemen hepsi tedavi sonrasında illa bir şey verilmesinin gerekli olmadığını belirtmişlerdir. Kendilerinden önce bu işi yapan büyüklerinin, asla fiyat biçilmemesi konusunda kendilerini uyardıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra el yeniliği yahut ara kesmek denilen bir uygulama vardır ki kişinin hastalığının ocaklıya geçmemesi için tercihen metal bir meta verilmesi gerekliliğini ifade etmektedir. Ocakların bir kısmı ne verilirse onu alırlar derken, bazıları hiçbir şey almadıklarını belirtmişlerdir.

Fiyat Biçen Ocaklı: KK.28

Fiyat Biçmeyip Kim Ne Verirse Kabul Eden Ocaklılar: (KK.1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 15, 16, 18, 22, 23, 24, 26, 27, 30)

Ara Kemesi İçin Sadece Demir Kullanan Ocaklılar: (KK.11, 12, 13, 14, 25, 31)

Sadece Hediye Kabul Edenler: (KK.4, 21)

Hiçbir Şey Kabul Etmeyen Ocaklılar (KK.17, 20, 29)

1.6.6. Ara Kesme/El Yeniliği

Ocaklı ile hastanın arasını kesmek anlamıyla kullanılan bu uygulamada hasta kişinin rahatsızlığı onu sağaltan kişiye geçmesin diye yapılmaktadır. Ocaklarda korkutma(bıçakla parpılama) ve ya çeşitli yollarla hastalık vücuttan ayrılmaya zorlanır hastalığın vücuttan çıkması sonucunda kendine girecek yeni bir beden arama algısı oluşmuştur. Bu durumda en yakın beden, hasta ile temasa geçmiş olan ocaklının bedenidir. Ocaklı kendini hastalığa karşı savunmasız bırakmamak için ara

kesmenin iyi olacağını düşünmektedir. Burada hasta kişi de bu durumu bilmekte ve ocaklıyı zor durumda bırakmamak için ara kesmek adına ocaklı ile kendisi arasında metal cinsinden bir madde atmaktadır. Bu duruma aynı zamanda el yeniliği de denilmektedir. Okuyan kişinin eli yenilensin maksatlı yine hastadan ufak çaplı bir şey almasıyla gerçekleşir.

Kimi ocaklı arayı kendi de kesebiliyor; “Bıçakla kesiyorum ara kesiyorum, çok üstü üstüne hastalık geldiği zaman. Bıçakla izini kesiyorum. Gösteriyor (elindeki bıçakla hasta ile kendi atasına bir çizgi çekiyor daha sonra çizdiği çizgiyi dikey şekilde kesecek bir çizgi daha çekiyor.) Bir t işareti olacak şekilde bu şekli çiziyorum yani hastalığım izini kesiyorum” (KK.1)

“En azından bir bardak su verilir, ara kesmek için”(KK.3)

“Arasını kesmek için ne verilirse almak lazım. Eskiden babama gelenler tavuk ya da horoz getirirlerdi o çırpındıkça hastalıkta gidermiş. Tavuğu da hediyeye amaçlı bize getirirlerdi”(KK.4)

“El yeniliği derler okuyan kişide yük kalmasın diye karşı taraf bir miktar para verir”(KK.8)

“Kişinin hastalığı bana geçmesin diye bir para üç beş metal bir şey vermesi iyi olur, verilse o hastalık sana geçmez artık”(KK.9)

“Metal para almak lazım yoksa hastalık sana da geçer illa elli kuruş da olsa yirmi beş kuruş da olsa alınır”(KK.10)

“Ara kessin diye beş kuruş on kuruş atarlar, yere atılır”(KK.11)

“Ara kesmek için illa para olmasına gerek yok. Mesela bana elindeki yüzüğü çıkarıp verse ara kesmek için, ben de giderken komedinin üzerine bırakıp çıksam ara gene kesilmiş olur”(KK.12)

“Ara kesmek için demir bir şey verilir. Bazen bıçak değişilir. Ya da ocağın başındaki maşa alınır da hastayla araya konulurdu eskiden. Demir ne olursa değişilir”(KK.13)

“Demir bir şey verdiği zaman iyi olur. Derler ki demir ara keser. Demir alıp da yere atıldığı zaman iyi olur. Hastalığın ağırlığı kişiye geçmesin diye demiri alıp da atıverirler”(KK.14)

“Fiyat biçmem ama el yeniliği olması açısından bir şeyler verilse daha iyi olur tabi. Hastalık bana geçmesin diye”(KK.16)

“Bir lira iki lira gibi bir demir para atıyorlar. Ara kessin diye bir şey demiyorum ama para almam”(KK.25)

“Demir para ara kesermiş ya bir lira iki lira veriyorlar”(31)

2.6.7.Tedavinin yinelenmesi

Ocaklarda tedavinin genelde üçlenmesi durumu vardır. Belli günlerde yapılan sağaltmalar yine belli günlerde tekrar eden uygulamalarla üçlenir. Ocakların çoğu hastalığın tam anlamıyla iyileşebilmesi için üçlemenin önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Yapılan üçleme işlemi yine sağaltıma uygun görülen belli günlerde yapılmalıdır. Yine de bazı ocaklılar bazen gelen hastaların uzaktan geldiğini üçletmek için illa gün beklememek gerektiğini, kişi istenilen günlerde gelemeyecek durumda olursa kısa zamanda da üçlemenin yapılabileceğini belirtmişlerdir. Burada özellikle sayının üç olması 3'ten başlayarak '5', '7', '9'a kadar varan tek sayıların genel olarak uğurlu, olumlu sayılmasıdır(Boratav, 2015: 104).

“İşlem üç kere tekrar edilir, 21'i üçe tamamlamak için. Cumartesi, pazartesi, günleri tekrar edilir. Ama geçmezse öyle tekrar edilir, tek seferde de geçebilir”(KK.5).

“Üçleriz o zaman daha iyi olur. Salı, gelmişse bir de cumartesi gelir sonra tekrar salı gelir üç kere okumuş oluruz o zaman daha çok faydası olur. Ama adam dıştan gelir dönecektir o zaman arka arakaya günlerde de okunur”(KK.7).

“Üçleme şu şekilde yapılır, son gün cumartesi ya da pazar olacak şekilde olmalı diğer günler de yine pazartesi, salı, cumartesi olmalı”(KK.12).

“Üç gün üst üste okunursa daha çabuk geçer”(KK.15).

“Üçlense daha iyi olur”(KK.16).

“Cumartesi bir de pazartesi öğleden önce yapıldığı zaman iyi olur. Üçlendiği zaman da iyi olur”(KK.25).

“Tabi üç kere geçirilir, her seferinde farklı bir çamı yarıp geçiriyoruz. Ekseriyetle ertesi günlerde yapılır, ama adam diyor ben gelemeyeceğim uzaktan geliyorum o zaman ne gün gelirse yaparız”(KK.27).

“Hasta isterse daha iyi olur diye, yine bu günlerde üçletmeye gelir. Mesela cumartesi okuduysam pazartesi, salı günleri tekrar gelir üçlemiş olurum”(KK.30).

“Ertesi günlerde de üçlenir (ertesi günler pazartesi, salı, cumartesi) ama gelemeyecek olur o zaman da Allahın günü gündür deyip yaparız gene. Ama üçlemede yapılan tepsi illa değişir aynı tepsi ile üçlenmez çocuk. Her geldiğinde farklı tepsi yapılmalıdır”(KK.31).

2.6.8. Tedavi Sonrası Uyulması Gereken Kurallar

Kimi ocaklarda hastalığın sağaltımı sonrası uyuması gereken bazı kurallar vardır. Bu kurallar hastalığın tekrar nüksetmemesi için uyulan bir takım sakınmalardır. Ocakların çoğunda görülme de belli ocaklar yenilmemesi gereken şeyleri açıkça belirtmişlerdir. Bunlardan çoğu hayvansal ürünleri ve bakliyat türünü kapsar.

Özellikle keçi, tavşan, balık gibi hayvanlar inatçı, aksi, kurnaz olmaları ve balığın da suda yaşaması gibi durumlar buna sebep olabilir. “Alevi-Kızılbaz topluluklarınca domuz gibi kesin yasağa uğramış bir başka hayvan var: tavşan: onun uğursuz ve etinin yenilmez sayılmasının sebebi türlü türlü açıklanır: vücudu sade kan imiş, hiç eti yokmuş, aslı kedi imiş gibi” (Boratav 2015: 68). Boratav’ın da değindiği gibi bazı hayvanların etinin yenmesi toplum tarafından hoş karşılanmaz. “Cinler insanlara türlü biçimlerde görünürler; en çoğu: kara kedi, oğlak, teke kara köpek, tavşan, tilki, eşek, ördek civcivlerle birlikte tavuk, kuzu, manda yılan... Kılığında gelirler.” (Boratav 2015: 90). Burada perhizi verilen hayvanlar kötücü olarak değerlendirilmiştir. Bu olumsuzlukları bünyelerinde taşımaları perhiz olarak verilmelerine neden olmuştur. Ayrıca hastalığın keçi gibi inat edip vücuttan ayrılmaması, tavşan gibi vücutta sinsice hareket etmesi olumsuz benzerlik büyüleridir. Bu hayvanlar sadece hastalara değil hamile kişilere de halk arasında

yasaklıdır, bebeğin bu hayvanların olumsuz yönlerinden etkileneceğine inanılır. (Acıpayamlı, 1961: 28).

“Yumurta, et yemeyeceksin ters teper o zaman, nohut fasulye öyle bakliyat da yemeyeceksin”(KK.10)

“Yumurta, et, yoğurt, fasulye, nohut, balık, yeşillik yasak sade kahvaltı türü yiyebilir”(KK.15)

“Tavşan eti, kancık keçi eti birkaç gün yenirse iyi olur”(KK.26)

“Eskiden hayvansal şeyler yedirmezdim yirmi beş gün. Mesela bisküvi bile yiyemezdi, içinde hayvansal maddeler olduğundan. İçinde süt var yumurta var mesela. Sadece yeşillik ile beslenirdi. Şimdi sirke veriyorum ya sadece o yüzden bıraktım bu perhizi. Zor oluyor, her şeyde var hayvansal madde”(KK.28).

Bazen de sağaltım sonrası sakınma yerine yapılması gereken bir takım uygulamalar vardır. Örneğin sarılık hastalığında ocaklı kuru bakla suyu içilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yıllanmış kuru bakla içini kaynatıp, aç karnına birer fincan içilir. Hastalığın karaciğerden kaynaklandığını belirten ocaklı, aç karnına içilen bir fincan kuru bakla suyunun karaciğerde kan yapacağını belirtmiştir (KK.3). Yine sarılık hastalığında çentme işlemi yapıldıktan sonra ocaklı akan kanı hastanın gözlerinin altına doğru sürer ve hastadan kanı iki saat kadar yıkamamasını ister (KK.12).

İKİNCİ BÖLÜM

2.BALIKESİR OCAKLARINDA VE HALK HEKİMLİĞİNDE TEDAVİ EDİLEN HASTALIKLAR VE TEDAVİ YÖNTEMLERİ

2.1. HASTALIK ADINA GÖRE OCAKLAR VE HALK HEKİMLİĞİ

2.1.1. Bezeme Ocağı

İki farklı tedavi yöntemi olan bezeme bir deri hastalığıdır. “1. Vücutta şiş ve kızartılarla beliren bir deri hastalığı; 2. Kızıl hastalığı; 3. Frengi; 4. Vücutta akşamları çıkıp, sabahları batan kabarcıklar şeklindeki deri hastalığı; 5. Yüzde görülen bir deri hastalığı; 6. Çiçek hastalığı” (Koç, 2010: 86).

Bezemeyi; “Bezeme tüm vücutta çıkar, deri altında şişkinlik de yapar, insanların kolu bacağı şişer, yürüyemez bile bazen insan”(KK.10), “Deride döküntü şeklinde olur kaşınır şişer. Deri altında şişlik olur”(KK.15), şeklinde tanımlayan ocaklılar sağaltım için toprak ve demir gibi madensel unsurları kullanmaktadırlar. Tedavide dua okuma ve şifayı Allah’tan dileme vardır. Tedavinin üçlenmesi ve tedaviden sonra yumurta, et, yoğurt, fasulye, nohut, bakliyat, balık gibi yiyeceklerin yenilmemesi durumu vardır.

Uygulama 1

Kırmızı toprak denilen toprakla var su karıştırılıp merhem yapılır yaralara sürülür, dua okunur. Nişastadan hap yapılır hamur gibi karılıp küçük küçük kurutulur güneşte sonra bezeme hastalarına içirilir (KK.10).

Uygulama 2

Kâbe’den gelmiş olan demir bir tas ısıtılıp şişlik olan yere sürülür. Nişastadan merhem yapılır hastalıklı yere sürülür, bir de kızıl topraktan merhem yapılır hastalıklı yere sürülür (KK.15).

2.1.2. Çalma Hastalığı

Sadece bir ocaklıdan derlediğimiz bu hastalık, bir deri hastalığıdır. Hastalık daha çok küçük çocuklarda görülür. “Bir cilt hastalığı”(Koç, 2010: 87). Deri ile et arasında çıkar tane tane olur. Kızarıklık şeklindedir (KK.1). Hastalığın tedavisinde taş ve ısı kaynağı olarak ateş kullanılmaktadır.

Uygulama

Yassı bir taş ısıtılır çocuğun dayanabileceği şekilde vücuduna sürülür. Ya da çamur kararılır hasta yere sürülür (KK.1).

3.1.3. Gece Yanığı

Yeni doğmuş bebeklerde görülen bu hastalık bir cilt hastalığıdır. Tıp dilinde Zona hastalığı olarak bilinir. Varisella zoster virüsü (VZV) özellikle kış ve ilkbahar aylarında epidemilerle seyreden viral bir hastalık olan suçiçeğinin etkenidir. VZV dorsal kök gangliyon hücrelerine yerleşerek herpes zoster (HZ) olarak adlandırılan latent enfeksiyona neden olabilir. HZ bir veya birkaç komşu duyuşal sinirin dermatom alanına uyan deri bölgesinde veziküler lezyonlar ile karakterize bir durumdur(Özkol, Bilgili, Karadağ, Altun, Çalka, 2013: 202). Hastalığın tedavisinde toprak kullanılır. Hastalığa sebep olarak, adetli kızların yeni doğmuş bebeklere baktıkları takdirde kötü etkileyeceği inancı vardır. Adetli bir kız yeni doğmuş bebeğe baktığı zaman çocuğun gece yanığı olacağına inanılır.

Uygulama 1

Kızıl toprak, tel süzeklerle almaya gidilir, Köstebek ininden alınır, elenir, toprağa el değirilmez. Onunla çamur, merhem yapılır hasta olan yere sürülür, kabarcık kabarcık olur, yara olur o oralara sürülür (KK.6).

Uygulama 2

Gece yanığı için hastanın yüzüne al bez bürünür, sonra bıçak kızdırılıp bezin üzerinden bastırılır. Sonra da bal ve nane ile merhem yapılır yaraya sürülür (KK.30).

2.1.4. Gelincik Ocağı

Küçük çocuklarda görülen bir hastalıktır. Pek çok farklı anlama da gelmektedir. “1. Verem; 2. Kalp hastalığı; 3. Yılancık hastalığı; 4. Gözde arpacık; 5. Böbrek hastalığı; 6. Lenfa düğümü iltihabı; 7. Yüzde olan bir çeşit çıban; 8. Süt çocuklarında görülen öldürücü bir hastalık”(Koç, 2010: 88) buradaki anlamlardan sonuncusu bizim kastettiğimiz hastalığı ifade etmektedir. Bu hastalık çocuk anne karnındayken, anne dokunacak bir şey yerse öyle olur. O yediği çocukta zehirli kan olarak birikir. Ben de jiletle kesip zehirli kanı akıtırım. Çocuk ağlar hiç susmaz öyle olduğu zaman. Ağlarken mosmor olur çocuk zaten (KK.) Hastalığın sağaltımında çentme, kanatma işlemi kullanılır.

Uygulama

Çocuğun belinde bir yer olur, (bel çukuru) iki yanından çentilir, kara kan oradan çıkar. Kara kan çıktığı zaman çocuk iyileşir (KK.1).

2.1.5. Göbek Düşmesi

Göbeğin, göbek deliğinden ayrılması durumuna göbek düşmesi denir. Genelde el ile muayene edilerek belirlenen bu durumda göbeğin nabız gibi atıp atmadığı kontrol edilir. Eğer atmıyorsa yerinde değildir, yani düşmüştür. Bu durumda kişi büyük ağrılar çeker ve yemeden içmeden kesilir. Bu durum ağır kaldırmaktan ve yükseğe uzanmaktan kaynaklanan bir durum olarak değerlendirilir.

Uygulama 1

Göbek düşükse onu elle ovalarsın, göbeği (yukarıya doğru) çekersin sonra da sabun bağlayıp sararsın (KK.1).

Uygulama 2

El ile ovarak yerine getirilir (KK.6)

Uygulama 3

Yarpuz otu kavrulur sonra da içine kepek katılır, karna sarılır (KK.14).

2.1.6. Göbek Fıtığı

Küçük çocuklarda çok olur genelde, göbeğine bastırırsın nohut gibi şişer göbek ucu (KK.7) Ağlama ıkınma ile şişer fıtık, bebek ağlamayı kestiğinde tekrar eski haline gelir.

Uygulama

Keçeyi yakılır ocakta sonra elde bastırılır göbeğe konulur zaten sıcakıyla karnından sesler gelir sonra da geçer (KK.7).

3.1.7. İncileme Ocağı

Bir deri hastalığı olan İncileme vücutta çıkan küçük irinli akneleri andırmaktadır. İncileme de böyle sivilce gibi bir şeyler çıkar insanın yüzünde ona denir (KK.10). İncileme vücutta çıkan irinli yaralardır (KK.31). İncileme hastalığının tedavisinde ocaklıların kendi yaptıkları merhemler kullanılmaktadır. Bunun yanında sadece dua ile sağaltım yapan ocaklı da mevcuttur.

Uygulama 1

Kırmızı toprak derler, Karagöz'den gelir. Sınırlardan geliyormuş incecik elenir o toprak merhem yapılır. Toprak suyla karıştırılır merhem yapılıp yaralara sürülür, ardından Fatıha ve namaz sureleri okunur (KK.10).

Uygulama 2

Fatıha ve namaz sureleri okunur (KK.22).

Uygulama 3

İncileme için katran, göz dişi, yumurta sarısı, tuzsuz tereyağı, çıra suyu yapılıp merhem olur, sarı yaralara ve İncileme'ye iyi gelir(KK.30).

2.1.7. Kekemelik Ocağı

Kekelemek (*nst*) 1. Damak sesleriyle başlayan kelimeleri ve heceleri tekrarlayarak ve keserek konuşmak (Türkçe Sözlük, 2011: 1379) Kekemelik ocağında bıçağın kullanımı hastalığı korkutmak amaçlıdır.

Uygulama

Kekeleyen insanlara bıçakla ağzına vurulur” kes at, kes at” denir. Yedi kez Tebbet okunur (KK.6).

2.1.8. Kırık Çıkık ve Bere Ocağı

Uygulama 1

El ile muayene edilir çıkıksa yumurta ile sarılır. Eğer kırıkça, yumurtanın sarısına üç kaşık tuz katılır beyazını akıtıp sarısını yine yumurtanın kabuğuna akıtıp kabuğuyla karıp oraya sarılır, kırıkça zaten altına sert bir şeye koyup o şekilde sarmak gerekir (KK.1).

Uygulama 2

Zeytinyağı, limon, tuz, karabiber karıştırılır bereli, ağrıyan yere sürülür çok iyi gelir.

Uygulama 3

Çıkıksa yerine getirilip sarılır. Bilekten, parmaktan anlaşılır zaten neresi çıkık kırık. Çocuklar daha çok yaparım ben büyük insana güç yetiremiyorum. Büyük insan acıyacak bir tarafım diye kendini bir kasıyor, olmuyor o zaman da. Hemen oldu mu daha kolay yapılır. Ama biraz durup şişti mi zor olur o zaman. (KK.20).

2.1.9. Köstebek Ocağı

Vücudun herhangi bir yerinde oluşan ve çoğu, deride şişkinlik, kızartı, ağrı ve ateş ile kendini gösteren irin birikimi adını verebileceğimiz çıban için de ağızlarında örtmece kelimeler kullanılmaktadır: adı batası, köstebek, vb. gibi (Koç, 2010: 82). Köstebek hastalığında sağaltımın gerçekleşmesi için ocaklı kişinin köstebek boğazlamış olması gerekmektedir. Köstebek ile ilgili halk kültüründe genelde olumsuzlama yolludur. Boratav’ın anlatımına göre köstebeğin aslı insanmış, bir Müslüman ve Yahudi toprak başında kavgaya tutuşmuşlar. Müslüman toprağın kendisine ait olduğuna dair tanıklar getirince de Yahudi torağın altına gizlice bir adamını gömüp torağa soralım o cevap versin kimin olduğuna demiş, toprağa sorduklarında gömülü olan Yahudi toprak Yahudi’nindir şeklinde cevap verince

Allah toprağın altındaki yalancı adamı cezalandırmak için köstebeğe çevirmiş (Boratav, 2015: 75).

Hakkında kötü bir inanişaya sahip olunan köstebeği boğazlamak da öldürmek de iyi karşılanmıştır. Köstebek hastalığının sağaltımı bir köstebeği boğazlamış olmak gerekmektedir. Köstebek boğma eyleminde boğularak ölen köstebeğin nefesi ve bu nefesle birlikte çıkan mistik güç hayvanı boğan kişiye geçmektedir. Aldığı bu nefes vasıtasıyla köstebeğin mistik gücünü ele geçiren ocaklı bir nevi onun yerine geçmiş olur. İnsanda görülen hastalık tıpkı köstebeğin faaliyeti sonunda ortaya çıkmış bir durumla eşleştirilir. Bu arızı durumu da ancak sebep olan varlık düzeltebilecektir. Boğulan hayvanın giysiye temas ettirilmesi ve boğma işleminin başparmaklar arasında sıkarak olması da bu geçişi kolaylaştıran eylemlerden bir diğeridir (Uğureli, 2018: 171)

Annem boğazlamış köstebeği hırıklattım, bana el verdi ya ben de yapabilirim ama annem dedi kızım denk gelersen sen de hırıklat daha kuvvetli olur o zaman. Ben de bahçedeyken denk geldi, hırıklattım. Köstebeği boğazından tuttum iç bezimle, hırıklattım. İşe yarasın diye üç kere hırıklattım. Hakikatten de önceden yaptığım çok işe yaramazdı, köstebeği tuttuktan sonra daha çok işe yaradı (KK.6).

Uygulama

Taş ısıtılır boğaz ağrısı olan çocuklara yanmayacak kadar, önce annesinin elinde bakılır sıcaklığı iyi ise boğaza tutulur. Sonra da boğazını ovarak altmış yetmiş def olmuş gitmiş (KK.6).

2.1.10. Nazar

Kişide göz değmesi sonuncunda meydana gelen ağırlık, halsizlik ve ağrı durumları. Küçük çocuklarda sürekli ağlama şeklinde de kendini göstermektedir. Nazar *a.Ar. nazar* 1. Belli kimselerde bulunduğu inanan, kıskançlık veya hayranlıkla bakıldığında insanlara, eve, mala mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiği inanan uğursuzluk (Türkçe Sözlük, 2011: 1755). Nazara göz değme de denir. İnsanlara, hayvanlara ve eşyalara nazar değer. Nazar değmesi için, gözü keskin birisinin muhatabına dikkatle bakması veya kötü niyetli bir kimsenin karşısındaki hakkında güzel sözler söylemesi lazımdır (Acıpayamlı, 1962: 1).

Pek çok hastalığın temeli nazar olarak görülebilir. Ama nazara has sağaltım yöntemleri ayrıdır. Kurşun dökme, Tuz Çatlatma, suya okuyup hastaya içirme

durumları Nazara karşı yapılan sağaltım yöntemleridir. Nazara karşı en çok dua okuma durumu vardır. Nazar ayetleri Kalem suresini 50 ve 51. Ayetleri olup ayette Hz Muhammed'e (sav) kötü gözle bakan müşriklerden bahsedilmektedir. Bu gibi kötü gözle bakılması durumunda kişide meydana gelen tahribatta nazar ayetleri okunmaktadır. Daha önce de belirtimiz gibi çoğu hastalığın bir ayağı nazara bağlanır. Nazara karşı muskalar yazılır bazı cisimler kişi üzerinde bulundurulur. Bazı Yörük köylerinde küçük çocuklara nazar değmesin diye bileklerine mavi, kırmızı ve sarı renkli ipler takılır. İpe mavi boncuk takılır. Kırmızının da nazara karşı kalkan görevi gördüğu bilinmektedir. Yine çitlembik ağacından yağılan nazarlıklar çocuklara nazara karşı takılan cisimlerdenidir. Bu renk ve cisimler sağaltım aracı olarak da kullanılmaktadır.

Uygulama 1

Nazar için okunur (KK.7).

Uygulama 2

Hemen bir kısım tuz alınır, mısır tavaları olurdu eskiden patlatmalık onu ocağa koyulur ateşlenir. Sonra da tuz içine atılır. Okumaya başlanır. Tuz çatlatma tuz ateşe atılmadan başlanır okunmaya nazar duası (Veinyekedülleline) Felak, Nas, Ayet'el Kürsi işlem yapıldığı sırada okunur. Korun üzerinde tuz sallanır, kızdırılır. Önceden bir çanak su hazırlanır. Sonra çocuğun yüzüne bez gerilip, kızdırılan tuzu suya dökülür. Tuz da çatlar. Sonra o tuz evin avlusunun içinde ayak basılmadık bir yere dökülür. Ağacın dibine ya da çakıla dökülür (KK.13).

Uygulama 3

Kurşunu tavanın içine atılır, piknik tûpünde ısıtılır. Bu esnada hastaya okunur. Sübhaneke, Salli, Barik, nazar duası bilinen dualar okunur, Bu arada hastanın başına bir örtü gerilir ve kurşun su dolu bir kabın içine dökülür. Sonra suda donan kurşun ele alınıp şeklinden hareketle neden yahut kimden ötürü nazar olduğunu söylenir. Bu işlem bu şekilde üç kez tekrarlanır (KK.18).

Uygulama 4

Kurşun dökmede eski bir tavanın içinde kurşun eritilir hastanın başı üstünden suya dökülür. Çıkılanmış bezde kurban gözü, iğne ve çörek otu tutulur. Göz yere

atılır “gözü toprakta kalsın, götü kuru yerde kalsın” denir suyun içine para atılır iğne atılır kurşun patlatılır. Sonra da kurşun dökülen sudan hastaya içirilir. Hastanın eli yüzü bu suyla yıkatılır (KK.16).

2.1.11. Sarılık Ocağı

Yüzde ve göz içinde görülen sararma halidir. Kişide halsizlik ve sürekli uyku hali yapar. Sarılık olan hastanın bir dizlerinde derman kalmaz, bir de hep uyumak ister, başını yastıktan kaldıramaz, bu sarılık birçok üzülmekten bir de aşırı sevinçten olurmuş (KK.3). Sarılık *tıp* Derinin, dokuların ve organizmadaki sıvıların sarı bir renk almasıyla beliren hastalık, karaciğer yangısı, hepatit (Türkçe Sözlük, 2011: 2036). Parpılama usulüyle tedavisi yapılan bu hastalıkta kişinin kanatılması durumu vardır. Jiletle sarılığı korkutuyoruz, korkup gitsin diye jiletle kesilir (KK.3). Hasta kanının vücuttan atılmasına dayanan bu yöntemin yanında sarımsak kullanımı da oldukça yaygındır.

Ayrıca bitkisel olarak kuru bakla suyunun hastaya belli bir süre içirilmesi durumu vardır ki hatalığın karaciğerden geldiğini belirten ocaklı kuru bakla suyunun karaciğerde kan yaptığını vurgulamıştır (KK.3). Yine din ulularından Veysel Karanî ruhuna niyet edilir. Veysel Karanî hastalık sağaltımına vesile kılınır (KK.3).

Uygulama 1

Jiletle alından incecik çentilir sonra da sarımsak sürülür (KK.1).

Uygulama 2

İki kaşın ortasından çok az hemen deriyi kesilecek kadar üç kere çizilir. Sonra sarımsağa batırılan süpürge telleri kana sürülüp gözün iç kısmına sürülür(sürme çeker gibi) sarımsak da kanı kessin diye çizik atılan yere sürülür. Sarımsak kanı keser. Kuru bakla suyu içirilir, yıllanmış kuru bakla içini kaynatıp, aç karnına birer fincan içirilir. Karaciğerden gelir bu hastalık. Aç karnına içilen bir fincan kuru bakla suyu karaciğerde kan yapar (KK.3).

Uygulama 3

Önce jilet mikrop almasın diye yakılır, ondan sonra sağ el ile tutulur alından kesilir (iki kaşının ortasından biraz yukarısını) bir nokta çıkar zaten kan, çok

kesilmez. Sonra o kanı gözlere doğru (iki kaşın ortasından, göz pınarlarının kenarından, gözaltına doğru olan bir kısma) indirilir. İlk iki seans böyle yapılır. Üçüncü seans ise muhakkak pazartesi yahut cumartesi günleri olmalıdır. Bebekler, çocuklar kesilmez. Sadece okunur onlara zaten bu hastalığın ocağı olunca kesmeye gerek kalmaz ama büyükleri kesmek gerekir. Maksat azıcık bir kan çıkartmak (KK.12).

Uygulama 4

Sarılıkta, alnın ortasından kaşlarından arasından bir damar var o damar çekilir. Sonra bir sarımsak üçe bölünür alnın ortasından göze doğru (göz pınarından gözün altına doğru) sürülür (KK.31).

2.1.12. Siğil Ocağı

Deride, genelde ellerde oluşan deformasyona denir. Siğil (I) a.Deride, özellikle ellerde oluşan zararsız, pürüklü küçük ur(Türkçe Sözlük, 2011: 2109). Siğil, deride sert kabarcıklar (Koç, 2010: 93). Sağaltımda siğili parpılama uygulaması ve çeşitli karışımlardan ele edilen merhem kullanır. Dua okuma da mevcuttur.

Halk, siğille kurbağa arasında bir ilişki kurmakta, siğilin insana kurbağadan geçtiğine inanmaktadır. Kurbağanın derisinin eldeki siğiller gibi domur domur olması, siğille kurbağa derisi arasında şekli bir benzerlik bulunması, bu inancın - doğmasında rol oynamıştır (Örnek, 1966: 107-108).

Uygulama 1

Çakırğa diken denilen, bu dikenin uçlarını siğile batırılır, Kişinin adıyla (hastanın adını söyleyip) falanca kızı falanca diye niyet edilir, sonra da yedi “İhlâs” yedi Felak” yedi “Nas” “Fatiha”yı okunur sonra da “eli, ba”ı tüm alfabe okunur bu harflerin hürmetine şifa ver Yarabbi denir. Kuruyup kalır siğil (KK29).

Uygulama 2

Bir yumurta sarısı, bir penisilin(çocuk penisilini), çocuk aspirini, ozon yağı, gres yağı, zeytinyağı bir araya toplanıp krem yapılır, karıştırılır donar o zaten krem olur. Süt siğiline iyi gelir (KK.30).

2.1.13. Temre Ocağı

Bir çeşit deri hastalığı olan temreye el ve yüzde daha sık rastlanmaktadır. Temriye *a.tıp* 1. Deride yer yer küme durumundaki birtakım kabartılarla kendini gösteren hastalık. Temre de deride olur kaşıntı yapar(KK.11). Temre tedavisinde arpa tanesiyle çizime ve ocaklı kişinin tükürüğünden yaptığı merhem kullanılır. Burada ocaklının tükürüğünü şifa kaynağı olduğu düşünülmektedir. Temrenin kendine has duası vardır. Bu dua “Em ebremu emren fe inna mubrimun” (Zuhurf Suresi 79. Ayet “yoksa(gerçeği kabul etmeme konusunda) bir işe kesin karar mı verdiler? Şüphesiz biz de (onları cezalandırmakta) kararlıyız” URL 1

Uygulama 1

Arpayla çizilir yine okuyarak (KK.11).

Uygulama 2

Temrede yedi arpa tanesi alır elde Temre olan yer hafiften çizilir. Dua okunur, Tebbet, İhlas, Felak, Nas, Ayet’el Kürsü her temre tanesiyle birlikte yedi kez okunur. Sonrasında hasta olan kişi arparları hiç ardına bakmadan bir taşın altına koyar sonra yine arkasına bakmadan evine gider. Hastaya Allah şifa versin denir (KK.13).

Uygulama 3

Kemre yedi arpa tanesine okuyarak çevirerek çevrilir. Eğer kemre çoksa biraz daha fazla arpa alınır ocakta yakılır, ezilip kül haline getirilir, ocaklı kişi tükürüğü ile karar krem yapar. Yapılan krem hastalığın olduğu bölgeye sürülür el olduğu için iyi gelir (KK.16).

Uygulama 4

Yasin kitaplarında temrenin duası olur o dua okunur. Bir de arpa tanesiyle temre olana kısmı çevrilir. Sonra çevirdiğimiz arpa tanelerini bir gül dalı dibine gömülür

Uygulama 5

Temre arpayla çizilir dua okunurken. Duası da “Em ebremu emren fe inna mubrimun”(Zuhruf Suresi 79. Ayet)dır (KK.22).

2.1.14. Yara Tedavisi

Yara *a* 1. Keskin bir şeyle veya bir vuruşla vücutta oluşan derin kesik. 3. Vücutta işlemekte olan çıban(Türkçe Sözlük 2011: 2531). Pek çok manada kullanılan yara, derleme yaptığımız ocaklarda sözlükteki yukarıda belirttiğimiz anlamlarında kullanılmıştır. Açık yaralara ki bunlar genelde cerahatli, irinli yaralardır, kast edilenin çıban türü şeyler olduğunu düşünmekteyiz. Diğer anlamıyla da bir cisim üzerinden vücutta açılmış olan yaralarda sanıyoruz ki enfeksiyon kaptıktan sonra ocaklara getiriliyor ki genelde yaraların cerahatli olduğunu ocaklılar belirtmektedirler. Yara tedavisini yapan ocaklar genelde daha eskiden bu işi daha çok yaptıklarını, köy yerinde herkesin çok imkânı olmadığı için kolay yollu ocaklara geldiğini belirtmişlerdir. Günümüzde gerek sağlık imkânlarının çoğalması gerek de ocaklıların köylerden ilçe merkezlerine yerleşmeleri bu husustaki sağaltım işlemlerinin azalmasına yol açmış olabilir.

Uygulama 1

Bal ve barut mavi bir beze konulur çertlemek (çitlembik) dalına asılıp kızdırılır cerahatli yaraya sürülür (KK.14).

Uygulama 2

Bir yumurta sarısı, bir penisilin(çocuk penisilini), çocuk aspirini, ozon yağı, gres yağı, zeytinyağı bir araya toplayıp krem yapılır, karıştırılır donar o zaten krem olur. Yaralara sürülür (KK.30).

Uygulama 3

Sarı yaralar için de katran, göz dişi, yumurta sarısı, tuzsuz tereyağı, çıra suyu yapılır bu da merhem olur sarı yaraya sürülür (KK.30)

2.1.15. Yarımlik Ocağı

Kasık fitiği *a.tip* Kasık bölgesinde oluşan fitik, kasık çatlağı, yarımlik (Türkçe Sözlük 2011: 1342). *Yarımlik*: Fitik (Koç 2010: 94), Kasığın üst kısmında badem büyüklüğünde bir şişlik meydana gelir, durdukça erkeklerde mesaneye iner, kadında kasıkta durur inmez kolayca ama erkete mesaneye iner (KK.27). Bu hastalıkta kişinin yarım olması durumu sağlıksız olması durumundan kaynaklanmaktadır. Hastalığın sağaltımında bir ağacı ortasından yarıp içinden hastayı geçirirler. Bu durum yenilenmeyi sağaltılmayı temsil etmektedir. Sonrasında ağacı birbirine geri bağlarlar ve ağaç kaynayıp büyümeye devam ederse kişinin de iyileştiğine işaret etmiş olur.

Uygulama

Besmele çekilir, benim elim değil anamın eli, anamın eli değil, ondan öncekilerin eli evvela Peygamberimizin eli diyorum, benim elim değil Ayşe(Eşe) Fatma anamızın eli benim elim değil ebemin eli denir ve başlanır çamdan geçirmeye. Yedi sefer çamdan geçirilir. Çamı yarıp adamı içinden geçirdikten sonra çam tekrar birbirine bağlanır(burada bahsedilen Çam ağacı, henüz fidan şeklinde ince uzun çam ağaçları) çam iyi oldukça kaynadıkça, hastalık da geçer derler. Kaynamazsa geçmez (KK.27).

Derleme yaptığımız esnada gelen bir hastayı çamdan geçirmeye ormanlık araziye gidiyoruz. Özellikle içinde çamların büyümüş olduğu kendi arazisi varmış, oradaki çamlardan yapıyormuş, devletin çamını kesmem diyor, kaynar kaynamaz belli olmaz diyor. Orada sık çamların arasından bir tanesini seçiyor, kendisi yaşlı olduğu için gelen hastanın eşi çamın iki ucundan büyük bir çiviye çakıyor keski yardımı ile çamda bir yarık açıp elleriyle iki yana ittirince çam hızlıca yarıyor. Açılan boşluk bir insanın geçebileceği kadar olunca iki ucuna kapanmaması için demir çubuk koyuyor ve böylece işlemi gerçekleştirmeye başlıyor.

2.1.16. Yılcık Ocağı

Yılcık hastalığı: Yılcık hastalığı bir deri hastalığıdır. Tıp literatüründe Erizipel olarak adlandırılan bu hastalık, streptokok adlı bir bakterinin kollarda ve bacaklardaki ufak sıyrıklar yoluyla deri altına yerleşmesi ve bu bölgede ağrı, şişlik ve kızarıklık gibi durumlar oluşturmaktadır. Özellikle altmış yaş üstü insanlarda daha sık rastlanır. (Türk Dermatoloji Derneği Hasta Bilgilendirme Broşürü) Bu hastalık tıbbi

yollarla tedavi edilse de yilancık ocakları da tedavi için önemli noktalar. Yilancık: (tıp) 1. Streptokok adı verilen mikropların yol açtığı bir cilt hastalığı 2. Kemik veremi. (Doğan, 2011: 1845) Yilancık, -ğı a, tıp 1. Streptokok denilen mikropların bir sıyrığa veya yarığa bulaşarak yaptıkları hastalık, kızılıörük, 2. Kemik veremi (Türkçe Sözlük: 2011: 2590) Kemik veremi: Koch basilin kemiklere yerleşmesine bağlıdır. Verem özellikle eklemleri etkiler, ikinci olarak alttaki kemik uçlarına yayılır. Bu nedenle kemik eklem veremi terimi kullanılır. Kan dolaşımı yoluyla kemiklere ulaşan hastalık özellikle kemikler, omurga, kalça diz, ayak, ender olarak da sağ böğür kemiği eklemleri, kaburgalar, dirsek eklemi ve eldedir. Çok ileri durumlarda kokusuz sarı renkli bir iltihaba dönüşür, eklem ve kemik dokusunda hasara yol açar. Bazen bu irinden hasar görmüş kemik parçası çıkması mümkündür (URL: 1).

Bu hastalığa Anadolu'nun çeşitli yerlerinde Kızılyörük, Köstü, İnalçık, Ateş Pare, Gelincik gibi isimlerle adlandırılması durumu da mevcuttur.(Bozkaplan 2009: 379, 380, 381) Hastalık kimi çalışmalarda Erizipel gibi seyir ederken, yapılan kimi çalışmalarda kemik veremi benzeri bir durumda seyreder. Bazı durumda iltihap, kızarıklık ve şişkinlik oluştururken, bazı durumlarda fiziksel olarak bir hasar gözlenmez.

Ocaklılar arasında ise, Yilancık hastalığının genel tanımı gece baş gösteren kol ve bacakta oluşan yoğun ağrı ve sızı hissidir. Genelde ikindi ile sabah ezanı arasında baş gösteren bu hastalık kişilerde halsizliğe, huzursuzluğa neden olmaktadır. Gece giren ağrıya yilancık denir “ rahmetli ebem yilancık yedi buçuk türlü olur derdi, yedisine çare bulunur da buçuğuna bulunmaz derdi (KK.7).” Yilancığın yedi türlü olma anlayışı sorulduğunda ise belli bir cevap alınamamıştır. Ama tahminimce bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar sonucunda da yilancık olarak adlandırılan hastalığın çeşitli olduğu anlaşılmaktadır.

Uygulama 1

Hasta kibleye doğru çevrilir. Fatma Anamızın elleri Hz. Muhammed Efendimizin elleri diye niyet kurulur. Kol ve bacakları sıvanır, öncelikle ense köküne okunup üflenmiş bir yilancık taşı yapıştırılır. Daha sonra kol ve bacaklarına da yilancık taşları yapıştırılır. Büyük kırmızı bir mum, baş bıçağı eşliğinde hastanın etrafından çevrilir. Ardından kol ve bacakların etrafından yine mum ve bıçak çevrilir.

Son olarak hastanın kol ve bacaklarına bıçakla keser gibi vurulur ve eski demir bir tasta hastaya su içirilir. Tüm bu işlemler esnasında dualar okunur (KK.1)

Uygulama 2

Yılcık taşı ağrı olan yere tutturulur, bir de ekmek kesmedik bir bıçakla (baş bıçağı) hasta çevrilir (KK.6)

Uygulama 3

Baş bıçağı (ekmek kesmedik bıçak) ve yılcık taşları ile uygulamaya başlanır. Önce bizim ellerimiz değil Fatma Anamızın elleri diye niyet edilir. Birkaç dua okunur, yılcık taşlarının her biri ağza götürülür ve her birine dua okunur, üflenir. Daha sonra hastanın ağrıyan kolu bacağı sıvanır ve her bir taş deriye yapıştırılır: sonrasında bıçak ile hastalıklı bölgelere kesercesine usulca vurulur. Ardından yılcık taşları çıkartılır ve hasta giydirilir. Giyinmiş vaziyette bıçakla hastanın etrafından çevirme işlemi yapılır. En son olarak da ocaklının elinden döktüğü suyla hasta ellerini yıkar ve bu suyu üç yudumda içer. Bütün bunlar olurken hep dua okunur. Suyu ocaklının dökme sebebi hasta kişni ocaklının elinden şifa bulması amaçlıdır (KK.7)

Uygulama 4

Hasta kibleye doğru çevrilir. “ babam derdi ki öncelikle şah damarına bir taş yapıştır kızım, ben de öyle yapıyorum.” Daha sonra yüzüne bir taş yapıştırılır “en iyi şifa baştan geçer” sonra kol ve bacaklarına taş yapıştırılır. Dua okunur bıçakla hafifçe vurularak çevrilir. En son olarak da hastaya bir bardak okunmuş su içirilir. Her hastalık başka türlü olur “ Ebem derdi ki bir hastalığa okununca yaşı kadar gün bekle geçer. Ama bazı hastalık deri ile kemik arasında olur çabuk geçer, bazısı ise kana karışır zor geçer”(KK.9).

Uygulama 5

Hasta olan yere kola ya da bacağı yılcık taşları yapıştırılır. Dua okunur, bıçakla çevrilir. Hasta olan bölgeye okuma ve çevirme işlemi sırasında al bürünür. Yılcığın aldan koktuğuna inanılır (KK.11).

Uygulama 6

Hacdan getirilen yılancık taşları hastaya yapıştırılır ve ardından ekmek kesmedik baş bıçağı ile hasta çevrilir. Ağrıyan yerin üzerine taş yapıştırdıktan sonra al bez bürünür o şekilde çevirme yapılır (KK.14).

Uygulama 7

Yılancık taşları ağrı olan yerlere yapıştırılır ve ardından baş bıçağı hastaya usulca vurulur, çevrilir. Maksat hastalığı korkutmaktır. “Yılancık demirden korkarmış”, keser gibi yaparak yılancığın korkutup vücuttan ayrılması sağlanır (KK.25).

Uygulama 8

Hasta kibleye doğru çevrilir, çakı ile ağrı olan yere vurularak çevrilip okunur. En son bir bardak su içilir. “Eskiden babam koru suda söndürür, suyunu da üç yudumda hastaya içirirdi. Küllü su gibi olurdu. Bir de al bürüdük eskiden çevirdiğimiz, ağrının olduğu yere şimdi bunları yapmıyorum”(KK.26).

2.2. BALIKESİR HALK HEKİMLİĞİNDE KIRIK-ÇIKIK, GÖBEK DÜŞÜĞÜ VESOĞUKLAMA TEDAVİSİ

Ocakların dışında kırık çıkık tedavisi ile ilgilenen bu kimseler, halk hekimi olarak yıllarca bu işi yapmış hatta kendi öğrencilerini yetiştirmiş insanlardır. Kendileri de bu işi çeşitli yerlerde ya da aile vasıtasıyla mesela babası yaparken yanında öğrenmiş kimselerdir. KK.2, bu işi askerdeyken at hastanesinde çalışması dolayısı ile öğrenmiştir. Atları yıllarca tedavi eden ocaklı öğrenmiş olduğu bilgileri insanlar üzerinde de uygulamış oldukça ünlü bir halk hekimi haline gelmiştir. Yanında pek çok öğrenci yetiştirmiş, zamanında pek çok hastanın uğrak yeri olmuştur. KK.19'un büyük dedesi Birinci Dünya Savaşı sırasında İngilizlere esir düşmüş bir askerdir. İngilizler onu hastanelerinde çalıştırmışlardır. Daha sonra kurtulduğunda memleketine gelip öğrendiklerini hastalar üzerinde uygulamış ve tanınan bir halk hekimi haline gelmiştir. Öğrendiklerini çocuklarını da öğretmiştir. Daha sonra bir silsile halinde öğrettikleri bilgiler torunlarına kadar gelmiştir. KK.21'in babası baytarmış, tabi okullu değil köylerde kimin ihtiyacı varsa oralara gider hayvanlara bakarmış. KK.21'de babası ile birlikte bütün yaptığı uygulamaları izleyip öğrenmiş sonra hem insanlara hem de hayvanlara bakmaya başlamış. KK.23'ün babası da göbek düşüğüne bakan bir halk hekimiymiş. Ardından bildiklerini oğluna da öğretmiş, şimdi oğlu da tanınan bir halk hekimi olarak evinin bir bölümünü hastaları tedavi etmek için ayırmıştır.

2.2.3. Balıkesir Halk Hekimlerinin Yapısal Özellikleri

Görüşülen toplam dört halk hekiminden bir tanesi doksan beş (KK.2), bir tanesi yetmiş beş (KK21), bir tanesi elli dört (KK.19) ve bir tanesi altmış altı yaşındadır (KK.23). Görüşülen halk hekimlerinden ikisi kadın (KK.21, KK.19), iki tanesi erkektir (KK.2, KK.23). Görüşülen halk hekimlerinden kadınlar ev hanımlığı yanında yoğun olarak halk hekimliği ile uğraşmaktadır. KK.19 aynı zamanda hayvan hastalıklarına da bakmaktadır. Erkek halk hekimlerinden KK.2 at bakıcılığı ile uğraşmış, ama temel iş olarak halk hekimliği faaliyetlerini yürütmüştür. KK.23 ise emeklidir, şu an evini bir kısmını hastalara bakmak için ayırmıştır.

2.3. Kırık- Çıkık tedavisi

Eskiden insanlar özellikle köylerden hastanelere ulaşmakta sıkıntı çektikleri için halk arasında bu işten anlayan kimselerin yanına giderlerdi. Bu durum halk hekimliğinin gelişmesini sağlamıştır. Günümüzde her ne kadar bu durum azalmışsa da hala aktif olarak bu işi yapmakta olan halk hekimlerinde kırık çıkıklar özellikle hastanelerde doğru tedavi edilememiş kırık çıkıkları bu kimselere getirmektedirler. Çeşitli uygulamalarla hastalarını tedavi eden bu kimseler halk tarafından saygı görmektedirler.

Uygulama 1

Çeşitli aletlerle boy ölçülür, kısalık varsa ona göre bir işlem yapılır. Kırıksa sarılır, çıkıksa yerleştirilir. Bazen kasılma olur çeşitli otlar kaynatılır, kas gevşetici hasta buğusuna yatırılır(KK.2).

Uygulama 2

Beresi olan varsa onu zeytinyağı ile ovarım. Çıkıksa yerine yerleştirilir, kırıkta sarılır. Parmak mesela kökünden çıkar ama ekleminden çıkmaz orada iplicik gibi bir şey olmuş eğer parmak oradan çıkarsa sakat kalır ya büzülür açılmaz ya da kırılmaz. Kol bilekten çıkar ama dirsekten çıkmaz orada da aynı iplicik gibi bir şey olur çıkarsa ya büzülmez ya da açılmaz. O ip uzar ya da koparsa kol sakat kalır. Babam hayvanı kestiği zaman bana gösterirdi. Hayvanla insanın bir farkı olmaz. Kuyruk sokumu kırılmaz ama çıkar. Bacağı kaldırdığında takılır indirdiğinde takılır. Ama büyük kemik (leğen kemiği) kolay kırılmaz. Dizde aynı şekilde eğer diz kapağı yerinden oynamışsa o tekrar düzelmez. Büzük kalmış dirseği de mesela alçıdan çıktıktan sonra önce sıcak sonra buzlu suya sokup şok yapacaksın sonra da ovacaksın o zaman çok faydası olur kol düzelir. O kol sıcak bilmez de soğuk bilir. Ovalarsın sonra iyi gelir.

2.4. Göbek Düşüğü ve Soğuklama Tedavisi

Göbek düşüğünü göbek düşüğü ocağında da anlatmıştık, ağır kaldırmaktan ya da yükseğe uzanmaktan kaynaklanan göbeğin delikten ayrılması durumudur. Soğuklama ise karna ve mideye giren ağır gaz sancısına benzer durumudur.

Uyulama 1

Karna bakınca anlarsın, sağı ya da sola kaymış olur elle çekerek düzeltilir. Göbek düşünce rahat huzur vermez insana yemek yiyemezsin hiçbir şey yaptırtmaz. Göbek var ya hani deliğine böyle elinle bastırırsın o orada yoksa nabız gibi tık tık atar atmazsa kayıktır. Sonra da çekerek düzeltirsin. Ovarak yerine getirirsin, zarar vermeden. Damarı çekersin yerine oturunca da bir beze sabunu sararsın onu sıkıca göbeğe bağlarsın, yerinde tutsun otursun diye.

Koktuğun zaman da damarlar yukarı büzülür. Yine yemek yiyemezsin, rahat vermez yine ona da bakarım çekerim damarları. Karın boşluğundan aşağı doğru çekilir damarlar, damarlar yerine oturunca ılık bir su akar böyle bacaklarına doğru sen hissedersin, onunla rahatlanır artık ondan sonra. Sol tarafta da soğuklama damarı olur, ayaklarından üşürsen soğuk alırsan gaz gibi olur o ağrı yapar onu da elle çekerek düzeltilir. Zeytin yağla ovulur.

Uygulama 2

Göbek düşüklüğünü sade ipe ölçülür, göğüsle göbek arası düşük olursa kısa gelir. Ona göre göbek damarları çekilir sağdaysa sağda, sağda olursa depkinti gelir su toplanır o dağıtılır, soldaysa soldan çekerim. Bazı durumlarda çaprazlama çekilir. Alttan idrar yollarına giden damarları, bir de kalbe giden damarlardan çekilir. Hastalıkların çoğu bu göbekten geçer. Kan pıhtıları olur kolu bacağı ağrır insanın. Kanı pompalayan çoğunlukla göbektir. Göbekten geçer kan her yeri dolaşır. Mesela göbeği çevirip yapanlar var ama öyle olursa damarlar dolaşır, ezilirler tehlikeli yani, aslında en iyisi çekmek ovalamaktır.

2.3. TEDAVİ YÖNTEMİNE GÖRE OCAKLAR

2.3.1 Aydaş Pişirme/Çocuk Kavurma

Yeni doğan çocuğun zaman içinde gelişmesi, palazlanması beklenir. Bu süre içerisinde gelişmeyen, cılız kalan, hastalıktan kurtulamayan çocuklara “aydaş çocuk” denir. Aydaş çocuğu tedavi etmek için halk kültüründe bazı uygulamalar yapılır(Başçetinçelik, 2009: 118). Cılız, hastalıklı çocukları güçlendirmek için yapılan bu işlemde iki kadının karşılıklı konuşması sonunda çocuğun kazanda kaynatılması taklit edilir(Boratav, 2015: 135). Aydaş pişirmede, çocuğun tam pişmemiş olduğu düşüncesinden hareketle “yeniden” yeterince pişirmek maksatlı taklit büyüü uygulamaları yapılmaktadır(Boratav, 2015: 135-136) Bir çocuk bacak bacak üstüne koyunca ona kavrulur. Kırk basmış da derler. İki kırklı bebek yan yana gelince kırk basarmış. İki bebekten biri, biraz daha zayıf kalırmış, zor yürümüş ondan bacak üzerine atarmış. Bir yaşındaki çocuklar olur genelde (KK.31).

Uygulama 1

Aydaş pişirmede de üç yol ağzına saç ayağını konulur, üstüne de bir tava koyup çocuk oraya oturtulur. Bir tas su hazır bulundurulur. Sonra çocuğun annesi elinde bir çırpı ile üç yolun birinden gelip, selam verip;

-Selamünaleyküm, ne yapıyorsun?

-Aydaş kavuruyorum.

-Kavurabiliyor musun?

-... (hem de nasıl manasında argo söz) kavuruyorum.

Deyip çocuğun yönünü her seferinde gelinen tarafa doğru çevirip aynı anda okunur, üç yoldan bu şekilde gelinerek çocuğun bulunduğu tavanın atına çırpı bırakılır. Çocuk kavrulmuş gibi olur. Hazır bulundurulmuş su da çocuk ve annesinin üzerinden dökerek ateşi güya söndürülmüş olur (KK16).

Uygulama 2

Yürüyemeyen çocuğa yapılır. Bir kavurma tavası içine çocuğu oturtursun sonra da mahsustan altına ateş yakarmış gibi yaparsın gelen geçen tavanın altına odun atar. Yanmaz tabi gerçekte ocak sonra da geçer yürür çocuk (KK.18).

Uygulama 3

Önce abdest alınır. Saç ayağını konulur, sonra bir demir konulur üzerine, ufak ufak odun parçalarını altına atılır. Küçük bir çarayla yakılır. Az az konulur altına odun. Üç kişi olması lazım bu işi yapmak için bu üç kişi tepsinin etrafında toplanır. Aynı zamana bu üç farklı kişi ocağın altına odun da atar. Sonrasında ilk kişi çocuğu sırtından alır yanındaki ikinci kişiye önünden verir. İkinci kişi bir yanandaki üçüncü kişiye çocuğu yüzünden verir böylece çocuk hem kendi etrafında hem de tepsinin etrafında üç kere çevrilmiş olur. Çocuğu getiren kadın yani çocuğun annesi giderken arkasına bakmaz (KK.31).

2.3.2 Bel Sarma/Bele bakma

Çocuğu olmayan kadınların beline bazı karışımlar sarılır. Buna da bele bakma veya bel sarma da denilir. Burada hem bel hem de kasıkların sarılması durumu vardır. İşlem çocuk rahimde durabilsin diye yapılmaktadır.

Uygulama

Bel sarmasına da (bel sarması çocuğu olmayan kadınlara uygulanan bir sağaltım işlemi)İki tane yumurta üç kaşık sabun rendesi, üç kaşık da nişasta karılır hamur haline getirilip bir beze konulur hem karna hem kasığının üzerine, hem beline sarılır (KK.1).

2.3.3. Büyü Bozma

Büyü *a* 1. Tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları gizli işlem ve davranışlara verilen genel ad, afsun, efsun, sihir, füsün bağı, Büyü Bozmak yapılmış bir büyüü etkisiz duruma getirmek (Türkçe Sözlük 2011:426). Büyü zorlayıcıdır; nesnelere ve doğayı öznel bir görüş açısından yorumlar, kendi çıkarları için kullanır(Örnek 2014: 129). İyi veya kötü sonuçlar almak için tabiat öğelerini, yasalarını etkilemek ve olayları olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin topuna birden büyü diyoruz (Boratav 2015:121).

Uygulama 1

Her büyü başkadır. Her büyüünün yaparı, yapılış şekli, yapıma nedeni büyüünün nasıl bozulması gerektiği konusunda ipucu verir. Mesela yedirilerek yapılan büyülerde istifra ettirmek gerekir. Muska ile yapılan büyüler ise kaslara işler kurtulmak daha meşakkatlidir. Onlarda sıvazlama(şifa meleklerinden de yardımcıyla

enerjimi vererek sıvımla yapıyorum), okuma, okunmuş su içirmekle iyileştirilir daha uzun seanslar sürebilir. Mesela ölü toprağı ile örümcek toprağı karıştırılıp “Ankebut” suresi üç kere üst üste okunup üflenirse o hane yok olur gider. O hanede yaşayan herkes bir süre sonra etrafta örümcekler görmeye başlarlar, evde sarsıntılar olabilir. Genelde haneye garezi olan kişiler tarafından yapılır bu tarz büyüler, evin çeşitli yerlerine muskalar konular yapılan büyüler var bu muskalar daha etkili olsun diye eve ölü toprağı atarlar. Kişiyeye yapılan büyülerde kişinin ana adı ile kendi adı söylenir ve onun üzerinden büyüler yapılır. Kişiden alınan, kişiyeye ait şeylere büyü yapılır. Bu tarz büyülerde kişiyeye okuyoruz bu tedavide büyü kişinin üzerinden ancak on yedi ezanın geçmesiyle kalkmaya başlar (KK.8).

Uygulama 2

Bir kişi gelir karşımda durur ben ona bakarım o bana bakar. O zaman başlar benim kolum ağrıyor, bacağım ağrıyor demeye. Ya da ben ona derim senin kolun bacağın ağrıyor diye, anlarım yani neresinin ağrıdığını okunacak varsa okurum sonra. Hastalanınca ben bunu (hasta olan kişiyeye) görüntüye koyarım. Hastalanınca kişiyeye görüntüye koyarız yani, oturturum kibleye doğru o kişi bundan sonra konuşmaya başlar şurada şu var burada var diye ona da görüntüye koyma deriz. Mesela nerde ne olduğunu söyler kişi. Sonra gider evine ben derim ki senin kapıda domuz yağı var yahut çarşafında sarı leke var derim. Bilirim yani ne olduğunu büyüye bulurum. Ben buradan kafamdan desem senin kapıda domuz yağı var diye sen inanmazsın atıyor dersin ama gidip orada kendin görürsen daha inançlı olur kızım. Zaten sarı lekeye ya da kapıya dokunduğu zaman kişiyeye bir titreme alır.

Önce muska büyü var mı diye bakılır sonra ona göre tedavi yapılır. Misal sende okunacak vardır veya giydirme vardır. Ve ya büyü vardır ona göre bir derman söylerim. Ne kadar kuvvetli ne kadar zor gidecek bir büyüye ona göre tavsiyeler veririm.

Ben sirke attırıyorum kızım. On kilo on beş kilo duruma göre sirke okurum. Sonra da eve attırırım. Bu sirke eve atıldıktan sonra yedi saat de buradan okurum sonrasında. Ben mesela sadece kanını temizletmek için otuz beş gün, kırk gün sadece sirke veririm. Onu (sirkeyi) beş kilo su bidonunun içine yirmi yedi kaşık attırırım onu veririm. Sonrasında da bu sirkeli suyla aynı siyahlar gibi yedi gün hiçbir

değmedik yer kalmayana kadar sildiririm. Bu esnada banyo yaptırılmaz ama. Sadece sirkeli su yapılır (KK.28).

2.3.4. Çevirme

Genelde kolu bacağı ağrıyan yahut baş ağrısından muzdarip kişilerin başvurduğu bir ocaktır. Çevirme ocaklarında hastalar bıçakla çevrilirler. Yani bıçağın kesmeyen tarafıyla vücutları etrafında parpılama işlemi yapılır. Burada amaç ağrıları demir bıçak etkisiyle korkutup kaçırmaktır. Kötü varlıkların demirden hoşlanmadıkları eski Türk inanışlarında sıkça karşılaşılan bir durumdur ve demir hastalıklara karşı sıkça kullanılan bir metaldir.

Uygulama 1

Bıçağın açık ucuyla hastanın etrafında çevirme yapılır ve okunur. Daha sonra hastanın ellerini bir leğende yıkatılır, suyu ocaklı kişi kendi döker bu arada da okumaya devam eder. Daha sonra hastaya ellerini yıkattığı sudan bir miktar içirir (KK.7).

Uygulama 2

Bıçakla okunarak hastanın etrafında çevirme işlemi yapılır. Bıçak hafifçe hastanın vücuduna ve başına vurulur (KK.16).

Uygulama 3

Kolum bacağı ağrıyor diyen bıçakla ayakta çevrilir (KK.30).

2.3.5. Dalak Kesme

Dalağı şişen kimselerin ocaklılara giderek hastalığa sebep olan kötülük ögesini zararlı varlığı kesmek parçalamak, öldürmek maksadıyla yapılan sembolik bir tasvirdir (Boratav, 2015: 135). Burada dalaktan maksat dalağı temsil eden bir nesnedir. Bu nesne üzerinden dalak kesilir, şişlenir sembolik dalak üzerinden insan vücudundaki dalağın şişi giderilmeye çalışılır ve bir takım sihri sözler de söylenir.

Uygulama 1

Kadın ocaklı sadece kadınlara yapıyor. Karna bakılır dalak şişse, karnına bir doğrama tahtasıyla soğan konulur tuz da katılır hazırlanan karışım kesilir keserken de

“Nerden geliyorsun, dalak dağından geliyorum. Kesebiliyor musun? Kesiyorum, kıyıyorum, el benim ellerim değil ebemin elleri ” denir, soğan kesilir sonra da bir akarsuya atılır (KK.9).

Uygulama 2

Dalak kesmek için önce keçe ısıtılır, demir de ısıtılır cız diye basılır keçeye o şekilde kesilir (KK.14).

2.3.6. Kurşun Dökme

Nazara karşı yapılan bir işlem olan kurşun dökme ilk kısımda da ele aldık. Orada ele aldığımız nazar, hastalık boyutunda bir işlemin sağaltılmasını anlatmak niteliğindedir. Ama halk dilinde genel kullanımı işlem üzerinden olan kurşun dökme bu kısımda da ele almak uygun olacaktır. Kurşun dökme işleminde, dökülen kurşun üzerinde meydana gelen çıkıntılar, sivrilik derecelerine göre, nazar edenin gözünü çıkararak, nazar kudretini yok etmektir (Acıpayamlı, 1962: 27)

Uygulama 1

Kurşun dökmede eski bir tavanın içinde kurşun eritilir hastanın başı üstünden suya dökülür. Çıkılanmış bezde kurban gözü, iğne ve çörek otu tutulur. Göz yere atılır “gözü toprakta kalsın, götü kuru yerde kalsın” denir suyun içine para atılır iğne atılır kurşun patlatılır. Sonra da kurşun dökülen sudan hastaya içirilir. Hastanın eli yüzü bu suyla yıkatılır (KK.16).

Uygulama 2

Kurşunu tavanın içine atılır, piknik tüpünde ısıtılır. Bu esnada hastaya okunur. Sübhaneke, Salli, Barik, nazar duası bilinen dualar okunur, Bu arada hastanın başına bir örtü gerilir ve kurşun su dolu bir kabın içine dökülür. Sonra suda donan kurşun ele alınıp şeklinden hareketle neden yahut kimden ötürü nazar olduğunu söylenir. Bu işlem bu şekilde üç kez tekrarlanır (KK.18).

2.3.7. Mercimek Püskürtmesi

Katarakt (*a*) *Fr. cataracte tıp* Göz merceğinin saydamlığını yitirerek ağarmasından ileri gelen ve görmeyi engelleyen rahatsızlık, perde, akbasması, aksu(Türkçe Sözlük, 2011: 1349) Katarakt derler, gözde duman olur(KK.5). Bu

işlemede hastanın gözüne ocaklı tarafından mercimek püskürtülür. Püskürtülen mercimeğin perdeyi gözden sıyracağı düşüncesi vardır. Yine dua okuma ve çeşitli tılsımlı sayılardan yardım alma vardır.

Uygulama

21 tane mercimek avuca alınıp okunur. Yedi tanesi ağza su ile beraber alınır hastanın gözü el ile iyice açılır. Ağza alınan mercimek ve su hafifçe göze doğru püskürtülür (KK.5).

3.2.8. Ovma

Bu sağaltım şeklinde kasılmış kaslar, kulunç ağrıları, gaz sıkışmaları damar ile ilgili olan sorunların ovularak sağaltılması durumu vardır.

Uygulama 1

Bel kaymasında da, kuyruk kemiğinin üzerine el konulur zaten kuyruk ne tarafa kaymışsa o taraftan bacağına alamazsın o da yine çekerek ovarak yerine getirilir (KK.1).

Uygulama 2

Aktardan yağlarla alınan yağlarla ovulur ağrıyan bölge (KK6).

Uygulama 3

Bele bakarken yere yüzükoyun hastanın elini ayağını çapraz çekilir. Yine göbeğini çekilir, kasıklarını çekilir (burada çekmek ovma anlamında). Zeytinyağı, limon, tuz, karabiber karıştırıp onu da sürer ovarım ağrıyan yere çok iyi gelir (KK.16)

Uygulama 4

Masaj tedavisi, bazen eli çıkanları takarım, gaz olmuş ya da damar kaymış onları bakarım. Bele bakarım leğen kemiği üzerindeki kasılmaları ovarım sadece masajla ağrısı gazı olana ovalıyorum (KK.17).

2.3.8. Siyahlama

Ağız yüzü çarpılanlar, nüzul olup eli kolu tutmayanlar, başı ağrıyanları siyahlıyorum(KK.4). Siyahlama da uğrak olanlara, sıkıntılı olanlara bir tarafı ağrıyanlara siyahlayıveriyoruz(KK.24). Siyahlama işlemi genelde ocaklı kimsenin ayakkabı, terlik cinsinden bir nesne ile hasta kişiyi sıvazlama yani siyahlama şeklinde gerçekleşir. Kimi ocaklılar siyahlamayı ayağıyla, hastayı yere yatırarak yaparken kimi ocaklılar ayakta yaparlar. Genelde felç durumlarının görünmeyen bir takım varlıklar nedeniyle oluştuğu düşüncesi vardır. Burada en büyük sebeplerden biri de uğursuz sayılan yerlerden geçmek, yere sıcak su dökmek, uğrak olabilecek habis mekânlarda bulunmak, bu uğursuz sayılan görünmeyen varlıkların dikkatini çekmeye sebebiyet verir ve bu durum vücutta bazı aksaklılara sebebiyet verir. Siyahlama ocaklarında dua ya da ayet okuma durumu yoktur. Sadece destur çekip siyahlama işlemini yapılır. Bu da yine habis ruhların gazabını çekmemeye yönelik bir eylem olarak değerlendirilebilir.

Uygulama 1

Abdest alınır, benim elim değil Fatma Ananın eli denir, başka bir şey okunmaz, siyahladıktan sonra kendime geçmesin diye Felak ve Nas okunur. Hastayı kapının önüne yatırırım ayağımla ya da terliğimle bir sağ tarafını bir sol tarafını siyahlanır sonra da bir yüz üstü bir de sırt üstü siyahlanır. Sonra kalkınca da yüzüne ılık suyla ıslatılan bir havlu tutulur(burada genelde yüz felci sağaltımı yapıldığı için sıcak havlu kasların gevşemesine yardımcı olmak için). Ocak olduğu için öyle olunca geçer Allahın izniyle.

Uygulama 2

Eski siyah mest, çarık karışımı bir ayakkabı ile sağaltım yapılır. (Kepsut'tan gelmiş bu, kayınvalideme kayınvalidesinden geçmiş, uzun yılladır bizim ailedeymiş çarıktan bahsediliyor oldukça eski deri)Sonra hastaya üzerinde muska olup olmadığı sorulur. Hasta yok deyince odadaki kapıların birinin eşiğine hasta ile ayakta dikilir. “Destur, destur, destur” deyip hastayı kendi etrafında çevirirken bir yandan da elindeki ayakkabı ile bütün vücudu siyahlanır. Dış kapı eşiğine kadar, bu işi üç kez tekrarlıyor. Dış kapı eşiğine gelince de işlem bitirilir. İki eşik arasında uygulanır sağaltım işlemi.

2.3.9. Tuz atlatma

Bu uygulamadan da yine nazar ile ilgili kısımda bahsetmiştik. Orda hastalık niteliğinde olan nazar, burada işlem niteliğinde olan tuz atlatmadan bahsedilecektir. Tuz atlatma olayı da yine nazara karşı yapılmaktadır. Ateş de tuz da kötü varlıklardan korunmak için kullanılan araçlardandır. Her ikisinin etkileşime girdiği bir işlemde nazar yani kötü göz durumu ortadan kalkmaktadır. Acıpayamlı'ya göre ise bu durum yalnızca bir temsili meydana getirmek için yapılmaktadır. Tuz göze benzetilmekte ve çatlama yahut patlama durumunun gelen kötü nazara yönelik temsili bir durum olduğunu belirtmektedir (Acıpayamlı, 1962: 26).

Uygulama

Bir kısım tuz alınır, mısır tavaları olurdu eskiden patlatmalık onu ocağa koyulur ateşlenir. Sonra da tuz içine atılır. Okumaya başlanır. Tuz atlatma tuz ateşe atılmadan başlanır okunmaya nazar duası (Veinyekedüllezine) Felak, Nas, Ayet'el Kürsi işlem yapıldığı sırada okunur. Korun üzeride tuz sallanır, kızdırılır. Önceden bir çanak su hazırlanır. Sonra ocuğun yüzüne bez gerilip, kızdırılan tuzu suya dökülür. Tuz da çatlar. Sonra o tuz evin avlusunun içinde ayak basılmadık bir yere dökülür. Ağacın dibine ya da çakıla dökülür (KK.13).

SONUÇ

Hastalık ve ölüm durumları insan hayatının en ürkütücü taraflarını oluşturmaktadır. Kaybetmedikten sonra farkına varamadığımız sağlık insan hayatının en önemli nimetidir. Bu yüzden her işin başı sağlık derler. Çünkü sağlık olmadan ne yenilen yemek ne içilen su tat vermez, insan gündelik hayatını idame ettiremez. Bu sebeptendir ki yaşam var olduğundan beri hastalıklar, hastalıklar var olduğundan beri de hastalıkları tedavi edecek kimseler bulunmaktadır.

Geçmiş zamanlarda hastalıkların sebepleri günümüzdeki şekliyle algılanmıyordu. Hastalıkların ya kötü ruhların insan bedenini ele geçirmesi durumu olduğu ya da tanrısal bir gazap olduğu düşünüyordu. Bu sebeptendir ki ilk çağlardan beri çok uzun dönemler boyunca hastalıkların sağaltımı din adamlarına bırakılmıştır. Bu din adamlarını eski Türklerde şamanlar temsil ediyordu. Şaman bir insanın bedenine kötü bir ruh musallat olduğu yani hastalandığı zaman, o kötü ruhu çıkartmakla görevliydi. Çeşitli usul ve yöntemlerle kötü ruhları insan bedeninden kovmaya çalışan şamanın en önemli silahı ateştir. Ateş tüm kötülükleri temizler, mutlak ve en kesin arındırıcıdır. Bu sebeptendir ki şamanlar hastalarını alazlar, tütsüler küllerle bir takım uygulamalar yaparlardı. Sadece ateş değil, aynı zamanda demiri de kötü ruhlarla savaşmak adına önemli bir araç olarak gören şamanların demir kılıçları her daim sağaltma işleminin baş unsurlarından olmuştur.

Zamanla İslamlaşan Türk toplumu sağaltım işlemlerinde Şamanist geleneklerin yanına var olabilmek adına pek çok dini unsur eklemiştir. Bunlardan başlıca önemlileri sağaltım işleminin kökenini Hz. Muhammed ve Hz. Fatma'ya dayandırmak olmuştur. Bunun yanı sıra Kur'an ayetleri ve çeşitli duaları sağaltım işlemlerine dâhil etmişler, yaptıkları işi yeni din çerçevesinde meşrulaştırma çabasına düşmüşlerdir. Gitgide değişen gelişen toplum içinde kendilerine ayrılan dar bir alanda varlıklarını günümüze kadar getirmiş olan bu kişilere günümüzde ocaklı diyoruz. Bu kişiler tıpkı şamanlar gibi aynı kök ve sülaleden gelen kişilerdir yahut bu iyileştirme yetisini, bünyelerinde barındıran kişilerden el almışlar veya kendileri çeşitli hastalıklar geçirerek ocaklı olmuşlardır.

Ocak geleneği içinde Türk kültürünün en eski öğelerini barındırmaktadır. Kendi yapısını çeşitli değişim ve dönüşümler geçirmiş olsa da korumaya direnç

göstermiştir. Ocaklarda günümüzde kullanılan pek unsur, eski şaman sağaltım ayinlerinde kullanılan unsurlarla aynıdır. Bunlar yukarıda da bahsettiğimiz gibi ateş ki ocak kelimesi ile oldukça alakalı kullanılır. Demir, bazı sihri sözler. Taklit ve temas büyüleridir. Tedavi sonrası sakıncalar da dâhil pek çok unsur eski Türk gelenekleri ile bağlantılıdır.

Balıkesir ve çevresinde yapmış olduğumuz derlemede 27 Ocaklı 4 halk hekimi ile görüşülmüştür. Balıkesir'deki ocaklar ve halk hekimliğine dair yapmış olan bu ilk tez çalışmasında günümüz tıbbına rağmen, kendi varlığını devam ettiren halk hekimleri ve ocaklar ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Karşılıklı görüşme ve gözlem metodunun kullanıldığı bu derleme çalışmasında 4 farklı ilçeden ve 6 farklı köyden kaynak kişiler ile görüşülmüştür. Görüşülen kişilerin büyük çoğunluğu Dursunbey ilçe merkezinden olup büyük çoğunluğu köy kökenlidir. Diğer ilçelerde yaptığımız derlemelerde de görüşülen kaynak kişilerin büyük çoğunluğu köy kökenlidir.

Tespit ettiğimiz halde görüşmek istemeyen de pek çok ocaklı vardır. Bunun sebebi insanların bu tip işlerden tedirgin olmalarıdır. Genelde insanlar tanımadıkları kimsenin yanında bu tip şeyleri konuşmaya çekinmektedirler. Bu sebeple pek çok ocaklı ile görüşülememiş, bilgi toplama konusunda sıkıntı çekilmiştir.

Ocaklıların büyük çoğunluğu hem aileden ocaklı hem de ailede kendisinden önce bu işi yapan ocaklıdan el almıştır. Bunun dışında ocaktan el alıp ocaklı olan kaynak kişilerde mevcuttur. Çeşitli el alma yöntemleri içinde en belirgin olan “al elim senin olsun, bundan sonra bu işi sen yap” demektir. Bunun dışında tükürme elinden su içime ufak bir meta karşılığında el alma durumları da vardır. Ocaklıların bir kısmında el verme durumunda elin kendisinden gideceği düşüncesi varken bir kısmı el verdikleri halde bu işi devam ettirebilmektedir. Ayrıca rüya görme yoluyla ocaklı olan bir kaynak kişi ile de görüşülmüştür.

Ocaklarda en sık söylenen söz kalbini bağlamayacaksın yani tedaviye açık olacaksın inanacaksın ki iyileşesin şeklindedir. Yani bu işin bir inanma işi olduğunun hepsi farkındadır.

Kaynak kişilerin ve büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların geleneğin taşıyıcısı olması, erkeklerin ev dışında çeşitli işlerde çalışıyor olmaları bu

durumun nedenlerindedir. Ayrıca eski şaman kültüründe de kadınların sağaltım gücünün daha fazla olduğu inancı mevcuttur.

Kaynak kişilerin bir kısmı yalnızca ilkokula gitmişken bir kısmı hiç okula gitmemiştir. Ortaokula giden yalnızca bir ocaklı mevcuttur. Yaş ortalamasının yüksek olması ve ocaklıların büyük çoğunluğunun kadın olması bu durumu açıklamaktadır. Meslek gruplarında ise kaynak kişilerin büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturduğu için ev hanımı yoğunluğu fazladır. Bunun yanında çoğu hayvancılık ve tarımla uğraşmaktadır.

Balıkesir ocaklarında hastalık sağaltımında ırvasa, parpılama, dinsel büyüsel yöntem, üfürme, tükürme, sıvazlama, bitkisel hayvansal ve madensel maddelerin kullanımı mevcuttur.

Tedavi öncesi ve sonrası uyulması gereken bazı kurallar mevcuttur. Tedavi öncesi uyulması gereken kurallar abdestli olmak, kibleye dönmek, Fatma ana adı ile başlamak gibi dini öğeler iken hastalık sonrasında uyulması gereken genelde perhiz niteliğinde kurallarda eski Türk inanışında da kaçınılması gereken tavşan, keçi, balık gibi hayvanların etleridir.

Pek çok duanın okunduğu ocaklarda en fazla Fatiha, Ayet El- Kürsi, Tebbet Felak ve Nas'tır. Bunun yanı sıra Nazar ayetleri ve namaz sureleri de sıkça okunan dualardandır. Buraya Arap alfabesini saymayı eklemek doğru olacaktır.

Balıkesir ocaklarında toplam 25, Halk hekimliği kapsamında 3 hastalık tespit edilmiştir. Bu hastalıklardan 17 tanesi hastalık adına göre adlandırılan ocaklardır: bezeme ocağı, çalma ocağı, gece yanığı, gelincik ocağı, göbek düşmesi, göbek fitiği, incileme ocağı, kekemelik ocağı, kırık çıkık ocağı ve bere ocağı, köstebek ocağı, nazar ocağı, sarılık ocağı, siğil ocağı, temre ocağı, yara tedavisi, yarımlik ocağı, yılcık ocağı. Halk hekimliği kapsamında ise kırık çıkık, göbek düşüğü ve soğuklama tedavisi mevcuttur. 10 tanesi ise tedavi yöntemine göre adlandırılmıştır: aydaş ocağı, bel sarma, büyü bozma, çevirme, dalak kesme, kurşun dökme, mercimek püskürtmesi, ovama, siyahlama, tuz çatlatmadır. Bunun yanında ocaklı olmayıp görerek, öğrenerek çeşitli tedavi yapan halk hekimleri daha fiziksel durumlarla uğraşmaktadırlar, bunlar kırık çıkık, göbek düşmesi ve soğuklamadır.

Pek çok değişim ve dönüşüm sürecinin ardından varlığına devam etmeye çalışan ocaklılık kurumu ve halk hekimliği, günümüz tıbbına rağmen devam etmektedir. Devam etmenin yanında eskisi kadar olmasa da tercih de edilmektedir. Görüşmeler sırasında ocaklıların da halk hekimlerinin de evlerinin boş kalmadığını, insanların uğrak yerlerinden biri olduğunu gözlemiş olmaktadır. Dursunbey'in en uzak köylerinden olan Sarısipahiler köyünde bile derleme yapacağımız esnada Bandırma'dan hasta gelmiş ve yarımılık uygulamasını kayıt altına alma imkânı bulunmuştur.

İslamiyet öncesi Türk inanç sisteminin sağaltma unsurlarının hala aktif şekilde kullanıldığı, eski dönem inanç ve pratiklerinin devam ettiği ocaklılık kurumu eski yoğunluğunu yaşamasa da nefes almaya, hayatta kalmaya devam etmektedir.

SÖZLÜK

Avla: evin çitlerle çevrili kısmı

Baş bıçağı: tıraş bıçağı, ustura

Biyo-enerji:

Çertlemek: çitlembik

Çentmek: çizmek

Drog: hap

Göz taşı: tarımsal ilaç

Gres yağ: makine yağı

Habis: kötücül

Hırklatmak: hırlatmak

İril: uzaklaşmak

Ledün İlmi: Tanrı ile ilgili bilgi

Nüzul: inme

Sacayağı: üzerine tencere tava koymaya yarayan, ateş üzerine oturtulan üçayaklı çember

Temre: deride döküntü, kabartı(temriye)

Uğrak: kötücül varlık

Uğramak: kötü varlıkların etkisinde kalıp hasta olma

KAYNAKLAR

Acıpayamlı Orhan (1961), **Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları NO 15, Fen-Edebiyat Fakültesi- Araştırmalar Serisi No.18.

Acıpayamlı, Orhan (1962), Anadolu’da Nazarla İlgili Bazı Adet ve İnanmalar, **Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.XX, S.1-2, s.1-40.

Acıpayamlı, Orhan (1963), “Türkiye Halk Hekimliğinde Dalak Kesme ve Etnolojik İzahı”, **DTCF Antropoloji**, C.1, S.1,s. 37-63.

Acıpayamlı, Orhan (1968), “Türkiye Folklorunda Halk Hekimliği ve Özellikleri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, XXVI, s. 1-6.

Acıpayamlı, Orhan (1988), “Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı**, Ankara, S. 5, s. 1-9.

Aday, Erdal (2013) , “Kütahya İli Türbe ve Yatırları Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora tezi**.

Akman, Eyüp (2007), “Türk Halk Hekimliğinde Ocaklık Geleneği ve Safranbolu’daki Ocaklar”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Cilt:15, s.393-400.

Akalın, Şükrü Haluk, (2011), Ankara: **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu.

Araz, Rifat (1995), **Harput’ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği**, AKM Yayınları, s. 108.

Arı, Yılmaz (2013), **Balıkesir İlinde Ekonomik Yapı**. Duymaz Ali (Ed.)Balıkesir Kent Tarihi Coğrafya, Tarih, Arkeoloji, Sanat Tarihi Kültür ve Edebiyat içinde (s. 59-65).

Ateş Fatma (2015), Anadolu Halk Hekimliği Uygulamalarında Demir Unsurunun Kullanımı. Ankara-Turkey: **Turkish Studies International Periodical for Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 10/12 Summer s.69-84 DOL Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>.

Ateş, Fatma (2015) “**Adana Halk Hekimliğine Bağlı Ocak Kültü**” Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halkbilimi Doktora Tezi.

Ayhan, Aydın (1995), “Balıkesir Halk Hekimliğinde Sağaltma Ocakları ve Usulleri”, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1865, , s.247-264.

Bayat, Ali Haydar (1988), “Türk Dünyasında Özellikle Anadolu Tıbbî Folklorunda Akıl Hastalıklarının Tedavi Yolları ve Kaynakları”, Ankara: **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, s.59-82.

Bayat, Ali Haydar (2010), **Tıp Tarihi**, İstanbul: Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği.

Bayat, Fuzuli (2017), **Türk Kültüründe Kadın Şaman**, İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.

Baysan, Münire (2015), Kütahya ve Yakın Çevresinde Halk Hekimliği ile Ocak Kültü, **Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halkbilim Dalı Doktora Tezi**.

Beydili, Celal (2015), **Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük** Ankara: Sözkese Matbaacılık

Boratav, Pertev Naili (2015) **100 Soruda Türk Folkloru** Ankara: Ankamat Matbaacılık, Bilgesu Yayıncılık,

Bozkaplan, Şerif Ali (2009) “Anadolu Ağızlarında Güzel Adlandırma Örnekleri” **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 4/3 Spring 2009

Demren, Özlem “Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Şamanizm” **Folklor/Edebiyat** cilt 14, sayı 56

Doğan, D Mehmet, (2009), **Doğan Büyük Türkçe Sözlük**, Pınar yayınları, 22. Baskı

Duvarcı, Ayşe, (1990), “Halk Hekimliğinde Ocaklar”, **Milli Folklor Dergisi**, Güz Dönemi 7. Sayı

- Davletov, Timur (2018), **Şaman, Doğanın Şifası Uyanınca**, İstanbul, Asi Kitap
- Duymaz, Ali (2013), **Balıkesir Kent Tarihi Coğrafya, Tarih, Arkeoloji, Sanat Tarihi, Kültür ve Edebiyat**, Balıkesir Valiliği İl Kültü ve Turizm Müdürlüğü Yayınları
- Duymaz Ali, ŞAHİN Halil İbrahim (2008), “Kaz Dağlarında Dağ, Ağaç ve Ocak Kültü Üzerine İnanış ve Uygulamalar”, **Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, C.11, S. 19, s. 116-126.
- Ekici, Metin (2007), **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Ankara: Geleneksel Yayınları
- Eliade, Mircea (1999), **Şamanizm**, Çev: İsmat Birkan, Ankara: İmge Kitapevi
- Eliade, Mircea (2000), **Dinler Tarihine Giriş**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- Emiroğlu, Kudret - Aydın, Suavi, (2009) , **Antropoloji Sözlüğü**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Goldstein, Kenneth (1983), **Sahada Folklor Derleme Metotları**, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- İnan, Abdülkadir, (2017) **Tarihte Bugün Şamanizm**, Ankara: Türk Tarik Kurumu Basımevi,
- İnan, Abdülkadir, (1976) **Eski Türk Dini Tarihi**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi,
- Kalafat, Yaşar, (2012), **Türk Halk İnançlarında Renkler**, Berikan Yayınevi, Ankara
- Kalafat, Yaşar, (2009), **Halk İnançlarından Mitolojiye-1**, Ankara: Berikan Yayınevi
- Koç, Aylin (2010), “**Hastalık İsimlerinde Örtmece**”, Türk Dünyası Araştırmaları, S.188, s. 77-94.
- Köse, Abdullah (2013), **Balıkesir İlinin Nüfusu**, Duymaz Ali (Ed.)Balıkesir Kent Tarihi Coğrafya, Tarih, Arkeoloji, Sanat Tarihi Kültür ve Edebiyat içinde (s, 65-71)

Kumartaşlıoğlu, Satı (2012), **Türk Kùltüründe Ateş ve Ocak Kùltü**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora tezi, Balıkesir

Kumartaşlıoğlu Satı (2015), “**Fatma Ana Üzerine Anlatılar Efsaneler**”, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi C.3 S.6, s.106-115.

Ögel, Bahaeddin (2014), **Türk Mitolojisi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu, Gazi Yayıncılık C.I

Ögel, Bahaeddin (2014), **Türk Mitolojisi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu, Gazi Yayıncılık C.II

Örnek, Sedat Veyis (1966), **Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki**, Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil-Tarih-Coğrafya Bilimleri Fakùltesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Sayı 174

Örnek, Sedat Veyis (2014), **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, Ankara: Bilgesu Yayınları

Özaslan, Ayşegül (2012), “**Halk Hekimliğinde Ocaklık Kurumu ve Araban (Gaziantep). İlçesi Örneğinde Kadın Ocaklılar**”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Bilimi Ana Bilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Özkan, Tuba (2012), **Geleneksel Tıptan Modern Tıbbın Ocaklık Kurumu: Ankara İli Çubuklu İlçesi Örneği**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halk Bilimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara

Özdem, Filiz (2003), **Bitek Kent Balıkesir**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Özkol Uce H, Güneş Bilgili S, Karadağ A. S, Altun F, Çalka Ö (2013) “Türkiye'nin Doğusundaki Herpes Zoster Tanılı 115 Hastanın Klinik ve Demografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi” **Turk J Dermatol** 2013; 7: 201-5• DOI: 10.4274/tdd.1627 S. 201-204

Soykan Abdullah, Cürebal İsa (2013), **Balıkesir İlinin Jeomorfolojisi**, Duymaz Ali (Ed.) Balıkesir Kent Tarihi Coğrafya, Tarih, Arkeoloji, Sanat Tarihi Kùltür ve Edebiyat içinde (s, 13-21)

Sever, Mustafa (2004) “Türk Halk İnançlarında ve Halk Hekimliği Uygulamalarında Meyve”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, s.95-106.

Şar, Sevgi (1988), “Halk Hekimliğinin Dünü ve Bugünü”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, MİFAD Yayınları, s.221-231.

Şar, Sevgi (2008), “Anadolu’da Rastlanan Halk Hekimliği Uygulamalarına Genel Bir Bakış”, **ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi**, Ankara, s.1163-1178.

Şimşir, Nahide (2013) **Balıkesir Şehri ve Tarihi Araştırmaları**” İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Tağıl, Şermin (2013), **Balıkesir İlinin İklim Özellikleri**, Duymaz Ali (Ed.)Balıkesir Kent Tarihi Coğrafya, Tarih, Arkeoloji, Sanat Tarihi Kültür ve Edebiyat içinde (s, 13-21)

Uzunçarşılıoğlu, İsmail Hakkı (1992), **Karesi Vilayeti Tarihçesi**, Balıkesir: Çev. Mustafa Sarı İstanbul : Hüsn-i Tabiat Matbaası 1925

Uzunçarşılıoğlu, İsmail Hakkı (1937), **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları VIII Seri-No,2

Üçer, Müjgan (1975), “Anadolu Folklorunda Fadime Ana” **Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi 1976türk

Türk Dermatoloji Derneği Hasta Bilgilendirme Broşürü

URL 1: www.bilgiustam.com/kemik-eklem-veremi-nedir-tedavisi-nasildir/ , 08.04.2019.

URL 2: www.diyamet.gov.tr/tr-TR , 25.02.2019

EKLER

EK 1: KAYNAK KİŞİ BİLGİLERİ

KK. NO	ADI SOYADI	CİNSİYETİ	YAŞI	EĞİTİM DURUMU	MESLEĞİ	İKAMETGÂH ADRESİ
KK. 1	Aynur DOĞRU	Kadın	54	İlkokul	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 2	Bayram ÖZKANAY	Erkek	95	İlkokul	At Bakıcısı	Dursunbey/Küçüler
KK. 3	Bedriye İNCE	Kadın	59	İlkokul	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 4	Cahide KAHVECİOĞLU	Kadın	90	İlkokul	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 5	Canfide KUTLUER	Kadın	62	İlkokul	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 6	Cemile GÜRPINAR	Kadın	78	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 7	Çiçek KIRCALI	Kadın	79	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 8	Dilek Hafız	Kadın	39	İlkokul	Ev Hanımı	Balıkesir/Merkez
KK. 9	Döndü Türker	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 10	Emine AYGÜN	Kadın	63	İlkokul	Ev Hanımı	Kepsut/Hotoşlar
KK. 11	Emine SİVRİ	Kadın	77	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 12	Enver MADEN	Erkek	47	Ortaokul	Kamu Çalışanı	Balıkesir/Merkez
KK. 13	Esmâ ÖZDİNÇ	Kadın	62	İlkokul	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 14	Eşe Cemile AKMAN	Kadın	75	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 15	Fatma AYGÜN	Kadın	39	İlkokul	Ev Hanımı	Kepsut/Çandır
KK. 16	Fatma DURAN	Kadın	66	Eğitim Almamış	Terzi	Balya

KK. 17	Fatma EROL	Kadın	51	İlkokul	Terzi	Bigadiç
KK. 18	Fatma KUTLUER	Kadın	70	Eğitim Almamış	Keçi Çobanı	Dursunbey/Kurtlar
KK. 19	Fatma YAZAK	Kadın	54	İlkokul	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 20	Fecriye TEMEL	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Kepsut/Hotoşlar
KK. 21	Feriha ÖZARAL	Kadın	75	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Balya/Kayalar
KK. 22	Hatice KÖSTEN	Kadın	77	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 23	Hidayet BULUT	Erkek	66	İlkokul	Emekli	Dursunbey
KK. 24	Kadriye SAKA	Kadın	79	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kepsut/Hotoşlar
KK. 25	Meryem TAŞYILMAZ	Kadın	60	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 26	Mevlüt ONAT	Erkek	83	Eğitim Almamış	Rençper	Dursunbey
KK. 27	Nazmiye ALKAN	Kadın	76	Eğitim Almamış	Rençper	Dursunbey/Sarısipahiler
KK. 28	Yusuf ÖZDEN	Erkek	62	İlkokul	Emekli	Kepsut/Kayacıklar
KK. 29	Zahide AKÇOMAK	Kadın	52	İlkokul	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 30	Zeynep GÜRBÜZ	Kadın	57	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dursunbey
KK. 31	Zeynep ÖZDEMİR	Kadın	63	İlkokul	Ev Hanımı	Dursunbey

EK 2: DERLEME METİNLERİ

Adınız soyadınız?

-Aynur Doğru (KK.1)

Kaç yaşındasınız?

-54

Hangi okul mezunusunuz?

-İlkokul mezunuyum.

Ne işle meşgulsünüz?

- Ev hanımıyım.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-On beş yıldır yapıyorum ben bu işi. Annem hacca giderken vermişti bana elini.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Benim annem yapardı, ben annemden öğrendim.

El aldınız mı? Ocaktan mısınız?

-El de aldım, ocaktanım da. Bizim ebelerin ebesi yaparmış bu işi ta büyüklerden geliyor bu. Annem hacca gideceği vakit elini bana da verdi. Babaannem de yapardı, babam da yapardı. Annem Sebillerden, babam İsmaillerden zaten teyzesini oğluyula evlenmiş.

El alma işlemi nedir? Nasıl yapılır?

-Alacak olduğun kişini elini öpüyorsun, benim yapabildiğim her şeyi yap diyor. Birde sabırlı olacaksın kızım, bu iş sabır işi. Millet senin ne üzgünlüğünü bilir, ne dargınlığını bilir, ne işini bilir. Ben geldim diyen açar kapıyı gelir. Hiç kimse çevrilmez ama.

Siz birine el verdiniz mi?

-El verdim babam çok hastaydı hastanede yatıyordu onun orda hastane arkadaşı vardı; ben dedi hacca gideceğim sana yılancık taşı getireyim sen de bana el ver dedi ben de öyle ona el verdi. Ama çocuklardan, kızanlardan kimseye vermedim daha el. Gelin çok meraklı ama bakalım.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Yılancık hastalığına bakıveriyorum, karın bakarım, bel, göbek çekerim, çalma hastalığına bakarım, gelincik, kırık çıkık.

Yılancık hastalığını tarif eder misiniz?

-Yılancık gece girer, gün batımından sabah gün doğuma kadar ağrı yapar. Sabah gün doğduğu zaman ağrılar geçer. Gece kola bacağa giren ağrılara yılancık denir.

Dua okuyor musunuz?

-Dua okurum tabi abdest alırım önce, abdestsiz okumam. Gelene de abdest aldırırım.

Hangi duaları okuyorsunuz?

-Dua olarak da Nazar dualarını okuyorum. Tebbet'ten aşağısını okuyoruz.

Fatma eli ya da Lokman baba eli diye niyet ediyor musunuz?

-İçimden söylüyorum, annem bağırarak söylerdi. Benim ellerim değil Fatıma anamızın elleri, Hz. Muhammet (sav) elleri diye söylerdi ben içimden diyorum, kalben söylüyorum.

Yılancık taşlarınız nereden geldi?

-Hacıdan geldi, bir de bıçakla çeviririm yılancığı.

Peki, hangi günler yapılıyor.

-Pazartesi, salı, cuma, cumartesi günleri yapılıyor.

Üçleme oluyor mu?

-Üçlettin mi iyi olur. Üçlettikten sonra on beş gün sonra tekrar yapılırsa çok faydası oluyor. Tekrar üçlenmiyor o zaman sadece bir kere okunuyor. Ama ayda bir kere yapılırsa çok faydası olur.

Kırmızı bez bürüme, al bürüme var mı?

-Yok, ben yapmıyorum onu teyzem yapardı benim.

Bu esnada bir hastaya yılcık çeviriyor. Hastayı kibleye doğru çevirip bacaklarını ve kollarını sıvıyor. Öncelikle ense köküne bir yılcık taşı yapıştırıyor. Daha sonra kollarına ve bacaklarına yapıştırıyor. Sonra elinde kırmızı büyük bir mum ile birlikte baş bıçağını alıp kadının etrafından çeviriyor. Kollarının ve bacaklarının etrafından da çeviriyor. Sonrasında kadına baş bıçağının tersi ile keser gibi vurarak çeviriyor. Bu esnada işlemin başından beri yanlarında duran eski demir bir tasın içindeki suyu hastaya içiriyor. Hasta suyun bir kısmını içip bir kısmını da eline dökerek yüzünü kollarını ve bacaklarını sıvazlıyor bu su ile.

Diğer hastalıkların tedavi işlemlerini nasıl yapıyorsunuz?

-Göbek düşükse onu elle ovalarsın, göbeği (yukarıya doğru) çekersin sonra da sabun bağlayıp sararsın. Bel kaymasında da, kuyruk kemiğinin üzerine elini koyarsın zaten belli olur o kuyruk ne tarafa kaymışsa o taraftan bacağını alamazsın onu da yine çekerek oarak yerine getirirsin.

Bir merhem kullanıyor musunuz?

-Kullanıyorum, ağrı kesici merhemlerle ovuyorum.

Kendi yapmış olduğunuz bir merhem var mı?

-Eskiden yapıyordum ama artık yapmıyorum, karga bostanı denilen bir bitki var, çok zehirlidir o. Onun içine zeytinyağı koyuyoruz kaç sene dursa bir şey olmaz ona. Çok iyi ağrı kesicidir. Sinüzite falan iyi gelir. Burnuna bir damla damlattın mı geçer ağrın ama çok damlatmayacaksın zehirli olduğu için hemen bir iki damla. Sulak yerde yetişir bu bitki. Dere kenarında.

Çalma hastalığı nasıl olur?

-Deri ile et arasında çıkar, tane tane olur. Kızarıklık şeklinde. Bir taşı ısıtıp çocuğun dayanabileceği şekilde vücuduna süreriz. Ya da çamur kararız onu süreriz.

Bu işlem sırasında bir dua okuyor musunuz?

-Okumuyorum, kızım. Eğer adetliyse zaten hiç okumam, yıkan da öyle gel derim. Ben abdestli okurum zaten. Eğer kişi adetli olur da okursam hastalığı üzerime çekiveriyorum o zaman. Ağırlık çöküyor.

Başka hastalığa bakıyor musunuz?

-Sarılık kesiyorum, çocuk çentiyorum.

O hastalıkları nasıl iyileştirdiğinizi anlatır mısınız?

-Çocuk çentmesine gelincik denir. Çocuğun belinde bir yer olur, (bel çukurunu gösteriyor) iki yanından çentiyorum, kara kan oradan çıkar.

Bu hastalık neden olur?

-Bu hastalık çocuk anne karnındayken, anne dokunacak bir şey yerse öyle olur. O, çocuk da zehirli kan olarak birikir. Ben de jiletle kesip zehirli kanı akıtırım. Çocuk ağlar hiç susmaz öyle olduğu zaman. Ağlarken mosmor olur çocuk zaten. Romanlar çok getirir bana çocuklarını, üç haftalık falan getirirler hep

Sarılık hastalığını nasıl tedavi ediyorsunuz?

-Onu da yine jiletle alından incecik çentiyorum sonra sarımsak sürüyorum öylece geçer.

-Kırığa çıkağa da bakıveriyorum.

Onların tedavisini nasıl yapıyorsunuz?

Elimle muayene ederim, çıkıksa yumurta ile sararım. Eğer kırıkça, yumurtanın sarısına üç kaşık tuz katıyorum, beyazını akıtıp sarısını yine yumurtanın kabuğuna akıtıp kabuğuyla karıp oraya sarıyorum. Kırıkça zaten altına sert bir şeyde koyup o şekilde sararız.

-Bel sarmasına da (bel sarması çocuğu olmayan kadınlara uygulanan bir sağaltım işlemi) iki tane yumurta, üç kaşık sabun rendesi, üç kaşık da nişasta, onları karıp

hamur haline getirip bir beze koyup hem karnına hem kasığının üzerine, hem de beline sarıyorum. Çok sardım çocuğu olmayanlara.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Vermiyorum.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Geleni evde tedavi ediyorum.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Ben fiyat biçmiyorum. İlme fiyat biçilmez zaten. Ben şu para ver dediğim zaman yarın huzuru mahşerde kızıl yılan olur önüme gelir. Gönlünden ne geçerse onu alırım.

Peki, ara kesme ya da hastanın ağırlığı bana geçmesin diye bir şey yapıyor musunuz?

-Bıçakla kesiyorum, çok üstü üstüne hastalık geldiği zaman. Bıçakla izini kesiyorum. Gösteriyor (elindeki bıçakla hasta ile kendi arasına bir çizgi çekiyor daha sonra çizdiği çizgiyi dikey şekilde kesecek bir çizgi daha çekiyor.) Bir “t” işareti olacak şekilde bu şekli çiziyorum yani hastalığın izini kesiyorum. İlk önce de Ayet el-Kürsü okuyup öyle de okurum zaten. İnsanların hastalıkları bazen üzerime çöküyor.

Adınız soyadınız?

-Bayram Özkanay (KK.2)

Kaç yaşındasınız?

-1922 doğumluyum, 95 yaşındayım.

Hangi okul mezunusunuz?

-İlkokul mezunu

Ne işle meşgulsünüz?

- Ben bu işi öğrendiğimden beri bu iş yapıyorum. At da bakardım eskiden.

Kaç yaşından beri bu iş yapıyorsunuz?

-20 yaşımdan beridir yapıyorum.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-İzmir'de askerdeyken, hayvan hastanesinde öğrendim. O zamanlar en önemli vasıta hayvanlardı. Beygirle, eşekle gidilirdi nereye olsa. Askerde de böyle hayvan hastaneleri vardı. Ben de askere gittiğimde orada öğrendim.

El aldınız mı ocaktan mısınız?

-Ocak değilim.

Siz birine bu işi öğrettiniz mi?

-Çok kişi geldi benim yanımda hem de yanımda durdular yediler içtiler hep öğrendiler, ama iyi kulak asmadı kimisi yarım yamalak öğrendi. Yanımda aylarca kalıp bu işi öğrenenlerden kimisi adımı öldü diye çıkarmış, kıskanmış beni bana gelmesin insanlar diye adımı hep ölüye çıkarmışlar.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Kırık çıkık sararım ben.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Çeşitli aletlerim var bunlar boy ölçer, kısalık varsa ona göre bir işlem yapılır. Kırıksa sarılır, çıkıksa yerleştirilir. Bazen kasılma olur çeşitli otlar kaynatılır, kas gevşetici hasta buğusuna yatırılır

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Buraya gelirler, burada tedavi ederim.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

Kim gönlünden ne çıkarsa verir. Ben hiç fiyat biçmedim.

Adınız soyadınız?

-Bedriye İnce (KK.3)

Kaç yaşındasınız?

-Elli dokuz yaşımdayım

Ne işle meşgulsünüz?

-Ev hanımıyım.

Hangi okul mezunusunuz?

-İlkokul mezunuyum.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-On sekiz, on dokuz yaşımdan beri yapıyorum bu işi. Dedemin yanında öğrendim.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Dedemden öğrendim

El aldınız mı? Ocaktan mısınız?

-Ocaktanız, dedem eski hocalardan Abdüllatif Hoca derlerdi dedem yapardı ben de ondan öğrendim.

El alma işlemi nedir? Nasıl yapılır?

-Herhangi bir şey yapmıyoruz sadece o bana icazet verdi, kızım sen de yapabilirsin gösterdi anlattı, ben de evlendiğimden beri yapıyorum.

Siz birine el verdiniz mi?

Vermedim.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Sarılık ocağıyız biz. Sadece sarılık kesiyorum ben.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-İki kaşın ortasından çok az hemen deri kesilecek kadar üç kere çizilir. Sonra sarımsağa batırılan süpürge telleri kana sürülüp de gözün iç kısmına sürülür (sürme çeker gibi) sarımsak da kanı kessin diye çizik atılan yere sürülür. Sarımsak kanı

keser. Sarılık olan hastanın bir dizlerinde derman kalmaz, bir de hep uyumak ister, başını yastıktan kaldıramaz. Bu sarılık birçok üzülmeğe bir de aşırı sevinçten olmuştur. O yüzden jiletle o sarılığı korkutuyoruz. Korkup gitsin diye.

Dua okuyor musunuz?

-Okuyorum ama özel bir duası yok.

Hangi duaları okuyorsunuz?

-Okumaya başlamadan önce sadece bir Veysel Karanî ruhuna diyoruz, üç İhlâs bir Fatıha okuyoruz şifasını ondan istiyoruz. Tabi şifayı Allah veriyor da Veysel Karanî'yi vesile kılıyoruz.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Kuru bakla suyu içiriyorum ben, yıllanmış kuru bakla içini kaynatıp, aç karnına birer fincan içilecek. Karaciğerden gelirmiş bu hastalık. Aç karnına içilen bir fincan kuru bakla suyu karaciğerde kan yaparmış. Yeni olduğu zaman geçer hemen eskiyse uzun sürer.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Eskiden tarlalarda gelirlerdi bana nerede olursa, tarlada süpürge teli bulamazdık mesela oradaki otları sarımsağa batırırdık. Şimdi eve gelenlere bakıveriyorum.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Bir ücret talep etmiyorum, dedem derdi kızım verileni almazlık etme, bu defa hastayı az mı verdim diye mahcup edersin derdi. Fiyat da biçme derdi. Ben hiç olmazsa bir bardak su ver diyorum o bile yeter, ara kesmek için?

Ara kesmek hastalığın size geçmemesi için mi?

-Bana geçmesin diye değil de onun hastalığı tez geçsin diye verilir

Adınız Soyadınız?

-Cahide Kahvecioğlu (KK.4)

Kaç yaşındasınız?

-Doksan yaşındayım.

Ne işle meşgulsünüz?

-Ev hanımıyım.

Eğitim durumunuz nedir?

-İlkokul mezunuyum.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Babam yapardı benim dedem yaparmış sonra da bana geçti.

Kaç yaşında öğrendiniz?

-Çocukluğumdan beri babam yapardı zaten ondan gördüm, gelin olunca da yapmaya başladım.

El aldınız mı? Ocaktan mısınız?

-El alma yok bizde bize beylik soyundan geliyor bu.

Beylik soyu nedir?

-Ocak yani kökten geliyor. Kandan geçer gelinlerim var benim bak ama onlar yapamıyor. Torunum yapar, oğlum yapar.

Hangi hastalıkları iyileştirirsiniz?

-İşte ağzı yüzü çarpılanlar, nüzul olup eli kolu tutmayanlar, başı ağrıyanlar. Onları siyahlıyorum.

Okuduğunuz herhangi bir dua var mı?

-Abdest alıyorum, benim elim değil Fatma Ananın eli diyorum başka bir şey okumuyorum, siyahladıktan sonra kendime geçmesin diye Felak ve Nas okuyorum.

Sağaltma işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Hastayı kapının önüne yatırırım ayağımla ya da terliğimle bir sağ tarafını bir sol tarafını siyahlarım sonra da bir yüz üstü bir de sırt üstü siyahlarım. Sonra kalkınca da yüzüne ılık suyla ıslatılan bir havlu tutarız. Ocak olduğu için öyle olunca geçer Allahın izniyle.

Hastalarınızı nerede sağaltırsınız?

-Hastalar geliyor işte buraya burada evde siyahlıyorum.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Vermiyorum.

Karşılığında bir meta alır mısınız?

-Babam da dedem de asla fiyat biçme derdi, ama bir şey veren olursa da al derdi. Çünkü hem o kişiyi mahcup etmemek için hem de arasını kesmek için ne verilirse almak lazım. Ben küçükken babama gelenler tavuk ya da horoz getirirlerdi o çırpındıkça hastalıkta gidermiş. Tavuğu da hediyeye amaçlı bize getirirlerdi.

Adınız soyadınız

-Canfide Kutluer (**KK.5**)

Kaç yaşındasınız?

-62 yaşımdayım.

Ne işle meşgulsünüz?

-Eve hanımıyım.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Babaannemden, Âlime Kutluer.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-19 yaşından beri yapıyorum.

El aldınız mı? Ocaktan mısınız?

-Ocağız biz.

El alma işlemin nedir, nasıl yapılır?

-El almak da rıza almaktır. Evde en büyük bu işi yapan kimse ondan izin alır öyle yaparsın.

Siz birine el verdiniz mi?

- Vermedim.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Katarakt derler, gözde duman olur o hastalığa bakıyorum ben.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-21 tane mercimek avuca alınıp okunur. Yedi tanesi ağza su ile beraber alınır hastanın gözü el ile iyice açılır. Ağza alınan mercimek ve su hafifçe göze doğru püskürtülür.

Dua okuyor musunuz?

-Okunur tabi.

Hangi duaları okuyorsunuz?

-Ayet el-Kürsü, Kaf harfiyle başlayan sureler okunur. Kafirun, İhlâs, Nas, Felak.

Üçlenme var mıdır?

Bu işlem üç kere tekrar edilir. 21'i üçe tamamlamak için. Cumartesi, pazartesi, günleri tekrar edilir. Ama geçmezse öyle tekrar edilir, tek seferde de geçebilir yani.

Hastalarınız perhiz veriyor musunuz?

-Perhiz vermiyorum.

Hastalarınız nerede tedavi ediyorsunuz?

-Evde tedavi edilir.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Ne verilirse o alınır. Fiyat biçilmez.

Adınız soyadınız?

-Cemile Gürpınar (**KK.6**)

Kaç yaşındasınız?

-Nüfusta küçük görünüyor ama yaşım çok benim. 38 doğumluyum. (78 yaşında)

Ne işle meşgulsünüz?

-Evdeyim, bir iş yaptığım yok, bir hasta gelirse ona bakıveriyorum.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Rahmetli annemden, onun da annesi yaparmış. Anadan, babadan ocaktanız biz. Annem İsmailler köyünden Sebiller köyüne gelin gitmiş. O hep bakardı hastalara.

Kaç yaşında bu işi öğrendiniz?

-Annem kızlığında hep gösterirdi anlatırdı, çok bilgili kadındı o öğretti. Gelin olunduktan sonra da elini verdi, sonra ben de yapmaya başladım.

El aldınız mı? Ocaktan mısınız?

-El de aldım, ocaktanım da kandan geliyor zaten. Annem dedi, kızım en fakir yerde sen varsın. Elimi al da, evin de boş kalmaz elinde dedi.

El alma işlemini anlatır mısınız?

-Anneme annesi, kızım el vereceğin zaman iki elini birden ver, tek elin pek bir faydası olmaz demiş. Annem bana (iki elini birleştiriyor) iki elini birden verdi. Bir para karşılığında artık ne olursa veriyorsun, illa bir iki şey veriyorsun. Annem ya sonuçta, beş on kuruşa verdi eli. Annem bana öyle öğretti.

El verdiğiniz biri var mı? Ocaktan olmayan birine de el verebiliyor musunuz?

-O öyle olmuyor, ocaktan olmayan birine el veremezsin. Aynı aileden olacak kökten geliyor ya kan yoluyla geçiyor. Bir kızıma verdim ben elimi ama kocası izin

vermiyor yapmasına. Torunuma verdim İstanbul 'da ona da kocası izin vermiyor ama o komşulara tanıdıklara gizliden yapıyor. Diğer kızlar gelinler almıyor. Annem biz senin yaptığını yapamayız, sabredemeyiz diyorlar.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Yılancık taşı tutuyorum, kan alıyorum şimdi hacamat diyorlar, kupa tutuyorum.

(Yılancık taşlarını gösteriyor bu arada)

-Bunları ben bir kutunun içinde tutuyorum Arpa da koyuyorum içine kutunun. (krem kutsunda, içinde arpa, çeşitli birkaç metal, yüzük demir para gibi bir de yaklaşık 19-20 tane irili ufaklı taş var.)

-Bu taşlar canlı, bak erkeği var dişisi var. (gösteriyor erkeğini, dişisini) yavruları var bak. (küçük taşları gösteriyor.) Bunlar daha bir, iki aylık. Bak bu karınları şiş taşlar da gebe doğuracaklar. (kırmızı bir bez üzerinde tutuyor taşları)

-Ablam taşlarını ıslardı, abla ıslama taşları derdim, ölür bak tutmaz derdim, sus derdi kimsenin yanında deme sakın öyle derdi. Korkardı gelmezler diye. Ama onun taşları hiç doğurmadı. Benimkiler doğuruyor bak. Bunları da göstermem ben kimseye aslında.

Ne işe yarıyor bu taşlar, özelliği ne?

-Eğer gece kolun bacağı ağrırsa yılancıktır. Ağrı olan yeri bu taşalar tutar. Duası var okuyoruz, geçiyor diyor insanlar.

-Bunları da umreden getirdiler. (gösteriyor bir tane sarı bir tane yeşil taş diğerlerinden farklı.) bu sarı yılanın, bu da bozyürük yılanı, gök yılanın taşı.

-Karnına bakıyorum insanların, göbeği düşene, yüreği kalkana, midesi sarkana bakıyorum. Bir de kırık çıkık berelere bakıyorum.

-Damar damar üstüne biniyor ya ona bakıyorum. Kulunç ağrılarına bakıyorum. Kan da alıyorum.

Eskiden yasak diyorlardı da hekimci doktorlara bile yaptım ben hep geliyorlar.

Hacamat yaptığı kupaları gösteriyor.

-Bak bunların bulaşık süngeri bile ayrıdır. (Jiletleri gösteriyor) Bak hepsini üzerinde ayrı ayrı isimleri yazılı. Birini birine hiç değirmem. Herkesin kupası ayrı, onların üzerinde de isimleri yazıyor bak.

Bunları yapmayı da mı annenizden öğrendiniz?

-Annemden öğrendim hep, annem rahmetli, baş bıçağıyla yapardı, nerede bulacak jilet.

Dua okuduğunuz bir kitap var mı?

-Yok, kızım nerde okula bile gitmedim ben. Annem öğretti hep duaları.

Ne duaları okuyorsunuz?

-Yılancık da evvela Tebbet'i okuyacaksın "vela havle vela kuvvete" deyip Tebbet'ten aşağısını hep okuyacaksın.

-Nazar duası ayrı ama yılancıkla nazar bir değil. Annemden öğrendik, bunları ocaktan geliyor zaten.

-Kekeleyen insanlara da bu bıçakla ağzına vurup" kes at, kes at" diyorum. Yedi kez Tebbet'i okuyorum geçiyor diyor insanlar.

Başka dualar da okuyor musunuz?

-Bir de üç kez "Gulhu"(İhlâs) okuyorum. Bir de annem derdi, elif, be de oku kızım derdi. Yirmi sekiz harf var ya, Kuran harfleri onları da oku derdi. Sonra kesmez bir bıçakla ağzına vuruyorum geçiyor diyorlar.

-Aktardan yağlar alıyorum onlarla ovuyorum gelen insanların ayaklarını, kollarını, bacaklarını.

Başka hangi hastalıkları tedavi ediyorsunuz?

-Gece yanığı derler, ufak çocuklarda olur ona da bakıyorum. Kızıl toprak var, tel süzeklerle almaya gidiyorum, eleniyor o, elimi değirmeden alıyorum. Onunla çamur, merhem yapıyorum sürüyorum. Kabarcık kabarcık olur, yara olur o oralara sürülür.

Bu toprağı nerden buluyorsunuz?

-Köstebek inine gidiyorum, elimle kazıyorum orayı o toprağı eliyorum, yaralara sürüyorum. Bir kaşık alıyorum ondan merhem yapıyorum.

- Yine yeni doğmuş çocuklara adetli bir kız bakarsa, o çocuk da yaralar çıkar, onlara da bakarım o yaralara da merhem yapıp sürüyorum bu topraktan. Bazen öyle oluyor ki hastaneden çıkıp buraya geliyorlar, okutmaya yeni doğmuş bebekleri.

Bu toprağın özelliğı ne?

-Kızıl toprak derler, sarı toprak derler buna, bununla merhem yaparsın geçer o zaman yaralar.

Köstebek ocağı diyorlar onu da biliyor musunuz?

-Bilmez miyim, annem boğazlamış köstebeğı hırıklattmış, bana el verdi ya ben de yapabilirim. Ama annem dedi kızım denk gelersen sen de hırıklat daha kuvvetli olur o zaman. Bana da bahçedeyken denk geldi, hırıklattım. Köstebeğı boğazından tuttum iç bezimle, hırıklattım. Hem korkuyorum hem de dua ettim Allah'ım yaptığım iş insanlara hora geçsin, işe yarasın diye üç kere hırıklattım. Hakikatten de önceden yaptığım çok işe yaramazdı, köstebeğı tuttuktan sonra daha çok işe yaradı. (taş gösteriyor bir tane) Bak bu taşı ısıtıyorum boğaz ağrısı olan çocuklara yanmayacak kadar, önce annesinin elinde bakıyorum sıcaklığı iyi ise boğazına tutuyorum. Sonra da boğazını ovarak "altmış yetmiş def olmuş gitmiş" diyorum, İyileşiyor.

Hastalarınız genelde nerelerden geliyor?

-Köyden gelenler çok oluyor ama şehirden gelenler de oluyor. Daha dün gece Sinderler'den gece üç de bir çocuk getirdiler ayağını sıkıştırmış. Şişmiş ayağı ona bakıverdim de dörttü gittiklerinde saat.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Evimde.

Belli bir gün veriyor musunuz tedavi için?

-Yok, her saat, her zaman bakıyorum belli bir gün yok.

Geri çevirdiğiniz hastalarınız oluyor mu?

-Yok, kim gelirse bakıyorum, hiç kimseyi daha kapıdan çevirmediğim, ancak evde olamam o zamanlara bir şey diyemem. Ama Allah rızası için kim gelirse bakarım.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

Vermiyorum, öyle verdiğim bir perhiz yok.

Bir ücret alıyor musunuz?

-Üç, beş ne verirlerse alıyorum. Rahmetli annem dedi, kızım ben sana bu eli veriyorum ama katıyen fiyat biçme. Eskiden elektrik yoktu gaz lambaları vardı, bak derdi gaz alacağı parayı sana verir sen aydınlıkta otururken o karanlıkta oturur. Sakın fiyat biçme insanlara, hakka girersin derdi. Gönlünden kopan veriyor üç beş, ben kimseye fiyat biçmiyorum. Kimi hiç vermiyor, olsun Allah rızası için yapıyorum.

Adınız soyadınız?

-Nüfusta Çiçek ama herkes bana Eşe der, ama nüfus da Çiçek Kırçalı (**KK.7**)

Kaç yaşındasınız?

-79 yaşımıdayım.

Ne işle meşgulsünüz.

-Yok, bir işim, evdeyim.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Ocaktanız biz, annem de babam da çeviriyordu zaten. Kökten bizim köy ocaklı zaten, Derdimanlar derler o köydeniz. Sonra ben gelin olup geldim, kayınvalidem de çeviriyordu, onun taşları vardı, bıçağı vardı, rahmetli olunca bana kaldı hepsi. Annem zaten ocaktandı, ben yapmaya başladım sonra. (Burada gelini müdahale ediyor, kendi halasının oğluna gelin gelmiş zaten, ocaktan olan halası oluyor aynı aile.) Rahmetli ebemiz vardı bizim belinden yılanlık çıkarmış, böyle yumurta gibi bir kemik zaten ocaktan da varmış.

Kaç yaşında bu işi öğrendiniz?

-Annem de babamda ocaktan olduğu için küçüklükten beri evimize gelen hastalar çok olurdu baka baka öğrendim, gelin geldiğimde de kayınvalidem yapıyordu. O ölünce de onun taşları bıçağı ile ben yapmaya başladım.

El aldınız mı?

-El almak yok biz kökten ocaklıyız zaten, el almamıza gerek yok bizim kandan geçiyor.

El veriyor musunuz?

-Gelinime verdim, o yapıyor. Ocakta kalsın elim diye ben gelinime verdim.

Kızınıza da verdiniz mi?

-Ona vermeme gerek yok, o zaten ocaktan olur, kandan kökten geliyor ya el almadan da yapabilir.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Yılcık çeviriyorum, bıçakla kesiyorum (çeviriyorum), keçe sarıveriyorum. Nazar için okuyuveriyorum, kolu bacağı ağrıyanlara bakıveriyorum. Göbek fitiğine bakıveriyorum.

Bir hastayı sağaltma işlemine geçiyor.

Hasta geceleri kol ağrısı şikâyeti ile gelmiş. Ona yılcık taşları ve çakı biçimli ekmek kesmedik bıçak olmalıymış (baş bıçağı da diyorlar) bir bıçakla hastanın tedavisine başlıyor. Öncelikle birkaç dua okuyup taşları eline alıyor, her bir taşı ağzına götürerek okuyup, üfleyip, hastanın çıplak koluna yapıştırıyor. Daha sonra da bıçağı ile hem okuyor hem de hastalığı kesermişçesine bıçağı açmadan hafifçe kolun üzerine vurarak gezdiriyor. Ardından bıçağı hastanın başı etrafında çeviriyor ve okumaya devam ediyor. Devamında bıçağı açıp hafifçe yine hastanın kolu üzerine dokunduruyor. Sonra yılcık taşlarını çıkarıyor. Hasta üzerini giydikten sonra yine bıçağın açık ucuyla etrafını çeviriyor okuyor. Daha sonra hastanın ellerini bir leğende yıkattırıyor, suyu kendi döküyor bu arada da okumaya devam ediyor. Gelini

burada elinden şifa olsun diye kendi döküyor suyunu diyor. En sonunda elini yıkattığı suyu hastaya içiriyor.

-Rahmetlik ebem, yilancık yedi buçuk türlü olur derdi yedisine derman bulunur da buçuğuna bulunmaz derdi. Ben küçükken ebemin(babaanne) evine eşeklerle insanlar gelirdi, evvel arabalar yoktu ya dizi dizi eşek olurdu her yer, insanlar hep gelirdi çevirtirmeye doktor yok tabi şimdiki gibi.

Hangi duaları okuyorsunuz?

-(İlk başta çok söylemek istemiyor, sonradan söylüyor.) İlk başta bizim elimiz değil Fatma anamızın eli diyoruz nazar duasını okuyoruz, sonrasında “Nas ve Felak” sureleri ardında “Tebbet” en son bitirirken de “İhlâs” suresi ve ardından “elif be”yi “ra” harfine kadar üç kez okuyoruz. Eskiden biz “ırı, izi” derdik şimdi “ra” diyorlar, üçüncü “ırı” yı da dedikten sonra “hastalıklar ırıl git” deriz. (ırıl- halk dilinde ayrılmak uzaklaşmak anlamına geliyor)

Göbek fitiği için ne gibi uygulamalar yapıyorsunuz?

-Küçük çocuklarda çok olur genelde, geçen bir tane geldi ağlıyor çocuk, göbeğine bastırdım nohut gibi şişti göbek ucu, keçeyi yakıyorum ocakta sonra elimde bastırıp göbeğine koyuyorum zaten sıcaklıkla karnından sesler geliyor sonra da geçiyor.

Tedaviyi nerede uyguluyorsunuz?

-Evimde.

Tedaviyi uyguladığınız belli zamanlar var mı?

-Cumartesi ve salı günleri daha iyi olur.

O günler dışında baktığınız olur mu?

-Olur, tabi adam köyden ya da dıştan gelmiştir, acelem var gideceğim der o zaman okuruz.

Tedavinin tekrarlanması var mı?

-Üçleriz öyle oldu mu daha iyi olur. Üç kere salı, gelmişse bir de cumartesi gelir sonra tekrar salı gelir üç kere okumuş oluruz o zaman daha çok faydası olur. Ama dediğim gibi adam dıştan gelir dönecektir o zaman arka arakaya günlerde de okunur.

Belli bir ücret alıyor musunuz?

-Ne verirlerse onu alırız, vermese de olur.

Adınız soyadınız?

-Tam ismimi vermek istemiyorum ama bana Dilek Hafız derler.(KK.8)

Kaç yaşındasınız?

-1978 doğumluyum.

Ne işe meşgulsünüz?

-Ev hanımıyım.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Rabia Hoca'dan

Kendisi hayatta mı?

-Evet, hayatta.

Kaç yaşında bu işi öğrendiniz?

2011 yılından beri bu işle uğraşıyorum.

El aldınız mı? Ocaktan mısınız?

-Ocaktan değilim, gerçi annem tarafından bu işle uğraşan bir iki varmış ama annem yapmazdı yani, ben Rabia Hoca'dan el aldım.

El alma işlemini anlatımısınız?

-Ben on üç yaşında hafız oldum, on sekiz on dokuz yaşında evlendiğimde kına gecemde bana büyü yapılmış. Bu büyü etkisini ben yirmi yaşında ilk çocuğumu doğurduğumda ortaya çıktı. Hem fiziksel hem ruhsal sıkıntılar çektim. Uzun süre bacaklarımda sıkıntı oldu mesela. Bazı şeyleri hatırlayamıyor unuttuyordum. 2010 yılında şimdiki evime taşındım. Rahatsızlığım devam ediyor tabi bu arda. Hafızlığımı tekrar edeyim dedim. Başladım hafızlığımı tekrarlamaya, bu kez de çocuklarım evin içinde çeşitli varlıklar (uğraklar) görmeye başladılar. Bana sıkıntı veremeyen varlıklar evin içinde dolaşmaya başlamışlar. Yengem aracılığı ile Rabia Hoca ile taşındım. Ben oraya çocuklarım için gitmişim ama üç seansın sonunda Rabia Hoca bana yapılan büyüleri fark etti. 15 aylık bir tedavi sonrası ben bir gece uyku ile uyanıklık arasında “yakaza” halindeyken odamın kapısı açıldı. Üç tane manevi varlık odadan içeriye girdi, senin manevi bir ameliyat geçirmen lazım kızım diyerek karnımı açıp bir şeyler yaptılar. Vazifeni yapma vaktin geldi dediler, sonra bir el salâvat getirerek beni sıvazlamaya başladı. Rabia Hoca geldi daha sonra yanıma elime bir ışık-nur huzmesi ateş parçası gibi bir şey verdi. Sen bilmesen de bu işi yapacaksın dedi. Sonra kendime geldim. Ertesi gün Rabia Hoca'nın yanına gittim anlattım durumu böyle oldu diye. O da bana, ben sana el vermişim kızım dedi. Bana daha önce böyle sekiz kişi daha geldi, sen dokuzuncusun diğer sekizinden hiçbiri bu işi yapamadı bakalım sen yapabilecek misin dedi. Ben ilk başta yapmak istemedim. Sonra bir rüya daha gördüm, rüyamda eşimin ağzı kurtlanmıştı. Rabia Hoca geliyor bak eşinin ağzı kirlenmiş onu ancak sen temizleyebilirsin diyor. Eşimin ağzını temizliyorum sonra da mühürleniyor ağzı, diyor ki sana bundan sonra bir şey diyemez bu konuyla alakalı. Bu şekilde el aldım ben.

Tedavi etme işlemi yine Rabia Hoca'dan mı öğrendiniz?

-Rabia Hoca bu işi nasıl yapmam konusunda bana örnek oldu ama asıl bu işin ilmi rüyada bana öğretildi. Görevli melekler bana yardımcı oluyor. Bu meleklere şifacı melekler de diyebiliriz. İsterseniz Bio-enerji de diyebilirsiniz. Enerji vererek tedavi ediyoruz, dua da ediyoruz tabi.

Birine el verdiniz mi?

-Hayır, vermedim.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Kırık çıkık gibi fiziksel müdahale gerektirecek rahatsızlıklar dışında ki tüm rahatsızlıklara bakarım. Genellikle ruhsal sıkıntıları olana hastalara bakıyorum. Enerjinin iyi geldiği tüm hastalıklara bakarım ama hepsinin duası farklıdır. Siğil duası farklıdır, vücuttaki yaraların duası farklıdır. Bu dualar da Kuran'da ayetlerde geçer. Her surenin iyi geldiği bir hastalık vardır.

İyileştirme işlemi nasıl yapıyorsunuz?

-Benim beş bin hatimli suyum var (odanın köşesinde duran bir damacanayı gösteriyor) Tefriciyeli ve Yasinli suyum da var hastalarım bu sulardan veririm. Ledün ilmi 72 mertebeden kaynaklanır. Ben de bu yetmiş iki mertebeden birindenim, bazı şeyler malum olabiliyor, kişilik analizi yapabiliyorum. Bu ilmin temeli Hızır Aleyhisselam'dır. Fatma anamızın eli ile bu işi yapmaya başladım tabi önce Peygamber Efendimiz ve gelmiş geçmiş tüm peygamberler ve evliyalarından yardım isterim. İyileştirme işlemi ayaktan özellikle ayak parmaklarından yaparım. Omuzlar da önemli. Dokunmak, enerjini hastaya geçirmek çok önemlidir. Dokunmada şöyle bir şey, eğer hastaya büyü yapılmışsa dokunmayla büyü iyileştirme yaparsan geçer.

Size böyle bir şey oldu mu?

-Bana bu iş rüyamda öğretilirken aynı zaman da bu tarz şeylerden korunmam için beni sıvazladılar yani bana etki etmiyor ama böyle bir koruması olamayanlara etki eder.

Yani siz büyü de bozuyorsunuz?

-Zaten ruhsal sıkıntılarının temel nedenlerinden biri büyüdür. Ben de bu büyüleri bozuyorum.

Büyüleri nasıl bozuyorsunuz?

-Hastaya önce okunmuş su verilir, ardından dediğim gibi tüm vücudu ayak parmak uçlarından başlayarak sıvazlayarak okuyorum.

Her büyü bu şekilde mi bozuluyor.

-Her büyü başkadır. Her büyüünün yaparı, yapılış şekli, yapıma nedeni büyüünün nasıl bozulması gerektiği konusunda ipucu verir. Mesela yedirilerek yapılan

büyülerde istifra ettirmek gerekir. Muska ile yapılan büyüler ise büyü kaslara işler kurtulmak daha meşakkatlidir. Onlarda sıvazlama (şifa meleklerinden de yardımıyla enerjimi vererek sıvazlama yapıyorum), okuma, okunmuş su içirmek ile de iyileştirilir ama daha uzun seanslar sürebilir.

Ne tür büyülerle karşılaşıyorsunuz?

Mesela ölü toprağı ile örümcek toprağı karıştırılıp “Ankebut” suresi üç kere üst üste okunur üflenirse o hane yok olur gider. O hanede yaşayan herkes bir süre sonra etrafta örümcekler görmeye başlarlar, evde sarsıntılar olabilir. Genelde haneye gazezi olan kişiler tarafından yapılır bu tarz büyüler, evin çeşitli yerlerine muskalar konularak yapılan büyüler var bu muskalar daha etkili olsun diye eve ölü toprağı atarlar. Kişiyeye yapılan büyülerde kişinin ana adı ile kendi adı söylenir ve onun üzerinden büyüler yapılır. Kişiden alınan, kişiyeye ait şeylere de büyü yapılabilir.

Bu büyüleri nasıl bozuyorsunuz?

-Bu tarz büyülerde kişiyeye okuyoruz bu tedavide büyü kişinin üzerinden ancak on yedi ezanın geçmesiyle kalkmaya başlar.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Ben perhiz vermem, aksine ne ile büyü yapılmışsa onun üzerine gitmesini tavsiye ederim geri teper büyü o zaman.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Eskiden evimde ediyordum ama çocuklarım rahatsız olmasın diye burayı ayarladık. (Evin giriş katında üç dört koltuğun bulunduğu ikiye ayrılmış bir oda bir tarafta sağaltma işlemi yapılıyor diğer tarafta hastanın yakınları bekliyor bazen odayı ayıran bir perde var o perdeyi kapatıyor. Çünkü randevu saatini bekleyen hastalarda burada bekliyor.)

Tedavi karşılığında bir ücret alıyor musunuz?

-El yeniliğı derler okuyan kişide yük kalmasın diye karşı taraf bir miktar para verir. Ama asla fiyat biçilmez ne verirlerse o alınır. İlla verilecek diye bir şey de yok yani vermese de olur.

Adınız soyadınız?

-Döndü Türker.(KK.9)

Kaç yaşındasınız?

-Yetmiş yaşımdayım.

Ne işe meşgulsünüz?

-Ev hanımıyım.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Benim anneannem yapıyordu bir de babam yapıyordu ikisinden öğrendim.

Kaç yaşında bu işi öğrendiniz?

-Küçüklüğümde beri anneannemin yanında babamın yanında dururken öğrendim. Anneannem çok gezerdi hastaların yanına. Ben dokuz sene durdum onun yanında. O hep yaylalarda dururdu, hiç köye inmezdi. Ben de altmış yaşından beri bu işi yapıyorum.

El aldınız mı? Ocaktan mısınız?

-Babam çevirirdi benim dedem de çevirmiş dedem babama vermiş babam da bana verdi elini, hem de ocaktan oluyorum. Bir anneannem o devamlı çevirirdi, insanlara bakıverirdi ondan da el aldım o da ocaktandı.

El almadan yapamıyorsunuz? İki taraftan da ocaktansınız?

-El almadan olmuyor, ocaktan da olsan el alırsın. Yahut bir kemik çıkarırsın da öyle çevirmeye başlarsın.

Kemik çıkarmak nasıl oluyor.

-Çok sancılı olurmuş o, böyle sancıyla bir yerinden yılcık gibi kemik çıkarırsın, ondan sonra da çevirebilirsin artık.

El alma işlemini anlatır mısınız?

-Abdest aldık sonra el benim elim değil senin elin deyip ellerimi sıvazladı. O da abdest alıp, niyet edip verdi elini. Elinden üç yudum su içirdi bana. Ben de üç beş bir para verdim aldım eli. Önceden çevirmiyordum.

Siz birine el verdiniz mi?

-Ben daha vermedim, aslında alsalar veririm de daha almıyorlar. İlerde alırlarsa veririm.

Siz kimlere el verebiliyorsunuz?

-Kızıma veririm, gelinime veririm. Ama verdikten sonra benden gider ocak ben, okuyamam artık. Kime olursa verilebilir. Bir parmağını bile versen ocak ona geçer artık derler, o okuyabilirmiş yani.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

Nazar ile yılancık olursa o ikisine çok faydası oluyor. Bu ağrı ta ikindin başlar ağrımaya sabah ezanına kadar ağrıdı mı yılancıktır. Taşları var zaten, yılancık değilse taşlar tutmaz. Yılancıkta tutar taşlar. Kol bacak ağrılarına da okuyuveriyorum. Bir de dalak kesiyorum. Göbeği düşenlere, bir de yürek kalkmasına bakıveriyorum.

Taşlarınız nerden geldi.

-Kâbe'den Mekke'den geldi. Bana getiriverdiler.

Taşlarınızı nerede muhafaza ediyorsunuz?

-Arpa kepeğinin içine koyuyorum, orada onlar besleniyor canlı onlar doğuruyor.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Yılancık taşı tutturuyorum. Ebemden (anneanne) kalan bir bıçağım var onunla çeviriveriyorum. Geçiyor diyorlar tabi şifasını Allah veriyor. Ebemden kalma bir al vardı o al bürüdü yüzüne, ben bürümüyorum. Bana vermişti ama ben kaybettim onu.

Al dediğiniz nedir?

-Kırmızı renkli bir örtü bürüdü yüzüne öyle okuydu. Kendine geçmesin diye mi yapıyordu bilmiyorum ki.

Dua okuyor musunuz?

-Okuyorum tabi.

Hangi duaları okuyorsunuz?

-“Elamterakeyfe”den aşıya bütün namaz dualarınız okuyorum. Önce abdest alıp geliyorum. Ebem de babam da katiyen abdestsiz okuma derdi. Okudunuz kişinin de abdestli olması gerekiyor, abdestsiz olursa okumam.

Bir hastayı sağaltma işlemine geçiyor.

-Hastayı böyle kibleye doğru çevirivermek gerekir. Öncelikle derdi babam şah damarına yapıştır kızım, yüzüne de taş tutturduğun zaman, en iyi şifa baştan geçer. Sonra işte böyle kollarına bacaklarına taşları yapıştırıyoruz, dua okuyoruz sonra da bıçakla etrafında böyle hafif hafif vurarak çeviriyoruz oluveriyor. Ne hastalar geliyor kızım annesi babası kucağında getiriyor da ikinci sefer okutmaya gelince kendi yürüyerek geliyor hastaların. (en son olarak da hastaya bir bardak okunmuş su içiriyor.)

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Babam da ebem de derdi; tavşan eti, yeşil mercimek, keçi yoğurdu, keçi peyniri, keçi sütü, balık bunları katiyen yeme derdi bunları yersen yine azar hastalık derdi.

Dalak da kesiyormuşsunuz o işlemi nasıl yapıyorsunuz?

-Erkeklerle yapmıyorum da kadınlara yapıveriyorum. Karnına bakıyorum eğer dalak şişse, karnına bir doğrama tahtasıyla soğan koyuyorum, tuz da katıyorum onu kesiyorum keserken de “Nerden geliyorsun, dalak dağından geliyorum. Kesebiliyor musun? Kesiyorum, kıyıyorum, el benim ellerim değil ebemin elleri ” deyip kesiyorum soğanı sonra da onu bir akarsuya at derdi rahmetlik ebem.

-Allah veriyor işte kızım şifasını. Ebem hasatlığa okununca yaşı kadar gününü bekler sonra geçer derdi. Bazı hastalık deri ile kemik arasında olur, o hastalık çabuk geçer. Bazısı da damarlara kana karışır o hastalık da zor geçer derdi.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Burada işte, evde bakıveriyorum.

Bir ücret alıyor musunuz?

-Ne verilirse onu alıyorum. Babam derdi kesinlikle fiyat biçme kızım, eğer fiyat biçersen kâfirsın derdi. Ben de hiç fiyat biçmem. Ama arasını kesmedin mi de her yanıma bir ağrı giriyor, bir sızı giriyor abdest alıyorum da kendimi çeviriyorum o zaman geçiyor illa verin demem, yani kendime okuyorum vermedikleri zaman.

Arasını kesmek nedir?

-Kişinin hastalığı sana geçmesin diye bir para, üç beş metal bir şey verdi mi o hastalık sana geçmez artık. Gönlünden ne koparsa hastadan alınan bir şey onun arasını keser artık.

Adınız, soyadınız?

-Emine Aygün (KK.10)

Kaç yaşındasınız?

-63

Ne işle meşgulsünüz?

-Ev hanımıyım.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Ninemiz yapardı bizim, o da kayınvalidesinden almış. Ninem de dışa gitmesin diye bana verdi elini.

El aldınız mı? Ocaktan mısınız?

-İşte ninem, ninemin kayınvalidesi yaparmış ocak onlar. El de verdi el vermeden olmaz. Ağzınla demesi lazım, ninem benden sonra sen yap bu işi dedi, ben de öyle el aldım işte.

Birine el verdiniz mi?

-Gelinlere vereceğim aslında ama almıyorlar, sen yapıyorsun ya şimdilik diyorlar.

Kaç yaşında bu işi öğrendiniz?

-Ninemden öğrendim işte, o ölünce de ben yapmaya başladım iki sene oldu o öleli. O sağken ben mi yaparmışım, o öldü de ben öyle yapmaya başladım

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Bezeme ile İnceleme.

Bu hastalıklar nasıl oluyor.

-İnceleme de böyle sivilce gibi bir şeyler çıkar insanın yüzünde ona denir. Bezeme de yine öyle ama tüm vücutta çıkar bezeme, deri altında şişkinlik de yapar o, insanların kolu bacağı şişer, yürüyemez bile bazen insan.

Başka hastalıkları iyileştiriyor musunuz?

-Yok, biz işte bezeme, inceleme ocağıyız.

Tedaviyi nasıl uyguluyorsunuz?

Kırmızı toprak derler bir toprak var o toprağı suyla karıştırıp merhem yaparsın, sürersin yaralara geçer o. Dua da okursun.

Hangi duaları okuyorsun?

-“Elham”ı okuyorum işte, namaz surelerini okuyorum.

Bu kırmızı toprak nereden geliyor.

Karagöz köyünden geliyor. Sınırlardan geliyormuş, incecik elenir o toprak merhem yapılır. Kimse getirmediğinden yok bende toprak işte yapamıyorum. Kimse getirmiyor artık eskiden getiriverirlerdi.

Bir hap yapardı ninem, ben o hapyı yapamıyorum. Karardı onu hamur gibi küçük küçük yapardı kuruturdu güneşte, sonra koyardı bir kutuya, gelen bezeme hastalarına içirirdi onu.

Siz öğrenmediniz mi hapın nasıl yapıldığını?

-Öğrenmeden ninemin akli gitti, sonra da öldü zaten.

-Bu hastalıktan çok çekiyor insanlar da hastanelerde çare bulamıyorlar. Buraya geliyorlar burada geçiyor. Yoksa çok para dökseler de doktorlara, fayda etmiyor.

Tedaviyi nerede yapıyorsunuz?

-Evde yapıyorum.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Yumurta, et yemeyeceksin ters teper o zaman, nohut fasulye öyle, bakliyat da yemeyeceksin.

Tedavi karşılığında bir ücret alıyor musunuz?

Ne verilerse onu alıyorum, bir lira bile olsa olur. Ama alman lazım yoksa hastalık sana da geçer illa elli kuruş da olsa yirmi beş kuruş da olsa alıyorsun bir şey. Ama ninem sakın fiyat biçme derdi.

Adınız soyadınız?

-Emine Sivri(**KK.11**)

Kaç yaşındasınız?

-77 yaşımıdayım.

Hangi okul mezunusunuz?

-Okula gitmedim kızım. Bilmiyorum okuma yazma.

Ne işle meşgulsünüz?

-Bir işim yok, ev hanımıyım.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-Kayınvalidem öldüğünden beri yapıyorum, yirmi yıl oldu o öleli.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Kayınvalidem yapıyordu benim, ondan öğrendim ben.

El aldınız mı, ocaktan mısınız?

-Kayın validem ocaklı benim, ben de ondan el aldım.

El alma işlemi nedir? Nasıl yapılır?

-Eline tükürdü kayınvalidem, yala dedi yaladım ben öyle el almış oldum.

Siz birine el verdiniz mi?

-Vermedim daha.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Yılancık hastalığına bakıyorum, temre çeviriyorum.

Temre nasıl bir hastalık oluyor?

-Temre deride olur kaşıntı yapar, onu da arpayla çiziveriyorum yine okuyarak.

Yılancık nasıl bir hastalık oluyor?

-Yılancık oluyor işte o kızım, kola bacağına ağrı sızı oluyor, her yere girer bu hastalık.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Bıçağımla çeviriveriyorum, ağrıyan yere yılancık taşlarını vuruyorum. O şekilde yapıyorum

Al bürüyor musunuz?

Al da bürüyorum, bak burada iki parça bez var.

Al neden örtülüyor?

Aldan korkuyormuş yılancık, kayınvalidem öyle derdi.

Dua okuyor musunuz?

-Okuyorum.

Hangi duaları okuyorsunuz?

- Namaz dualarını okuyorum, bildiğim sureleri hep okuyorum, iyi oluyor diyorlar kalbini bağlayan geliyor.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Vermiyorum

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Burada işte geleni tedavi ediyorum, dışarıda kime gel ben seni çevireyim denir ki.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Almıyorum hiç para falan. Ancak ara kessin diye beş kuruş on kuruş atarlarsa o başka, bir para almam. Yere atıverirler parayı öyle işte.

Adınız soyadınız?

-Enver Maden (**KK.12**)

Kaç yaşındasınız?

-47 yaşındayım.

Hangi okul mezunusunuz?

-Orta okul.

Ne işle meşgulsünüz?

- Kamu çalışanıyım.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-Yirmi yaşından beri yapıyorum.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Ebemden öğrendim. (babaanne)

El aldınız mı, ocaktan mısınız?

-El aldım. Ocaktanım da rahmetli dedem, babaannem, kendi babam, amcam şu an da ben yapıyorum. Kandan geçiyor yani.

El alma işlemi nedir? Nasıl yapılır?

-Babaannemin elini alıp tutuyorum, elimi sana verdim diyor, ben de elini aldım diyorum para veriyorum, o şekilde eli bana geçmiş oluyor. El alırken işte bunun kesme usulünü söyledi, günlerini söyledi, özellikle üçleme işlemi söyledi özelle üçünü geliş ya pazartesi ya cumartesi günü olmalıymış onları anlattı.

Siz birine el verdiniz mi?

-El alan kişi, elini başkasına verirse bir daha o işi yapmaz. Ben babaannemden aldım. Mesela bana elini verdikten sonra artık kendisi hiç yapmadı. O sebeple daha kendim yaptığım için vermedim. Ama ileride küçük oğluma veririm. Büyük oğlum yapamaz ama küçük oğlum yapar.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Sarılık kesiyorum.

Hastalığın teşhisini nasıl yapıyorsunuz?

-Ben gördüğüm zaman tanırım zaten sarılığı, gözlerinin içinden belli olur kişinin.

Belirtileri var mı?

-Çok uyku olur, halsiz olur, gözlerinin içi sarı olur.

Tedavi işlemi nasıl yapıyorsunuz?

-Önce jileti mikrop almasın diye yakarım, ondan sonra sağ elimle tutarım alnından keserim. (iki kaşının ortasından biraz yukarısını gösteriyor) Bir nokta çıkar zaten kan, çok kesilmez. Sonra o kanı gözlerine doğru (iki kaşın ortasından, göz pınarlarının kenarından, gözaltına doğru olan bir kısmı eliyle işaret ediyor) indiririm. İlk iki seans böyle yapılır. Üçüncü seans ise muhakkak pazartesi yahut cumartesi günleri olmalı. Ama şöyle ki bebekleri, çocukları kesmem. Sadece okurum onlara.

Zaten bu hastalığın ocağı olduğum için kesmeme gerek kalmaz ama büyükleri kesmek gerekir. Maksat azıcık bir kan çıkartmak.

Dua okuyor musunuz?

-Evet okurum.

Hangi duaları okuyorsunuz?

-Söyleyeyim, besmele deyip, üç Tebbet okurum üç Gulhü (İhlâs) okurum.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Yok, hayır vermem. Sadece yüzüne akıttığım kanı bir iki saat yıkmaması gerekir.

Hastalığı üçleme var mı?

-Var dediğim gibi son gün cumartesi ya da pazar olacak şekilde olmalı diğer günler de yine pazartesi, salı, cumartesi olmalı.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Eve pek gelmezler. Ben hastanın yanına giderim genelde, çağırırlar giderim yaparım. Bazen iş yerime gelirler orada yaparım. Ama eve çok nadir gelirler.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Almam ücret, hiç talep etmedim, edilmez de zaten. Böyle şeyler gönüllükle olur.

Ara kesme var mıdır?

-Evet, o şekilde metal para falan veriliyor. Ama illa para olmasına gerek yok. Mesela bana elindeki yüzüğü çıkarıp verse ara kesmek için, ben de giderken komedinin üzerine bırakıp çıksam ara gene kesilmiş olur.

Hastalarınız genelde nerelerden geliyor.

-Genellikle kırsal kesimden gelir. Şehirden gelenler de oluyor tabi. Bir keresinde Konya'dan gelmişlerdi.

Adınız soyadınız?

-Esmâ Özdiñ (KK.13)

Kaç yaşındasınız?

-62

Hangi okul mezunusunuz?

-İlkokul

Ne işle meşgulsünüz?

-Ev Hanımı

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-Annem çocukluğumuzdan beri yapardı, öyle ben de öğrendim.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Annemden gördüm.

El aldınız mı, ocaktan mısınız?

-Biz ocağız ama ben annemden el almadım. Alsam da olurdu belki ama almadım. Ocaktanım ya sonuçta el almama gerek yok. Karagöz köyünden ebe vardı bizim kayınvalidemin de annesi ondan geçmiş ocak. Annem de yapıyordu kayınvalidem de yapıyordu, akrabamız zaten.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Tuz çatlatma, temre çevirme.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Eskiden köylüler gelirdi, herkes anneme yenge derdi zaten. Yenge bizim çocuğa tuz çatlatıver derlerdi, o da tamam derdi. Hemen bir kısım tuz alırdı mısır tavaları olurdu eskiden patlatmalık, onu ocağa koyar ateşlerdi. Sonra da tuzu içine atardı. Başlardı okumaya. Korun üzerinde tuzu sallar, tuzu kızdırırdı. Önceden bir çanak su hazırlardı. Sonra çocuğun yüzüne bez gerip, kızdırdığı tuzu suya dökerdi. Tuz da çatlardı. Sonra o tuzu evin avlusunun içinde ayak basılmadık bir yere dökerlerdi. Ağacın dibine ya da çakıla dökülürdü.

Temre çevirme nasıl yapılır?

-Temreyi de yedi arpa tanesini alır, elde temre olan yeri hafiften çizerdi. Dua okurdu. Sonrasında hasta olan kişi arpaları hiç ardına bakmadan bir taşın altına koyar sonra yine arkasına bakmadan evine gider. Hastaya Allah şifa versin denir.

Hangi dualar okunur?

-Tuz çatlatma da tuz ateşe atılmadan başlanır okunmaya nazar duası (Veinyekedüllezine) Felak, Nas, Ayet el-Kürsi okunur işlem yapıldığı sırada. Temre de ise Tebbet, İhlas, Felak, Nas, Ayet el-Kürsü her temre tanesiyle birlikte yedi kez okunur.

Hastalara perhiz verilir mi?

-Perhiz yok.

Hastalar nerde tedavi edilir?

-Evde

Tedavi ne zaman yapılırdı?

-Cumartesi ve pazartesi öğle ezanı okunmadan yapılır.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Ara kesmek için demir bir şey verilirdi. Bazen bıçak değişilirdi. Ya da ocağın başındaki maşa alınır da hastayla araya konuluverirdi. Demir ne olursa değişilirdi. Ücret alınmıyor yani, böyle şeyler yapılır ara kesmek için.

Adınız soyadınız?

-Cemile (Eşe) Akman (14)

Kaç yaşındasınız?

-75

Hangi okul mezunusunuz?

-Okula gitmedik kızım. Bizim oturduğumuz yerde iki evdik biz zaten. Gidemedik okula.

Ne işle meşgulsünüz?

- Ev hanımıyım şimdi, tarla bahçe yaptık zamanında çok ama şimdi evdeyim hep.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-Ben de tam bilmiyorum ki, kırk yıldır yapıyorumdur nereden baksan.

- Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Şimdi eskiden bizim oturduğumuz yer köy değil çiftlikti. İki ev vardı Beğel köyüne bağlı orada otururduk biz. Bizim yaşlı ebeler vardı onlar yapardı. Sonra annem babam yapmaya başladı. Babam cuma günleri buraya (Dursunbey, merkez) geldiği zaman insanlar beklermiş onu zaten burada. O da çenterdi buradaki hastaları. Ben de onlardan öğrendim, yapıveriyorum şimdi. Eskiden bizim oraya insanlar Dağardı (Simav) köylerinden gelirlerdi, Macurlar (muhacir) gelirlerdi. Yatılı gelip çenttirip giderlerdi hep öyle gelip giderlerdi. Derdimanlar derlerdi bizim oraya hep eşekleriyle insanlar cumartesi günleri oluk oluk gelirdi. Ben böyle büyüdüm zaten hep insanlar gelirdi onlara bakarak büyüdüm. (Daha önce derleme yaptığımız Çiçek Eşe Kırçalı ablası, Mevlüt Onat amcasının oğlu oluyormuş) (Babası da Çakırca köyünden iç güveyi gelmiş)

El aldınız mı, ocaktan mısınız?

-Annemden el aldım. Annem babam yapardı onlardan aldım.

El alma işlemi nedir? Nasıl yapılır?

-Elinden su içiriverdi bana öyle aldım.

Siz birine el verdiniz mi?

-Ben kimseye vermedim daha.

Peki, kıza mı veriyorsunuz geline mi?

-Aslında kıza verilmesi gerekir. Çünkü kız senin kanından gelir. Erkekler zaten almaz el filan.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Yılcık hastalığına bakıyorum. Gece çok ağrıyan yerlere yılcık diyorlar. Oralara taş tutunca iyi oluyormuş, Allah tarafından. Annem eskiden yaralı insanlara bakıverirdi, eskiden doktorlar mı vardı işte. Annem balı barutu mavi bir beze koyup çertlemek (çitlembik) dalına asıp kızdırıp cerahatli yaraya sürerdi. Dalak keserdi, keçeyi ısıtır demiri de ısıtırdı, cız diye basardı keçeyi keserdi öyle. Yarpuz otu olurdu onu kavurur sonra da içine kepek katardı. Mide ağrısına da onu sarardı.

Siz yapıyor musunuz bu işlemleri?

-Yok, ben sadece çevirme (yılcık) yapıyorum.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Bana hacdan gelirken yılcık taşı getiriverdiler onlarla bakıyorum. Bir de bıçakla çeviriveriyorum. Baş bıçağı deriz biz ekmek kesmedik bir bıçakla çeviriyoruz.

Al bez bürüme yapıyor musunuz?

-Yapıyorum, çevirirken bacağıın üzerine al bez örtüp onun üzerinden çenterim.

Dua okuyor musunuz?

-Bildiklerimden okuyorum.

Hangi duaları okuyorsunuz?

- Ağabeyim dedi bu hastalığa en çok iyi gelen dua on bir defa “ Subhanallahi vel hamdüllihi vela havle vala kuvvete illa billahi'l allıyyü'l Azim” on bir defa okuyacaksın bu her hastalığa şifadır dedi. Bu her hastalığa iyi geliyor.

Fatma ana eli diye niyet ediyor musunuz?

-Başlarken abdest alıp, benim elim değil Fatma anamızın elleri Allah'ım şifa versin der başlarım.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Vermiyorum.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Evde tedavi ediyorum geleni.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Fiyat biçmemek lazım, ama demir bir şey verdiği zaman iyi olur. Derler ya demir ara keser diye. Alıp yere atıverdiği zaman iyi olur. Hastalığın ağırlığı bana geçmesin diye demiri alıp da atıverirlerdi.

Adınız, soyadınız?

-Fatma Aygün. (KK.15)

Kaç yaşındasınız?

-39 yaşımdayım.

Ne işle meşgulsünüz?

-Ev hanımıyım.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Babaannemden öğrendim.

Kaç yaşında öğrendiniz?

-Küçüklüğümde ninemden öğrendim, on bir yaşımdan beri de yapıyorum.

El Aldınız mı? Ocaktan mısınız?

-El almadım ocaktanız, babaannem yapardı ben de yapıyorum.

Anneniz de yapıyor mu?

-Annem yapamaz o yabancı ya, yani ninemle aynı kandan değil ya o yüzden biz yapıyoruz. Başka kandan olan yapamaz.

Hangi hastalığı iyileştiriyorsunuz?

-Bezeme ocağıyız biz.

Bezeme hastalığı nasıl olur.

-Deride döküntü şeklinde olur kaşınır şişer. Deri altında şişlik olur.

Başka bir hastalığa bakıyor musunuz?

-Hayır.

Nasıl bir tedavi uyguluyorsunuz?

-Bir tane demir kabımız var, Kâbe'den gelmiş ninem onu ısıtır şiş olan yere sürterdi. O ölünce kap bize kaldı, biz de o kabı ısıtıp şişlik olan yere sürüyoruz. Nişastadan merhem yapıp onu sürüyoruz, bir de kızıl topraktan merhem yapıp sürüldüğü de oluyor.

Okuduğunuz dualar var mı?

-Nazar duası okuyoruz, ama kabı sürerken okumuyoruz sonradan okuyuver derlerse o zaman okuyoruz. Yine namaz dualarını okuyoruz.

Tedavinin tekrarı var mı?

Üç gün üst üste okunursa daha çabuk geçer.

Hastalarınız genelde nereden geliyor?

Her yerden gelen var. En çok Aslıhan köyünden geliyorlar. O köyden çıkıyor hastalık.

Perhiz veriyor musunuz?

-Yumurta, et, yoğurt, fasulye, nohut, balık, yeşillik yasak, sade kahvaltı türü yiyebilir.

Tedavi işlemini nerede yapıyorsunuz?

-Evimde yapıyorum

- Tedavi karşılığında bir ücret alıyor musunuz?

Almıyorum, ama ila bir şey verirlerse ufak çaplı alıyorum. Fiyat biçmiyorum. Vermeseler de olur.

Adınız soyadınız?

-Fatma Duran (KK.16)

Kaç yaşındasınız?

-Ben 66 yaşım.

Ne işle meşgulsünüz?

- Ev hanımıyım, dikiş dikiyorum evde.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-Yirmi beş, otuz yaşımdan beri yapıyorum ben bu işi. Benim küçük bir kızım vardı çok nazar olurdu bir gün çok hasta oldu, o zaman Soma 'da oturuyordum. Yanımda bir komşum vardı, ona bir donluk verdim, okudu çocuğa geçiverdi. Bir defasında gezmeye buraya geldiğimizde de, anneanne dedim sen bana elini ver de bu çocuk çok hasta oluyor ben de ona okurum dedim. O da verdi sağ olsun elini o zamandan beri yapıyorum ben de.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Anneannemden, annemden öğrendim. Biz çocukken anneannemin eviyle annemin evi çok yakındı, biri anneannemin yanına gelince biz de çoluk çocuk hemen toplanırdık, nasıl yapıyor hep bakardım. Hep yanındaydım ben.

El aldınız mı, ocaktan mısınız?

-Anneannem dedi ki bana, kızım dedi el bir eldir. Sen benim her tılsımı yapabilirsin dedi. Elini bana verdi.

Ocak mısınız peki.

-Evet, ocaktanız, anneannem yapıyordu ondan anneme geçti ben de hem annemin hem de anneannemin eli var.

El alma işlemi nedir? Nasıl yapılır?

-Anneannem eline tükürdü (avuç içini işaret ederek) ben de dilimle o tükürüğü aldım oradan. Bir de üç beş kuruş gönlünden ne çıkarsa onu veriyorsunuz, el yeniliği deniyor buna da (eli aldığına dair verilen paraya) böylelikle ben onu elini almış oldum. Rahmetli, benim her tılsımımı yapabilirsin artık dedi. O zamandan beri yapıyorum ben de. Hem annemin eli hem de anneannemin eli var ben de iki el var yani. Elini verirken de neyi nasıl yapacağımı hep anlattı zaten.

Siz birine el verdiniz mi?

-Torunuma verdim bir el.

Aile dışından birine el veriliyor mu?

-Verilir ya neden verilmesin. Ocaktan aldıktan sonra, kendinin de inanması lazım tabi. Nasıl bir yerden ocak alıp gelip ateş yakıyorsun ya da nasıl başkasından maya alıp ekmek mayalıyorsun el de onun gibi ocaktan aldıktan sonra olur.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Kemre çiziyorum. Aydaş aşısı pişiririm zayıf çocuklara. Kurşun dökerim, nazara okurum. Kupa tutarım, kuyruk kemiği kaldırım, göbek düşüğünü yerine getiririm. Ağrılara ovarım.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Kemreyi yedi arpa okuyarak çevirerek çevirim. Eğer kemre çoksa biraz daha fazla arpayı alıp ocakta yakarım, ezerim onu tükürüğümle kararım krem gibi olur onu oraya sürerim el olduğu için iyi gelir hep.

- Aydaş pişirmede de üç yol ağzına saç ayağını koyuyoruz, üstüne de bir tava koyup çocuğu oraya oturtuyoruz. Yanına da bir taş su alırsın. Sonra çocuğun annesi elinde bir çırpı ile üç yolun birinden gelir. Selam verip;

-Selamünaleyküm, ne yapıyorsun?

-Aydeş kavuruyorum.

-Kavurabiliyor musun?

-... (hem de nasıl manasında argo söz) kavuruyorum.

Deyip çocuğun yönünü her seferinde gelinen tarafa doğru çevirip aynı anda okuyorum, üç yoldan bu şekilde gelinerek çocuğun bulunduğu tavanın atına çırpı bırakılır. Çocuğu kavurmuş gibi oluyorum. Yanıma aldığım suyu da çocuk ve annesinin üzerinden dökerek ateşi güya söndürmüş oluyorum.

-Kurşun da dökerim eski bir tavam var onda eritip hastanın başı üstünde suya dökerim. Çıkıladığım şeyde kurban gözü var. İğne var, çörek otu var. Gözü atarım yere “gözü toprakta kalsın, götü kuru yerde kalsın” derim suyun içine para atarım, iğne atarım, kurşunu patlatırım. Sonra da kurşun döktüğüm sudan hastaya içiririm. Elini yüzünü yıkatırım.

Gözün anlamı nedir.

-Göz kalmasın diye işte gözü yere atarım.

Paranın anlamı nedir.

-Gümüş niyetine, aradan gümüş geçince iyi olur. Bir seferde üç defa patlatırım.

-Bele bakarken de yere yüzükoyun hastanın elini ayağını çapraz çekerim. Yine göbeğini çekerim, kasıklarını çekerim.

Krem mehlem kullanıyor musunuz?

-Doktor krem merhem verirse onu sürüveririm. Onun dışında zeytinyağı, limon, tuz, karabiber karıştırıp onu da sürerim ağrıyan yere çok iyi gelir.

Dua okuyor musunuz?

- Okurum tabi.

Hangi duaları okuyorsunuz?

-Felak bir de Nas'ı okuyoruz, bir de Tebbet'i oku derdi ninem. Bir de okumaya başlamadan önce benim ellerim değil, ninemin, annemin, Fadime anamızın elleri, sebebi ben derman Allahtan diyoruz, besmele çekip başlıyoruz okumaya.

Hastalığın giydirilmesi var mıdır?

-Okurum işte okuduktan sonra da “Dağlara taşlara, ulu kaba ağaçlara geçsin.” Derim o kadar.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Balık iyi bir şey değil, bulgur fasulye, nohut, ekşili açılı şeyler onları yedi gün yemese daha iyi olur.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Münasip olan yere giderim, hasta gelemiyorsa giderim. Onun dışında evde de yaparım.

Özellikle hastalarınızı tedavi ettiğiniz bir gün var mı?

-Ekseriyetle cumartesi gelinir, o günler bakarım. Tılsımlı günler cumartesi ve çarşambadır.

Peki, üçleme var mıdır?

-Üçlense daha iyi olur tabi.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Karşılığında herkesin gönlünden ne koparsa onu alırım. Fiyat biçmem ama el yeniliği olması açısından verilse daha iyi olur tabi. Hastalık bana geçmesin diye.

Adınız soyadınız?

-Fatma Erol (**KK.17**)

Kaç yaşındasınız?

-Elli bir yaşındayım

Ne işle meşgulsünüz?

- Aslında ev hanımıyım ama terzilik de yapıyorum.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-Küçüklüğümde beri dedemin yanında bakarak görerek öğrendim.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Dedem yapardı benim o kırık çıkık her işe bakardı. Ben dedemle çok kırık da sardım ama kendim yapamam şimdi. Hastaneler yokken sarılıyordu zamanında ama şimdi herkes kolayca hastanelere ulaşıyor, o yüzden sarmıyorum kırık.

El aldınız mı, ocaktan mısınız?

-Ocağız, dedem yapıyordu işte onun da babası yaparmış

El alma işlemi nedir? Nasıl yapılır?

-El almadım, bizde öyle bir şey yok. Bakarak, görerek, deneyimle öğrenilecek şeyler bunlar el almakla olmaz. Dedemin elli sekiz torunu vardı, bir ben yapıyorum bu işi

Siz birine el verdiniz mi?

-Kimseye el vermedim kim yapacak ki, oğlum laboratuar teknisyeni, gelinim hemşire, kızım üniversite okuyor kimse yapmaz.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Benim yaptığım masaj tedavisi, bazen eli çıkanları takarım, gaz olmuş ya da damar kaymış onları bakarım. Bele bakarım, leğen kemiği üzerindeki kasılmaları ovarım

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Benim yaptığım ovalama kızım, sadece masajla ağrısı gazi olana ovalıyorum.

Dua okuyor musunuz?

-Tabi okuyorum.

Hangi duaları okuyorsunuz?

- Allah rızası için niyet ediyorum, sonra da Felak, Nas, İhlâs, Ayet el-Kürsü, nazar varsa nazar duası okuyoruz başka bir dua okumuyorum.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Kimsenin ayağına gitmem ben, kim gelirse evde burada bakıveriyorum.

Hastalarınız nerelerden geliyor?

Her yerden gelen kızım, bana çok fazla doktorlar da geldi, kiminin göbeği kaymış, kiminin iç sıkıntısından karnında şişlik olmuş onları masaj uyguluyorum iyi geldi diyorlar sağ olsunlar. Kaç tane doktor geldi bak hiç şu yaptığın da yanlış diyen olmadı. Hatta bazıları beni sağlıkçı sanıyorlar.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Hiçbir ücret almam.

Adınız, soyadınız?

-Fatma Kutluer. **(KK.18)**

Kaç yaşındasınız?

-70 yaşımıdayım.

Ne işle meşgulüsünüz?

-Keçi çobanıyım.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Annemden öğrendim.

Kaç yaşında bu işi öğrendiniz?

-Çocukluğumdan beri annem insanlara kurşun dökerdi ben de onu yanında öğrendim.

El aldınız mı, ocaktan mısınız?

-Ocaktanız biz annem onun annesi yaparmış şimdi de ben yapıyorum.

El verdiğiniz biri var mı?

-Eskisi gibi değil ki şimdi kimse böyle şeyler yapmak istemiyor, uğraşmak istemiyorlar insanlarla.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Nazar olanlara kurşun döküyorum, başı ağrıyanları çeviriveriyorum.

(Bir hastayı sağaltma işlemine geçiyor.)

-Hasta: İki gündür çok başım ağrıyor, ağırlık var üzerimde bir kurşun dökülse nazar mı var acaba?

Kaynak şahıs malzemeleri hazırlıyor. Eski bir tava var.

Bu tava nereden geldi?

-Rahmetli annemin vardı böyle tavası, o bana vermişti. Onda kurşun yaka yaka delindi, bunu da bir tanıdığımız tenekelerden yapıverdi.

Kurşunu tavanın içine atıyor, piknik tüpünde ısıtmaya başlıyor.

Bu esnada hastaya okuyor.

Hangi duaları okuyorsunuz?

-Sübhaneke, Salli, Barik, nazar duası bildiğim şeyleri okuyorum.

Suya mı okuyorsunuz direk hastaya mı?

Hastaya okuyorum.

Bu arada hastanın başına bir örtü geriyorlar ve kurşunu su dolu bir kabın içine döküyorlar.

-Çok patladı bak, nazar olduğunu buradan anlarsın

Sonra suda donan kurşunu eline alıp şeklinden hareketle neden yahut kimden ötürü nazar olduğunu söylüyor.

Bu şekiller ne anlama geliyor.

-Şimdi bak bir patladı bir de donan kurşun diken diken oldu mu bil ki nazar değmiştir. Bu şekil bir hayvana benziyor akrep, kertenkele gibi, uğramışlar.

Uğramışlar derken neyi kastediyorsunuz?

-Yani, şeytan bir hayvan kılığına girip hastaya görünmüş.

Hasta: Ben geçen bahçe sularken bir “gökyeşil” (kertenkele) saldırdı bana korktum çok, tarla bahçeyle uğraştığımızdan öyle şeylerden çok korkmayız ama bu beni çok korkutmuştu, o günden beri de ağırlık var zaten.

Nasıl oluyor bu?

-Şeytan bazen çeşitli hayvan kılıklarında, insanlara görünür onları hasta eder. Biz de kurşun dökerek okuyarak Allahın izniyle iyileştiriyoruz.

Daha sonra hastaya iki kez daha kurşun döküyor. Ardından kurşunu döktüğü suyu hastaya içiriyor.

Neden bu suyu içirdiniz?

Daha çabuk iyileşsin diye.

Neden üç kez kurşun döktünüz?

O zaman daha çabuk geçer, hem daha etkili olur.

Ardı ardına mı dökülmesi gerekiyor.

-Aslında ikinci ve üçüncü günde dökülür ama şimdi insanlar gelip duramıyor veya siz gibi dıştan geliyorlar hemen ardı ardına döküyorum o yüzden.

Daha sonra hastaya bıçağın tersi ile vurarak etrafında çeviriyor.

Tedaviyi nerede uyguluyorsunuz?

-Kurşunla tava olduktan sonra her yerde yapılır.

Aydeş aşı diye bir uygulamadan bahsedildi siz de yapıyor musunuz?

-Yaparım.

Peki, kime yapılıyor bu uygulama?

-Yürüyemeyen, ayakları yan yan basan çocuklara yapılır.

Nasıl yapılır?

-Bir kavurma tavası içine çocuğu oturtursun sonra da mahsustan altına ateş yakarmış gibi yaparsın gelen geçen tavanın altına odun atar. Yanmaz tabi gerçekte ocak sonra da geçer yürür çocuk.

Okuduğunuz bir dua var mı?

-Hayır, onda bir dua okumuyoruz sadece anlattığım gibi yaparız.

Hastalarınıza herhangi bir perhiz veriyor musunuz?

-Vermiyorum.

Tedaviden sonra bir ücret alır mısınız?

-Kim ne verirse onu alırım. Fiyat biçmem.

Adınız soyadınız?

-Fatma Yazak (KK.19)

Kaç yaşındasınız?

-54

Hangi okul mezunusunuz?

-İlkokul mezunuyum.

Ne işle meşgulsünüz?

- Ev hanımıyım.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-5 sene oldu.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Anneannemden öğrendim.

El aldınız mı, ocaktan mısınız?

-Ocak değiliz. Ama dedem öğrendiklerini el vererek bu güne kadar ulaştırmış. Anneannemde bana el verdi. Çocuklarım küçükken çok hasta olurdu, her seferinde de gidemezdim doktora götüremezdim. Öyle olunca da anneannem bana gösterdi bak kızım böyle böyle yürek kalkmasına şöyle göbek düşüğüne böyle yapacaksın dedi ben de ondan öğrendim.

El alma işlemi nedir? Nasıl yapılır?

-İşte anneannem gösterdikten sonra bana bunları al kızım elim senin olsun dedi aldım ben de.

Siz birine el verdiniz mi?

-Vermedim.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Göbek düşüğüne bakıyorum. Damar çekerim. Gaz olur, yürek korkunca tıklır ona falan hep bakarım.

Tedavi işlemi nasıl yapıyorsunuz?

-Karna bakınca anlarsın, sağa ya da sola kaymış olur elle çekerek düzeltirsin. Göbek düşünce rahat huzur vermez insana yemek yiyemezsin hiçbir şey yaptırtmaz. Göbek var ya hani deliğıne böyle elinle bastırırsın o orada yoksa nabız gibi tık tık atar atmazsa kayıktır. Sonra da çekerek düzeltirsin. Ovarak getirirsin onu yerine zarar vermeden. Damarı çekersin yerine oturunca da bir beze sabunu sararsın onu sıkıca göbeğe bağlarsın, yerinde tutsun otursun diye. Koktuğun zaman da damarlar yukarı büzülür. Yine yemek yiyemezsin, rahat vermez yine ona da bakarım çekerim damarları. Karın boşluğundan aşağı doğru çekersin damarları damarlar yerine oturunca ılık bir su akar böyle bacaklarına doğru sen hissedersin, onunla rahatlarsın artık ondan sonra. Sol tarafta da soğuklama damarı olur, ayaklarından üşürsen soğuk alırsan gaz gibi olur o ağrı yapar onu da elle çekerek düzeltirsin. Zeytin yağla ovarsan daha güzel olur.

Dua okuyor musunuz?

-Yok kızım

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Vermiyorum. Sadece ayakları sıcak tut deriz.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Nerede müsait olursa yapılır.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Yok, öyle bir şey almıyorum.

Adınız, soyadınız?

-Fecriye Temel. **(KK.20)**

Kaç yaşındasınız?

-60

Ne işle meşgulsünüz?

-Rençperim.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Ninem yaparken ona baktım, o nasıl yapıyorsa ben de ondan öyle öğrendim.

Kaç yaşında bu işi öğrendiniz?

İşte çocukluğumdan beri bakardım nineme ben, bir gün bir adam geldi koyununun bacağı kırılmış ninem de hastayım diye gönderdi adamı. Sonra ben sarıverdim gördüğüm kırık bacağı ninem de sen bu işi yapacaksın diye elime tükürüverdi. Öyle yapmaya başladım.

El aldınız mı? Ocaktan mısınız?

İşte tükürdü avucuma öyle yapmaya başladım. Ocak da var kandan da geliyor. Babaannemden aldım ben elimi o da kendi babaannesinden öğrenmiş, el almış.

Siz birine el verdini mi?

-Vermedim ben. Ben kendim babaannemin yanında öğrendim, kimse benim yanıma gelip öğrenmedi ki nasıl yapıldığını, ben de vermedim kimseye.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Kırık çıkığa bakıyorum ben, bir yeri ovulacak olursa onu ovuveriyorum öyle. Diz ve dirsekte olduğunda ben bakmam. Benim akrabam var. Dursunbey Küçükler'den Bayram Çavuş o bakıverir. Ona yollarım ben. Kırığa da bakıyorum ama ona çok güvenemem ben genelde bakmam kırığa.

Hastalıkları nasıl iyileştiriyorsunuz?

-Pek bir şey yapmayız biz, çıkıksa yerine getirip sarıyorum. Bilekten, parmaktan anlaşılıyor zaten neresi çıkık kırık. Çocukları daha çok yaparım ben, büyük insana güç yetiremiyorum. Büyük insan acıyacak bir tarafım diye kendini bir kasıyor, olmuyor o zaman da. Hemen oldu mu daha kolay yapılıyor. Ama biraz durup şişti mi zor oluyor o zaman.

Eviniz de mi tedavi ediyorsunuz?

-Bazen eve bile geçmiyoruz. Adam geliyor benim ayağım acıdı çıkamıyorum diyor evin önünde oturuyor bir taşa orada bakıveriyorum gidiyor adam.

Perhiz veriyor musunuz?

-Vermiyorum.

Bir ücret alıyor musunuz?

-Yok, almıyorum verirse bir iki lira o kadar. Yoksa almıyorum. Şimdi yalan olmasın bir şey veren pek olmuyor. Ben de hiç fiyat biçmem zaten, dua ediversin yeter.

Adınız soyadınız?

-Feriha Özaral (KK.21)

Kaç yaşındasınız?

-Yetmiş beş

Ne işle meşgulsünüz?

- Ev hanımıyım, hayvanlara bakarım.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-Küçüklüğümünden beri.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Babamdan öğrendim ben bu işi, o beni hep sırtında taşırdı. Nereye gitse yanında götürürdü. Hepsini ondan öğrendim. O çok bilgili adamdı hepsini öğretti bana.

El aldınız mı ocaktan mısınız?

-Yok, ben babamdan öğrendim el alma ocak yok. Ne gördümse onu yaparım

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Benim özellikle bir hastalığı iyileştirdiğim yok. Birinin kırığı çıkığı varsa ona bakıveririm. Kırıksa pek ellemem sonra kötü olur diye korkarım ama çıkıksa takabilirsem takarım. Beresi olan varsa onu zeytinyağı ile ovarım. Şimdi pek gücüm kalmadı eskisi kadar çok yapamıyorum. Daha çok hayvanlara bakarım. Girip çıkmadığım dam kalmamıştır bu köyde. Hayvanın kırığı varsa onu da sararım gazlı bezim var bir de alçılı bezim onunla sararım. Doğum yaptırırım. Bazen de yavru ölür hayvanın içinde. O zaman da eline bir ufak bıçak alırsın parmağının içine alırsın, bıçağı hayvana hiç zarar vermeden oradan keserek parça parça çıkarırsın, eğer çıkarmazsan yavru çürür içinde hasta eder hayvanı.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Parmak mesela kökünden çıkar ama ekleminden çıkmaz orada iplicik gibi bir şey olurmuş eğer parmak oradan çıkarsa sakat kalır ya büzülür açılmaz ya da kıvrılmaz. Kol bilekten çıkar ama dirsekten çıkmaz orada da aynı iplicik gibi bir şey olur çıkarsa ya büzülmez ya da açılmaz. O ip uzar ya da koparsa kol sakat kalır. Babam hayvanı kestiği zaman bana gösterirdi. Hayvanla insanın bir farkı olmaz. Kuyruk sokumu kırılmaz ama çıkar. Bacağı kaldırdığında takılır indirildiğinde takılır. Ama büyük kemik (leğen kemiği) kolay kırılmaz. Dizde aynı şekilde eğer diz kapağı yerinden oynamışsa o tekrar düzelmez. Büzük kalmış dirseği de mesela alçıdan

çıktıktan sonra önce sıcak sonra buzlu suya sokup şok yapacaksın sonra da ovacaksın o zaman çok faydası olur kol düzelir. O kol sıcağı bilmez de soğuşu bilir. Ovalarsın sonra iyi gelir.

Ayağı kırılmış bir hasta geliyor.

-Bak senin ayağın oynak kemikten kırılmış, o da hareket ettikçe sinirini kıstırmıştır. (elle muayene ediyor.) Senin bu kemiğin ezilmiş, kırılmamış o yüzden bu açıyor. Zamanla orada başka bir kemik çıkar. Yola gitsen şişer, ayakta kalsan şişer. Sürekli ovsan belki dağılır ama illa izi kalır. Bak ben insanın yürüyüşünden anlarım kırığı mı var çıkığı mı var hepsini bilirdim.

Geçen bir hasta geldi nasıl bağıyor her yeri ağrıyor. Geldi yatırdım ben bunu zeytin yağla ovdum. Biraz kendine gelince ne oldu sana dedim. Traktörün römorkunda hızlıca çukura dalmışlar sonra da gidip tarla da çalışmış ertesi gün tutulmuş, çarşafı çevirin beni diyormuş. Onu zeytin yağla ovdum, bir de atkestanesi kremi var onunla ovdum iyi oldu kadın.

Kendi yaptığınız bir krem var mı?

-Bereler için zeytin çekirdeğini havanda döv sonra da tereyağı kat içine onu ayak burkulmasına iyi gelir. Bir de kepek ve sirke karıştırıp o da bereye iyi gelir. Tuz ve soğan da dövülüp yine bereye vurulur o da iyi gelir. Kantaron otu yağı yapıyorum ben kendim, sarı kantaronu bulup getirip kıyarak çam şişeye zeytinyağının içine koyuyoruz, bir ay sıcakta bekletiyoruz. Bir ay olmadan kullanılmaz. O da yaraya bereye iyi gelir. İçilirse de mide ülserine iyi gelir.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Hayvan olursa dama giderim. İnsanlar hep gelir zaten her yerden.

Siz birine öğrettiniz mi?

Oğlanlara hep anlattım ama yok nerede onlarda yapabilecek el kocaman.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Ben hiç ücret almam, bazen insanlar sevincine atıyorlar beş on ama genelde almam. Bazen de süt yoğurt getiriyorlar ne dersin getiren insan getiriyorlar.

Adınız soyadınız?

-Hatice Kösten (KK.22)

Kaç yaşındasınız?

-77 yaşındayım

Hangi okul mezunusunuz?

-Okula gitmedim.

Ne işle meşgulsünüz?

- Ev hanımıyım

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-Çocukluğumdan beri yapıyorum, o zamanlar öğrendim. İncelemeyi el olarak aldığım 4,5 yıl anca oluyordur.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Ben küçükken bizim orada Arapların İsmiye abla derler bir kadın vardı, Temre'yi bana o öğretti. Senin nüfusun keskin dedi, bir hastalığımız olunca birbirimize koşardık, çiftliklerimiz yan yanaydı. Ben sana bu duayı öğreteyim sen oku dedi öyle öğrendim. Balıkesirli bir komşum vardı yine o da bana senin nüfusun keskin dedi ben sana İncelemeyi öğreteyim dedi o da onu öğretti, el verdi bana.

El aldınız mı ocaktan mısınız?

-El aldım ben hep, ocak yok bende.

El alma işlemi nedir? Nasıl yapılır?

-İşte Balıkesirli komşum bir bez verdi bana al elim senin olsun dedi öyle el verdi. Temre'yi de duasını öğrendikten sonra okumaya başladım.

Siz birine el verdiniz mi?

-Vermedim

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Temre çizerim, İnceleme hastalığına bakarım, bir de şifa niyetine okuyuveririm.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Okuyorum sadece ben başka bir şey bilmiyorum. Bir de Temre'yi arpayla çizerim duayı okurken.

Dua okuyor musunuz?

-Okuyorum

Hangi duaları okuyorsunuz?

-Namaz dualarını okuyorum. Temre için de “Em ebremu emren fe inna mubrimun” (Zuhruf Suresi 79. Ayet “Yoksa onlar işi sağlam mı tuttular? Muhakkak ki asıl biz, işi sağlam tutanlarız”).

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Perhiz vermiyorum.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Gelenlere evde okuyorum.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Kim ne verirse, fiyat biçmiyorum.

Adınız soyadınız?

-Hidayet Bulut (**KK.66**)

Kaç yaşındasınız?

-66

Hangi okul mezunusunuz?

-İlkokul mezunuyum

Ne işle meşgulsünüz?

- Emekli

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-68 yılından beri bu işi yapıyorum.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Ben babamdan öğrendim. Bizim babalardan dedelerden beri yapıyorlarmış biz de öğrendik yaptık.

Ocaktan mısınız?

-Yok, bizde öyle bir şey yok. Ben babamdan görerek öğrendim o da babasından görerek öğrenmiş. Ocaktan değiliz yani.

El aldınız mı?

-Babamın eli var ben de, siz yapın artık dedi, benden geçti dedi çekildi kenara, ben aldım eli.

Babanız size el verdiğiinden sonra bu işi yapmaya devam etti mi?

-Yok, ondan gider artık el, bana verdi ya.

Siz birine el verdiniz mi?

-Vermedim kim yapacak ki, hem ben yapıyorum şimdi daha yapmayı bırakınca öyle veririm.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Göbek düşüğüne bakıyorum

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Göbek düşüklüğünü sade iple ölçeriz, göğüsle göbek arası düşük olursa kısa gelir. Ona göre göbek damarlarını çekerim sağdaysa sağda, sağda olursa depkinti gelir su toplanır onu dağıtırız, soldaysa soldan çekerim. Bazı durumlarda çaprazlama çekilir. Alttan idrar yollarına giden damarları, bir de kalbe giden damarlardan çekerim.

Herkes başka bir şekilde yapar, ben böyle yapıyorum. Hastalıkların çoğu bu göbekten geçer. Kan pıhtıları olur kolu bacağı ağrır insanın. Kanı pompalayan çoğunlukla göbektir. Göbekten geçer her yeri dolaşır. Mesela göbeği çevirip yapanlar var ama öyle olursa damarlar dolaşır, ezilirler tehlikeli yani, aslında en iyisi çekmek ovalamaktır.

Kadın erkek herkese bakıyor musunuz?

-Yani isterse bakarım. Çamaşırının üzerinden dinleyip öyle yaparım ama açmam.

Dua okuyor musunuz?

-Dua yok bunda.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Vermiyorum.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Buraya gelirse burada tedavi ederim, camiye gittiğimde bakıver diyen olursa orada bakıveririm. (Evinin altında bir odayı bu iş ayırmış.)

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Verirse adamın kendi içinden gelip, gönlünden koparsa alırım vermezse Allah razı olsun dediği yeter. Bir ücret talep etmem.

Adınız, soyadınız?

Kadiriye Saka. (KK.24)

Kaç yaşındasınız?

79 yaşımdayım.

Ne işle meşgulsünüz?

Ev hanımıyım.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

Kayınvalidem yapıyordu onandan öğrendim.

Kaç yaşında öğrendiniz?

Kayınvalidem ölmeden benden sonra sen siyahlayıver insanları dedi o ölünce de ben yapmaya başladım. Kırk yılı geçti.

El aldınız mı? Ocaktan mısınız?

-Kayınvalidem buraya Kepsut'tan gelmiş onun da kayınvalidesi yaparmış. O bana, sen yap benden sonra dedi, öyle yapmaya başladım, el almak gibi bir şey olmadı ağzıyla dedi sadece.

Siz birine el verdiniz mi?

Ben de kendi gelinime veririm.

Kızınıza vermiyor musunuz?

Kızıma vermem el hanede kalsın, bu çarık hanede kalsın diye kendi gelinime veririm ele gider yoksa. Bu haneyi devam ettirecek olan gelinim ya.

Hangi hastalığı iyileştiriyorsunuz?

Siyahlama yapıyorum ben, uğrak olanlara, sıkıntılı olanlara bir tarafı ağrıyanlara siyahlayıveriyoruz.

Bir hastayı sağaltma işlemine geçiyor.

Elinde eski siyah mest, çarık karışımı bir ayakkabı var.

Ayakkabı nerden gelmiş biliyor musunuz?

-Kepsut'tan gelmiş bu, kayınvalideme kayınvalidesinden geçmiş. Uzun yılladır bizim ailedeymiş.

Sonra hastaya üzerinde muska olup olmadığını soruyor. Hasta yok deyince odadaki kapıların birinin eşiğine hasta ile ayakta dikiliyorlar. "Destur, destur, destur" deyip hastayı kendi etrafında çevirirken bir yandan da elindeki ayakkabı ile bütün vücudunu siyahlıyor. Dış kapı eşiğine kadar, bu işi üç kez tekrarlıyor. Dış kapı eşiğine gelince de bitiriyor.

Okuduğunuz bir dua var mı?

-Yok, bir dua okumuyorum, besmele de çekilmez başlarken zaten. Siyahlama da olmuyor öyle sadece destur çekersin.

Tedavide verdiğiniz bir perhiz var mı?

-Hayır.

Tedaviyi burada mı yapıyorsunuz?

-Evet, evimde yapıyorum işte bu iki kapı arasında (oda kapısı ile dış kapıyı gösteriyor)

Bir ücret alıyor musunuz?

Ne verirlerse onu alıyorum, fiyat biçmiyorum.

Adınız soyadınız?

-Meryem Taşyılmaz (**KK.25**)

Kaç yaşındasınız?

-60 yaşındayım

Hangi okul mezunusunuz?

-Okula gitmedim kızım ben.

Ne işle meşgulsünüz?

- Ev hanımıyım.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-Ben doğdum büyüdüm babaannem yapardı, sonra annem yaptı annem öldüğünden beri ben yapıyorum, ölmeden önce elini bana verdi. Yedi yıl falan oldu annem öleli.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Dedem yapıyordu benim babaannem de yapıyordu. Babaannem ölünce de anneme kaldı taşlar, annemden sonra da ben yaptım onlardan gördüm öğrendim.

El aldınız mı, ocaktan mısınız?

-El aldım annemden.

El alma işlemi nedir? Nasıl yapılır?

-Annem bıçağını bana verdi, sen yap benden sonra dedi öyle el aldım.

Siz birine el verdiniz mi?

-Vermedim ben daha kimseye.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Yılancık hastalığına bakıyorum.

Yılancık hastalığı nedir.

-İşte hep kol ağrısı bacak ağrısı diye geliyorlar. Bence bu hastalık eklem romatizmasına benzer bir hastalık.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Yılancık taşlarını yapıştırıyorum, bıçağımla da usulca vurarak hastayı çeviriyorum. Maksat hastalığı korkutmaktır.

Hastalığı korkutmak dediğiniz nedir?

-Yılancık demirden korkarmış biz de keser gibi onu korkutuyoruz vücuttan ayrılсын diye.

Dua okuyor musunuz?

-Vallahi yılancığın pek bir duası yok diyorlar. Ben okuyorum ama.

Hangi duaları okuyorsunuz?

- Nazar dualarını okuyorum ben, bir buçuk Yasin okuyorum. Bildiğim duaları okuyorum, İnşirah'ı okuyorum yedi kere kalp açıcı diyorlar ya.

Belli günler var mı hastalığın sağaltımı için?

-Cumartesi bir de pazartesi öğleden önce yapıldığı zaman iyi olur. Üçlendiği zaman da iyi olur.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Perhiz vermiyorum.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Gelenlere burada (evi) bakıveriyorum.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Yok, asla almam.

Ara kesmek gibi bir şey yapıyor musunuz?

-Bir lira iki lira gibi bir demir para atıyorlar. Ara kessin diye bir şey demiyorum ama para almam.

Adınız soyadınız?

-Mevlüt Onat (**KK.26**)

Kaç yaşındasınız?

-83

Ne işle meşgulsünüz?

- Tarımcıyım ben, çobancılık da yaptım.

Hangi okul mezunusunuz?

-Okula gitmedim kızım ben, okumayı da askerde öğrendim.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-Kırk yıldır yapıyorum ben bu işi.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Babamdan öğendim.

El aldınız mı ocaktan mısınız?

-Babamdan el aldım. Ben Çakırcalıyım, bizim amcam Derdimanlar köyüne iç güveysi gitmiş o da yapardı, benim biraderim de yapardı rahmetli oldu onlar tabi.

El alma işlemi nedir? Nasıl yapılır?

-Babam kullandığı hançeri bana verdi, al elim senin olsun dedi öyle aldım.

Siz birine el verdiniz mi?

-Vermedim daha ben yapıyorum ya işi, bıraksam veririm.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Yılancık keserim kızım ben. Yılancık ocağıyız biz.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Çakım var işte onunla çevirerek, vurarak yaparım. Babam ocaktan kor alır, koru suyla söndürdü. O söndürdüğü suyu da içirirdi üç yudumda hastaya. Küllü su gibi olurdu. Eskiden al bürürdük okurken şimdi onu da yapmıyoruz. Hastayı gene kibleye doğru çeviriyor öyle okuyoruz.

Yılancık hastalığı nasıl olur?

-Gece girer ağrı, bacağı kola. İkandin girer, sabah namazından sonra girer rahat huzur vermez insana.

Dua okuyor musunuz?

-Okurum tabi.

Hangi duaları okuyorsunuz?

-İhlâs'ı okurum Felak ve Nas'ı okurum, nazar duası okurum. Felak, Nas'ı kendin de oku üzerine üfle nazara büyüye iyi gelir.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Tavşan eti, kancık keçi eti birkaç gün yenmese iyi olur.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Buraya eve gelenlere yapıyorum.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Ne verirlerse, gönüllerinden ne koparsa onu alırım. Fiyat biçmem ama ufak tefek bir şey verilse iyi olur.

Adınız soyadınız?

-Nazmiye Alkan (**KK. 27**)

Kaç yaşındasınız?

-76

Ne işle meşgulsünüz?

- Rençperim ben.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-Yirmi, yirmi beş yaşından beri yapıyorum.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Ebemden öğrendim.

El aldınız mı ocaktan mısınız?

-Ocaktanım, benim dedem yaparmış, dedem vefat etmeden ebem el almış dedemden o yapmaya başlamış. Asıl dışlardan bir hoca gelmiş, Osman(dedeme) demiş sen hocasın sana ben bir el vereyim de sen bu işi yap, Allah razı olsun derler sana demiş. Parasını da şu kadar para bu kadar para deme ne verirlerse kabul edersen ben sana elimi vereyim demiş. İlkın dedem alıyor ondan ebem, sonra annem, sonra da ben aldım işte.

Ocak sizin aileden değil o zaman dede dışarıdan almış.

-Harstan birinin elinden ocak bize de geçmiş işte, el alınca bizde geçmiş olmuş.

El alma işlemin nedir? Nasıl yapılır?

-Kızım dedi ebem, sana ben elimi vereyim, git bak bu geçirme(yapılan sağaltma işi) parasıyla bana bakkaldan bir şeker al da ver. O şekerle elini bana verdi. (elimi avucunun içine alıyor) bu şekilde al elim senin olsun dedi.

Siz birine el verdiniz mi?

-Kimseye el vermedim daha, isterlerse el bu, ben daha vermedim kimseye gelinim yapar, oğlum yapar.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Fıtık, ama kasık fıtığına bakarım göbek fıtığı değil. Yarım insan derler buralarda.

Nasıl bir hastalık?

Kasığın üst kısmında badem büyüklüğünde bir şişlik meydana gelir, durdukça erkeklerde mesaneye iner, kadında kasıkta durur inmez kolayca.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Besmele çekip, benim elim değil anamın eli, anamın eli değil, ondan öncekilerin eli evvela Peygamberimizin eli diyorum, benim elim değil Eşe (Ayşe), Fatma anamızın eli, benim elim değil ebemin eli deyip başlıyorum çamdan geçirmeye. Yedi sefer çamdan geçiriyorum. Çamı yarıp adamı içinden geçirdikten sonra çamı tekrar birbirine bağlarım(burada bahsedilen Çam ağacı, henüz fidan şeklinde ince uzun çam ağaçları) çam iyi oldukça kaynadıkça, hastalık da geçer derler. Kaynamazsa geçmez.

Derleme yaptığımız esnada gelen bir hastayı çamdan geçirmeye ormanlık araziye gidiyoruz. Özellikle içinde çamların büyümüş olduğu kendi arazisi varmış, oradaki çamlardan yapıyormuş, devletin çamını kesmem, kaynar kaynamaz belli olmaz diyor. Orada sık çamların arasından bir tanesini seçiyor. Kendisi yaşlı olduğu için gelen hastanın eşi çamın iki ucundan büyük bir çiviyi çakıyor keski yardımı ile çamda bir yarık açıp elleriyle iki yana ittirince çam hızlıca yarıyor. Açılan boşluk

bir insanın geçebileceği kadar olunca iki ucuna kapanmaması için demir çubuk koyuyor ve böylece işlemi gerçekleştirmeye başlıyor.

Dua okuyor musunuz?

- Okuyorum tabi.

Hangi duaları okuyorsunuz?

- Evvela Elham'ı (Fatiha) Ayete el-Kürsü'yü okurum üç sefer okuyorum Nas'ı okurum, Amentü'yü okurum, Rabbena'ları okurum geçer gider.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Perhiz vermiyorum.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Yaş çamların çok olduğu yerlerde bu işlemi yapıyoruz.

Üçleme var mı?

-Tabi üç kere geçirilir, her seferinde farklı bir çamı yarıp geçiriyoruz.

Hangi günler de geçiriyorsunuz?

-Ekseriyetle ertesi günlerde mesela bu gün cumartesi geldi bak birileri. Ama adam diyor ben gelemeyeceğim uzaktan geliyorum o zaman ne gün gelirse yaparız. Kalbini bağlamayacaksın yalnız.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Gönüllerinden ne koparsa, eli veren adam da demiş ya zaten fiyat biçme para isteme diye, verirlerse veriyorlar vermezlerse de Allah razı olsun dediği yeter.

Adınız soyadınız?

-Yusuf Özden (KK.28)

Kaç yaşındasınız?

-62 yaşımdayım.

Hangi okul mezunusunuz?

-İlkokul mezunuyum.

Ne işle meşgulsünüz?

- Rençper, çiftçiyim.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-Kırk seneden beri ben bu işi yapıyorum.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-İzmirli bir hocam var ondan öğrendim.

Hocanız hayatta mı?

-Hayatta. İzmir'de ama biz onunla küstük, ben ona bir buradan bir hasta götürdüm iyi etmedi bir sürü de para aldı. Tekrar tekrar da çağırdı adamı, her seferinde bir sürü para aldı. Adamı sağmal inek yapmaya çalıştı, ben de küstüm. Ne gerek var şimdi yazık değil mi?

El aldınız mı ocaktan mısınız?

-El aldım. Bana öğretti. Bir yıl yanında kaldım hocamın.

El alma işlemi nedir? Nasıl yapılır?

-Al elim senin olsun gibi bir şey değil bu, eğitim alır gibi bir yıl hocanın yanında kalırsın her şeyi öğrenirsin. Şimdi sen misal benim yanımda bir yıl kalsan ben sana her şeyi öğretirim.

Siz birine el verdiniz mi?

-Oğluma el verdim. Şimdi o benden daha iyi yapıyor.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Benim işim cinlerle kızım. Bir kişi bana gelir bana mesela sınava girecektir, ben ona sınava yakın yedi gün okurum. Yedi gece boyunca her akşam beni arar adını, anne

adını söyler ben de ona okurum sonrasında sınava gireceği gece ve sabah da arar o zaman da okurum. Böylece sınav esnasında bir asker gönderirim başına yardım etsin diye.

Bunun dışında hastalıklara da bakıyor musunuz?

-Bakarım tabi bir kişi gelir karşımda durur ben ona bakarım o bana bakar. O zaman başlar benim kolum ağrıyor, bacağı ağrıyor demeye. Ya da ben ona derim senin kolun bacağın ağrıyor diye, anlarım yani neresinin ağrıdığını okunacak varsa okurum. Hastalanınca ben bunu (hasta olan kişiyi) görüntüye koyarım.

Nedir görüntüye koymak?

-Hastalanınca kişiyi görüntüye koyarız, oturturum kibleye doğru o kişi bundan sonra konuşmaya başlar şurada şu var burada var diye ona da görüntüye koyma deriz. Mesela nerde ne olduğunu söyler kişi. Sonra gider evine ben derim ki senin kapında domuz yağı var yahut çarşafında sarı leke var derim. Bilirim yani ne olduğunu büyüü bulurum. Ben buradan kafamdan desem senin kapında domuz yağı var diye sen inanmazsın atıyor dersin. Ama gidip orada kendin görürsen daha inançlı olur kızım. Zaten sarı lekeye ya da kapıya dokunduğu zaman kişiyi bir titreme alır.

Yani bir nevi hastalığın olup olmadığını görüyor ya da teşhis koyuyorsunuz değil mi?

-Aynen öyle kızım önce muska büyü var mı diye bakılır, ona göre tedavi yapılır. Misal sende okunacak vardır veya giydirme vardır veya büyü vardır ona göre bir derman söylerim. Ne kadar kuvvetli ne kadar zor gidecek bir büyüye ona göre tavsiyeler veririm.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Ben sirke attırıyorum kızım. On kilo, on beş kilo duruma göre sirke okurum. Sonra da eve attırım. Bu sirke eve atıldıktan sonra yedi saat de buradan okurum.

Ne okuyorsunuz?

-Ben bilmiyorum ne okuduğunu cinler okuyor bunu. Kuran ile alakalı bir şey okumuyorum yani sadece cinlerle alakalı. Ben sadece büyü bozarım kızım büyü yapmam mesela Kepsutlu Halil Hoca var o bile işin içinden çıkamadığı zaman bana gelir korkar benden. Ama o büyü de yapıyor bana yakalandı birkaç kez. Ben kesinlikle yapmam sökmeye temizlemeye çalışırım.

-Uğramaya da bakarım.

Siyahlama ocaklarında olduğu gibi mi?

-Hayır, siyahlama ocaklarında tamamen geçmez kızım, geçer illa iz bırakır. Ben mesela sadece kanını temizletmek için otuz beş gün, kırk gün sadece sirke veririm. Onu (sirkeyi) beş kilo su bidonunun içine yirmi yedi kaşık attırır, veririm. Sonrasında da bu sirkeli suyla aynı siyahlar gibi yedi gün hiçbir değmedik yer kalmayana kadar sildiririm. Bu esnada banyo yaptırılmaz ama. Sadece sirkeli su ile silinir kişi.

Tuz ile bir işlem yapıyor musunuz?

-Hayır yapmıyorum. Kızım bunların kötü cinlerin birinci korktuğu Kuran'dır. İkicisi, sirkedir üçüncüsü, çörek otudur. Dördüncüsü sarımsak, beşincisi tuzdur. Tuz en sonuncusu ne az etkili olanıdır.

Peki, metal, demir etki eder mi?

-Metal dediğin sadece gümüş sevmez bunlar. Gümüş yüzük olana daha az etki ederler.

Muska nasıldır.

-Muska da gömü de sahibini yirmi dört saatte sahiplenir. Mesela ben sana muska yazdım, hastasın iyileşmen için sen bu muskayı yirmi dört saate çıkartırsan muska etkisini kaybeder.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Eskiden hayvansal şeyler yedirmezdim yirmi beş gün. Mesela bisküvi bile yiyemezdi, içinde hayvansal maddeler olduğundan. İçinde süt var yumurta var bisküvinin. Sadece yeşillik ile beslenirdi. Şimdi sirke veriyorum sadece, o yüzden bıraktım bu perhizi. Zor oluyor, her şeyde var hayvansal madde.

Peki, neden hayvansal maddelerden sakınılır?

-Bu kötü şeyler hayvansal gıdalardan hoşlanıyor. İşte sen yedikçe o hayvansal gıdadan onlar da besleniyor. Bu gıdaları alamazsa ne yapacak mecbur vücudu terk ediyorlar. Ama şimdi sirke veriyorum, sirkeyi hiç sevemezler zaten. Sen onu içince kanına da karışır, onunla sinince kokuna da karışır, banyo yaptırmaksızın olduğu için yedi günün sonunda affedersin teke gibi kokar insan. Kötü şeyler de bu sirkeyi, kokusunu sevmedikleri için barınamazlar. Vücudu terk etmeye mecbur kalırlar. Yani sirke daha basit oldu. Hayvansal gıda perhizinde çok karıştırıyorlardı. Mesela tarhana çorbası, makarna onlarda hep var yumurta falan oluyor. Sirke daha kolay oldu.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Buraya geliyorlar, burada bakıyorum. Hazırladığım şeyleri alıp götürüyorlar.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Ben şimdi mesela sana yedi gün okursam yedi günün okuma parasını alırım. Her güne bir fiyat biçersin gün başına elli lira misal ne eder yedi günde, üç yüz elli lira eder. Ama ne olur, bu sana çok gelir. O zaman bir daha bölerim yirmi beş lira yaparım. Kişinin durumuna göre para alırım.

Hastalığın size geçme durumu olabiliyor mu?

-Bana geçse bile ben on dakikada kurtulurum bu hastalıktan ne olacak.

Peki, hastalığın giydirilmesi durumu var mı?

-Şimdi misal birisi sana büyü yaptı sen sabredersen büyü ona geçer. Ama sabretmez gider dövmeye sövmeye kalkarsan olmaz.

-Bir defasında bir Kuran kursundan kız getirdiler, kız bayılıyormuş. Bayıldığı zaman da saatlerce ayılmıyormuş. Baktım ben dedim bir pazar çantası onun içinde muska var. Çanta da arabadaymış. Çantayı getirdiler, kız küt etti bayıldı. Yatırdık falan sonra sol göğsüne Kuran koyduk on dakika demeden ayıldı. Senin de aklında olsun, biri bayılınca göğsüne Kuran koy ayılırsa durumu hocalıktır, ayılmazsa doktorluktur.

Adınız, soyadınız?

-Zahide Akçomak (KK.29)

Kaç yaşındasınız?

-52 yaşımıdayım.

Ne işle meşgulsünüz?

-Ev Hanımıyım.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Eşimin babaannesinden öğrendim.

Kaç yaşında bu işi öğrendiniz?

-27 yaşında öğrendim.

El aldınız mı? Ocaktan mısınız?

-Ben eşimin babaannesinden el aldım, kendim ocaklı değilim ama o ocaktanmış sanırım yani kökten beri okuyuverirlermiş insanlara.

Nasıl el aldınız?

-İnsanlar el aldık falan diyorlar ama ben öyle elini tutup bir meta karşılığında almadım. Bir tane kız çocuğu vardı onun elindeki siğilleri okuyuvermişti, sonra da yaşlıydı ben bir defa okuyuverdim ikinciye kadar ölürsem gelinim Zahide benim yerime okuyuversin dedi, üç kere okunuyor ya. Sonra da vefat etti zaten.

Herhangi birine el verdiniz mi?

-Hayır, vermedim.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Siğillere okuyuveriyorum.

Nasıl bir tedavi uyguluyorsunuz?

- (Diken gösteriyor.) Bu dikenin uçlarını sigile batırıyorum, sonra da okuyorum geçiyor. Kuruyup kalıyor zaten.

Diken ne dikenini?

-Çakırğa dikenini deniyor bu dikene, buralarda bulunur.

Hangi duaları okuyorsunuz?

-Kişinin adıyla (hastanın adını söyleyip) falanca kız falanca diye niyet ediyorsun, sonra da yedi "İhlas" yedi Felak" yedi "Nas" "Fatıha"yı okuyorum, sonra da "elif, be" nin tüm yani tüm alfabeyi okuyorum, bu harflerin hürmetine şifa ver Yarabbi diyorum.

Temre de çeviriyor musunuz?

-Temre de çeviriyorum ama o kadar çok değil, sigile daha çok okuyorum.

Temre için nasıl bir işlem yapıyorsunuz?

Yasin kitaplarında onların duası var, bir de arpa tanesiyle terme olan kısmı çeviriveriyoruz. Sonra çevirdiğimiz buğday tanelerini bir gül dalı dibine gömüyoruz.

Gül dalı olmasının bir nedeni var mı?

-Yok ya, ayak basmadık yer olacak, o kadar yoksa illa gül dalı değil bizim güller var aşağıda onun dibine gömüyorum ben.

Hastalarınız nerede tedavi ediyorsunuz?

-Evimde

Tedavi karşılığı bir ücret alıyor musunuz?

Almıyorum, hayır ben vesileyim tedavisi Allah'tan o yüzden alamam hiç.

Adınız soyadınız?

-Zeynep Gürbüz (KK.30)

Kaç yaşındasınız?

-57

Hangi okul mezunusunuz?

-Okul okumadım.

Ne işle meşgulsünüz?

- Ev Hanımıyım.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-Valla kaç yıl oldu ben de bilmiyorum ki, gelin geldim eşimin halası el verdi yaralara bakmaya başladım. Kayınvalidemden yılancık eli aldım. Çoktandır yapıyorum yani.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Haladan (eşinin halası) öğrendim. Kayınvalidem de yapıyordu zaten ikisinden de el aldım. Babaannem de yapardı babam da.

El aldınız mı ocaktan mısınız?

-Ocaktanım

El alma işlemi nedir? Nasıl yapılır?

-Elim senin olsun dedi öylece aldım bir şey yapmadım onun dışında el almak için.

Siz birine el verdiniz mi?

-Vermedim daha.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Yaraları iyileştiriyorum. İncileme bakıyorum, kolu bacağı ağrıyanlara okuyorum yılancık diyorlar. Gece yanığına bakıyorum. Sarılık kesiyorum.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Önce abdest alırım benim elim değil Fatma anamızın elleri deyip ne yapacaksam ondan sonra başlarım. Yaralar için de, İncileme için de krem hazırlıyorum. Gece yanığı için hastanın yüzüne al bez bürürüm, sonra bıçağı kızdırıp bezin üzerinden bastırıyorum. Sonra da bal ve nane yapıp yaraya sürüyoruz geçiyor. Sarılıkta, alnın

ortasından kaşlarından arasından bir damar var onu çekiyoruz. Sonra bir sarımsağı üçe bölüp alnın ortasından göze doğru (göz pınarından gözün altına doğru gezdiriyor.) sürüyoruz. Kolum bacağı ağrıyor diyene bıçakla ayakta çeviriveriyorum. Bir amca bana hacdan gelirken duymuş yılanlık okuduğumu taş getirdi. Onları yapıştırıyorum. Derin yaralar için bazen vücutta ensede çıkar böyle sarı irinli kancık koyungözüne okunur kapıya bir çiviyle çakılır. O orada kurudukça kişinin de yarası kurur.

Merhem ya da ilaç hazırlıyor musunuz?

-Bir yumurta sarısı, bir penisilin(çocuk penisilini), çocuk aspirini, ozon yağı, gres yağı, zeytinyağı bir araya toplayım bir krem yapıyorum karıştırıyorum donuyor o zaten krem oluyor. Bunu yaralara süreriz, süt siğiline de iyi gelir. Sarı yaralar için İncileme için de katran, göz dişi, yumurta sarısı, tuzsuz tereyağı, çıra suyu yapılır bu da merhem olur yine sarı yaralara ve İncilemeye iyi geliyor.

Dua okuyor musunuz?

-Okuyorum

Hangi duaları okuyorsunuz?

- Namaz dualarını okuyorum.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Vermiyorum.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Gelene evde bakıyorum.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Kimin gönlünden ne koparsa onu veriyor. Hiç vermese de olur karşıyım ben öyle fiyat biçilmesine.

Hangi günlerde tedavi işlemini yapıyorsunuz?

-Pazartesi, Salı, Cumartesi günlerinde yapıyorum.

Üçleme var mı?

Hasta isterse daha iyi olur diye, yine bu günlerde üçletmeye gelir. Mesela cumartesi okuduysam Pazartesi, Salı günleri tekrar gelir üçlemiş olurum.

Adınız soyadınız?

-Zeynep Özdemir. (KK.31)

Kaç yaşındasınız?

-63 yaşındayım.

Hangi okul mezunusunuz?

-İlk Okul mezunuyum.

Ne işle meşgulsünüz?

- Ev hanımıyım.

Kaç yaşından beri bu işi yapıyorsunuz?

-43, 44 yaşımdan beri yapıyorum.

Tedavi işlemini kimden öğrendiniz?

-Kayınvalidemden öğrendim.

El aldınız mı ocaktan mısınız?

-Ocakmış kayınvalidem, onlar kavururdu ben de kayın validemden aldım elimi

El alma işlemi nedir? Nasıl yapılır?

-Biz çeviriyoruz dediler bizden sonra da siz çevirirsiniz dediler öyle el aldım.

Siz birine el verdiniz mi?

-Vermedim. Ben de kayınvalidem öldükten sonra yapmaya başladım. Benden sonra yapan olursa olur işte.

Hangi hastalıkları iyileştiriyorsunuz?

-Bir çocuk bacak bacak üstüne koyunca ona kavuruverilir. Kırk basmış da derler. İki kırklı bebek yan yana gelince kırk basarmış. İki bebekten biri, biraz daha zayıf kalırmış, zor yürümüş ondan bacak üzerine atarmış. Bir yaşındaki çocuklar olur genelde.

Kırk basmasını açıklar mısınız?

-İki kırklı çocuk yan yana gelince birini kırk basar derler zayıf çelimsiz kalırmış işte çocuk. Boncuk değişlerdi eskiden kadınlar. İğne değişti mi çocuk daha da zayıflarmış iğne gibi olurmuş, ondan değiştiğin şey kalın olursa toplu olursa çocuk da öyle olurmuş derler.

Tedavi işlemini nasıl yapıyorsunuz?

-Önce abdest alınır. Saç ayağını koyarız, sonra bir demir koyarız üzerine, ufak ufak odun parçalarını altına atarız. Küçük bir çırayla yakarız. Az az konulur altına odun. Üç kişi olması lazım bu işi yapmak için bu üç kişi tepsinin etrafında toplanır. Aynı zamana bu üç farklı kişi ocağın altına odun da atar. Sonrasında ilk kişi çocuğu sırtından alır yanındaki ikinci kişiye önünden verir. İkinci kişi bir yanandaki üçüncü kişiye çocuğu yüzünden verir böylece çocuk hem kendi etrafında hem de tepsinin etrafında üç kere çevrilmiş olur. Çocuğu getiren kadın yani çocuğun annesi giderken arkasına bakmaz, bakmaması lazımmiş yani bana kayınvalidem öyle dedi.

Dua okuyor musunuz?

-Bu çevirme işlemi olurken ben de bir taraftan dua okurum.

Hangi duaları okuyorsunuz?

-Felak, Nas, Gulhü Allahü'yü (İhlâs) okurum sonunda Fatiha'yı okurum içinden hangi duaları biliyorsan işte ona göre. En son dua bitince ben alırım çocuğu, ateşin üzerinden çocuğu hızlı çeviririz ateşin üzerinden sonra siyahlarız çocuğu Allah şifasını deriz biter.

Hastalarınıza perhiz veriyor musunuz?

-Vermiyorum. Öyle bir şey yok bunda.

Hastalarınızı nerede tedavi ediyorsunuz?

-Müsait olan yerde yapılır. Ateş yakılabilecek olan her yerde olur.

Hastalardan bir ücret alıyor musunuz?

-Ben almıyorum da zorla veriyorlar cebime falan koyarlar. Demir para ara kesermiş ya bir lira iki lira veriyorlar.

Üçleme var mı?

-Ertesi günlerde de üçlenir (ertesi günler Pazartesi, Salı, Cumartesi) ama gelemeyecek olur o zaman da Allahın günü gündür deyip yaparız gene. Ama üçlemede yapılan tepsi illa değişir aynı tepsi ile üçlenmez çocuk. Her geldiğinde farklı tepsi yapılmalıdır.

Yaktığın ocağın külüne herhangi bir işlem yapıyor musunuz?

-Hiç dokunmayız, sade hafice korları birbirinden ayırırız, kenara toplarız o kadar.

EK 3: DERLEME GÖRÜNTÜLERİ

Resim 1: Yılcık Ocağı

Resim 2: Yılcık Ocağı

Resim 3: Yılcık Ocağı

Resim 4: Çevirme Ocağı

Resim 5: Göbek Fıtığı (Keçe sarma)

Resim 6: Yılcık Taşları

Resim 7: Yılcık Taşları

Resim 8: Al Bez

Resim 9: Gece Yanığı İçin Köstebek Toprağı

Resim 10: Köstebek Ocağında Kullanılan Taş

Resim 11: Pek Çok Hastalığı Sağaltan Ocaklı (KK.6)

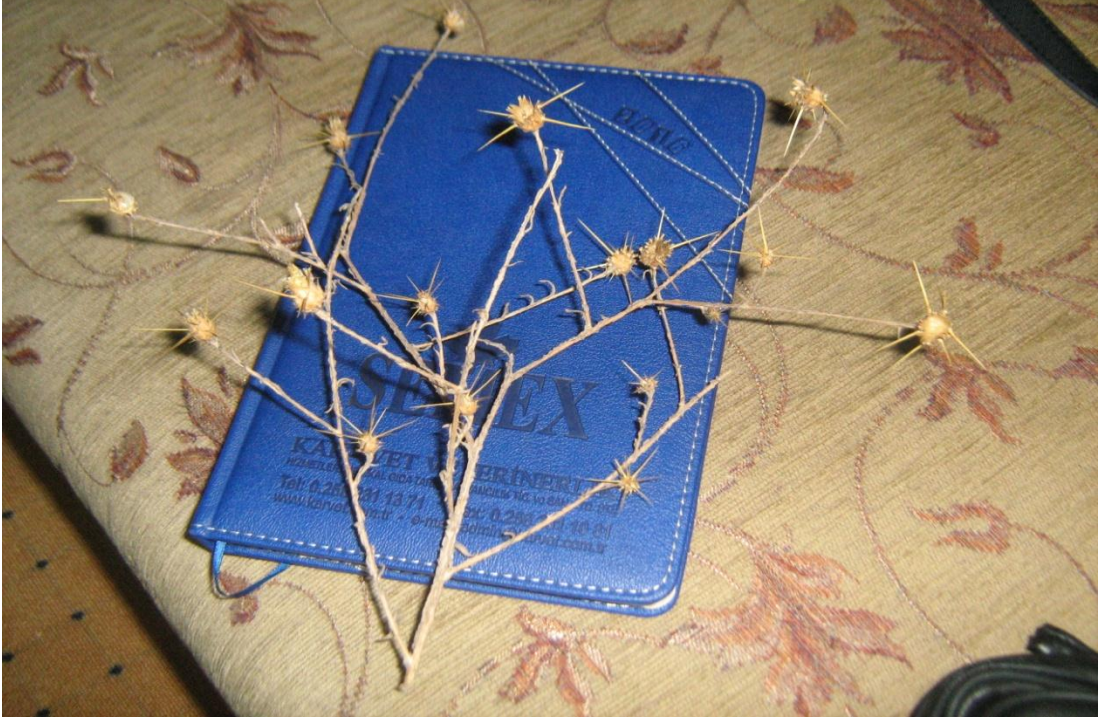

Resim 12: Kursun Dökme

Resim 13: Dökülen Kurşunun Şekline Bakarak Yorum Yapma

Resim 14: Siğil Tedavisinde Kullanılan Çakırğa Dikeni

Resim 15: Temre Tedavisi

Resim 16: Siyahlama Ocağı

Resim 17: Bezme Ocağı

Resim 18: Kırık Çıkık Ocağı

Resim 19: Halk Hekimi Kırık Çıkıkçı

Resim 20: Yarımlık Ocağı

Resim 21: Sarılık Ocağı